

KLUCZE DO OZNACZANIA
OWADÓW POLSKI

Opracowanie zbiorowe

Kolegium Redakcyjne: dr B. Burakowski, mag. A. Goljan,
prof. dr T. Jaczewski (przewodniczący), dr M. Mroczkowski
(sekretarz), prof. dr J. Nast, prof. dr M. Nunberg, prof. dr
St. Smreczyński, prof. dr J. Stach, prof. dr K. Strawiński,
prof. dr J. Urbański, prof. dr A. Wróblewski

Część XIX

Chrząszcze — *Coleoptera*

Zeszyt 98 a

Ryjkowce — *Curculionidae*

Wstęp i podrodzina *Apioninae*

(ze 157 rysunkami)

Opracował

prof. dr STANISŁAW SMRECZYŃSKI

Wydano z zasiłku Polskiej Akademii Nauk

WARSZAWA 1965

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO NAUKOWE

RYJKOWCE — *CURCULIONIDAE*

Wstęp i podrodzina *APIONINAE*

Opracował

prof. dr STANISŁAW SMRECYŃSKI

SPIS TREŚCI

Wstęp do rodziny <i>Curculionidae</i>	3
I. Część ogólna	3
II. Przegląd systematyczny podrodzin	9
III. Klucz do oznaczania podrodzin	9
Podrodzina <i>Apioninae</i>	13
I. Krótka charakterystyka	13
II. Przegląd systematyczny	17
III. Klucze do oznaczania	22
IV. Piśmiennictwo	74
V. Skorowidz nazw systematycznych łacińskich	76

WSTĘP DO RODZINY *CURCULIONIDAE*

I. CZĘŚĆ OGÓLNA

Rodzina ryjkowców — *Curculionidae* należy do podrzędu *Polyphaga*, a w jego obrębie do zespołu rodzin *Rhynchophora*, charakteryzującego się przede wszystkim wydłużeniem przedniej części głowy w ryjek, na którego końcu osadzone są narządy gębowe. Od innych rodzin tego zespołu (*Scolytidae*, *Platypodidae*, *Anthribidae* i innych) ryjkowce odróżniają się wycięciem gardzielowym nie zajmującym całej dolnej strony ryjka, tylko ograniczonym do jej przedniej części.

Ryjkowce są najliczniejszą rodziną chrząszczy, obejmującą ponad 40 000 gatunków opisanych, rozmieszczoną na całej kuli ziemskiej, ale najliczniej reprezentowaną w okolicach tropikalnych, zwłaszcza w Ameryce i Azji. Około 8000 gatunków znanych jest z Obszaru Palearktycznego, a około 780 z Polski.

Odpowiednio do swej liczebności ryjkowce wykazują bardzo różnorodne wymiary i wygląd. Większość gatunków środkowoeuropejskich stanowią chrząszcze drobne, długości od jednego do kilku milimetrów, ale nawet w faunie Polski spotyka się ryjkowce przekraczające 2 cm długości. Formy tropikalne dochodzą do kilku centymetrów długości.

Głowa przedłużona stale w ryjek bardzo różnej długości, u wielu gatunków nie dłuższy od reszty głowy, szeroki, spłaszczony na wierzchu, z wyraźnymi bocznymi

krawędziami, u innych długi, czasem, zwłaszcza u samic, dużo dłuższy od całego ciała, cienki i cylindryczny, prosty lub zakrzywiony. U wielu gatunków ryjek może się chować do specjalnego rowka na przedpiersiu. Dolna ścianka ryjka wykazuje w szczytowej części wydłużony podbródek (submentum) ograniczony niezbyt wyraźnymi szwami, łączącymi się w linii środkowej w okolicy podstawy ryjka.

Warga górna z reguły szczątkowa i niewyraźna. Żuwaczki (mandibulae) krótkie, z prostymi lub zębatymi (1—3 zębów) krawędziami tnącymi, zachodzącymi na siebie, poruszane na boki, w płaszczyźnie poziomej; tylko w rodzaju *Curculio* L. osadzone obok siebie i poruszane pionowo. Przy podstawie żuwaczki znajduje

Rys. 1, 2. *Phyllobius calcaratus* (FABRICIUS). (Według JEANNELA).

1 — prawa żuwaczka z sierpowatym wyrostkiem, bezpośrednio po wylęgnięciu się postaci dojrzałej. 2 — ta sama żuwaczka po odłamaniu się sierpowatego wyrostka, w miejscu jej nasady widoczna charakterystyczna blizna.

się po wewnętrznej stronie długi i wewnątrz pusty wyrostek, wchodzący w tył do przewodu pokarmowego. Wyrostek ten, uchylek błony zawiasowej, gęsto pokryty różnymi włosami skierowanymi ku tyłowi, nosi nazwę prostheca lub postmola i służy do popychania pokarmu; jest on bardzo charakterystyczny dla ryjkowców. U ogromnej większości gatunków należących do podrodziny *Otiorrhynchinae* i *Brachyderinae* pojawiają się w stadium poczwarki na przodzie żuwaczek sierpowate, brunatne wyrostki, skierowane ku przodowi, które często można jeszcze zauważyć u postaci dojrzałych, bezpośrednio po wyjściu z otoczki poczwarki (rys. 1). Później wyrostki te z reguły odłamują się pozostawiając na przodzie żuwaczki, na zewnętrznym brzegu, charakterystyczną bliznę (rys. 2).

Żuchwy (maxillae) bardzo małe. Głaszczki zwykle 3-członowe, bardzo krótkie i sztywne. Bródka (mentum) niekiedy duża, zakrywa żuchwy prawie w zupełności (*Curculiones adelognathi*: *Otiorrhynchinae*, *Brachyderinae*, *Tanymecinae*), albo mniejsza, nie zakrywa żuchw lub przykrywa je tylko częściowo (*Curculiones phaneroognathi*: *Tanyrrhynchinae*, *Cleoninae*, *Hylobiinae*, *Curculioninae*, *Apioninae*). Oczy umieszczone na bokach głowy, czasem tak duże, że stykają się prawie na wierzchu głowy (*Rhynchaenini*, *Coryssomerini*), rzadko przesunięte na stronę grzbietową (*Tanyrrhynchinae*), wyjątkowe zanikłe (*Raymondionimini*, nie występujące w Polsce).

Czułki osadzone na bokach ryjka bliżej podstawy lub w części szczytowej,

z reguły 11-członowe, rzadko z mniejszą liczbą członów, do sześciu. Człon podstawowy czułków — trzonek (scapus) — zwykle wydłużony i zgrubiały na końcu, człony następne tworzą biczyk (flagellum) zakończony buławką, zazwyczaj złożoną ze zrosniętych ze sobą 3—4 końcowych członów (rys. 14). Pierwszy członek biczyka najczęściej osadzony na boku końcowej części trzonka i dlatego czułki załamane kolankowato. Czułki proste mają stosunkowo nieliczne ryjkowce (*Chlorophanus* GERMAR, *Apion* HERBST). U bardzo wielu gatunków trzonek może się chować do specjalnego rowka na bokach ryjka.

Wszystkie części przedtułowia zrastają się bez śladu w jednolitą puszkę, tak że płytki boczne, episterny i epimery, dobrze odgraniczone u innych chrząszczy, nie są zupełnie widoczne. Przedplecze bez bocznych krawędzi, z reguły węższe od śródplecza, cylindryczne, stożkowate, owalne lub prawie kuliste. Panewki bioder przednich z tyłu zamknięte przez wyrostki, należące do niewidocznych epimerów i stykające się w linii środkowej. Przedpiersie (prosternum) płaskie lub z rowkiem do chowania ryjka.

Na śródpiersiu i zapiersiu płytki boczne, episterny i epimery, dobrze widoczne. Tarczka (scutellum) jednolita, trójkątna, podłużna, zaokrąglona, czasem w kształcie bardzo drobnego guzka lub zupełnie niewidoczna.

Odwłok złożony z 9 segmentów, częściowo ukrytych i zmodyfikowanych, tak że po stronie brzusznej widać tylko 5 sternitów. Ostatni z nich wykazuje często u samców drugorzędne cechy płciowe, bardzo ważne dla systematyki. Zwykle pokrywy przykrywają stronę grzbietową wszystkich segmentów odwłoka, u wielu *Curculioninae* jednak ostatni tergite nie jest przykryty i w takich przypadkach z reguły silnie zesklebotyzowany, tworząc tzw. pygidium.

Pokrywy bez części bocznych zawiniętych na dolną stronę ciała, dobrze odgraniczonych u innych chrząszczy (epipleurae). Pokrywy o kształtach bardzo różnych, stale wykazują podłużne rowki i zagoniki wyraźnie punktowane. Skrzydła w spoczynku zwinięte i schowane pod pokrywami, z użytkowaniem dość zredukowanym i wyraźną pterostygma. U wielu gatunków skrzydła słabo rozwinięte lub zanikłe zupełnie.

Nogi umożliwiają dość powolny chód, bardzo nieliczne ryjkowce (*Rhynchaenini*) mogą skakać. Biodra przednich i środkowych nóg zwykle kuliste lub owalne, rzadziej stożkowate, tylnych zwykle owalne. Krętarze, zazwyczaj trójkątne, osadzone u podstawy ud (rys. 11), natomiast u *Apioninae* i *Nanophyini* bardzo wydłużone, cylindryczne, przy czym uda osadzone na ich dystalnym brzegu nie stykają się bezpośrednio z biodrami (rys. 153). Uda zwykle zgrubiałe w środkowej części, z ząbkami lub bez. Golenie zwykle cieńsze. Stopy wyjątkowo 5-członowe (*Dryophthorus* SCHÖNHERR), z reguły pozornie 4-członowe (pseudotetrameryczne), czwarty człon, szczątkowy, zrasta się z podstawą ostatniego. Zwykle trzeci człon stóp rozszerzony, głęboko wcięty, dwupłatowy, dolna strona stóp zazwyczaj gęsto owłosiona. Pazurki wolne lub zrosnięte, proste lub z ząbkami, niekiedy nierównej wielkości, wyjątkowo zachowuje się jeden pazurek (*Mononychus* GERMAR, *Stereonychus* SUFFRIAN), albo oba zanikają (*Anoplus* SCHÖNHERR).

Pokrywy i wszystkie nie zakryte przez nie części ciała z reguły różnie punktowane,

gęsto owłosione lub pokryte łuskami o bardzo różnych kształtach. Wzory i desenie na ciele ryjkowców, tak dla nich charakterystyczne, powstają przez różne ułożenie zwykle różnobarwnych łusek. Gatunki środkowoeuropejskie wykazują rzadko metaliczne zabarwienie, natomiast wśród gatunków tropikalnych spotyka się często formy świetnie metalicznie ubarwione i nie ustępujące pod tym względem bogatkom. Gatunki z rodzajów *Lixus* FABRICIUS i *Larinus* GERMAR produkują często żółtawą lub brunatną wydzielinę, pokrywającą owada jakby pudrem. Wydzielina ta, starta za życia owada, może być ponownie wytworzona, miejsce jej produkcji ani jej skład nie są znane.

Dymorfizm płciowy ryjkowców wyraża się w bardzo różnych szczegółach, które często u blisko spokrewnionych gatunków są odmiennie wykształcone i dlatego dostarczają ważnych cech taksonomicznych. Na ogół samce są nieco mniejsze, smuklejsze od samic, mają krótszy i silniej rzeźbiony ryjek. Ponadto występują u nich często na końcach goleni różnych par nóg drobne kolce.

Narząd kopulacyjny męski (rys. 16) składa się z płata środkowego zwanego prąciem (penis), który tworzy wydłużoną i mniej lub bardziej zakrzywioną rurkę, spłaszczoną zazwyczaj grzbietowo-brzusznie. Ścianka brzuszna prącia z reguły silnie zesklebotowana, brzegi jej zawijają się na stronę grzbietową, zwykle okrytą kutikulą znacznie cieńszą. Otwór wytryskowy prącia znajduje się na stronie grzbietowej niedaleko szczytu. Od podstawy prącia biegną w kierunku proksymalnym dwa długie pręciki kutikularne (apofizy), służące do przyczepu mięśni. Podstawę prącia otacza silnie zesklebotowany pierścień, tegmen, przedłużający się również proksymalnie w cienki pręcik. Na tegmen znajdują się często dwa wyrostki bardzo zmienne, przedłużające się dystalnie i mające zwykle na szczycie różne liczne włoski i szczecinki. Wewnątrz prącia leży końcowa, wpuklona do wnętrza część przewodu wytryskowego (worek wewnętrzny), na której ściankach znajdują się często różne kutikularne wyrostki (kolce, szczecinki, ząbki); w czasie kopulacji część ta wynicowuje się na zewnątrz. Obok narządu kopulacyjnego znajduje się gruby pręcik kutikularny, rozszerzający się na końcu proksymalnym, uważany za zmieniony IX sternit.

Larwy beznogie (rys. 18), na ogół krótkie i dość grube, zwykle zakrzywione, z głową okrągłą lub owalną, ukośnie ustawioną, rzadko wydłużone i nieco spłaszczone, z głową wysuniętą naprzód u gatunków minujących liście. Wyrostki na głowie bardzo zredukowane. Głazeczek wargowy dwu- rzadziej jednoczłonowy. Na miejscu nóg znajdują się na tułowiu guzki do pełzania, występujące wyjątkowo również na odwłoku (*Cionini*, *Hyperini*). Segmenty odwłoka zwykle z trzema poprzecznymi fałdami na stronie grzbietowej. Na ogół larwy w czasie swego rozwoju zachowują bez większych zmian prawie jednakowy wygląd; tylko wyjątkowo, np. u niektórych gatunków z podrodziny *Apioninae* larwa w pierwszym stadium różni się dość znacznie od stadiów późniejszych.

Wszystkie ryjkowce są wyłącznie roślinożerne zarówno jako postacie dojrzałe, jak i we wszystkich stadiach larwalnych. Jaja, kuliste lub owalne, znoszone w liczbie od kilku do kilkuset, są składane do wszystkich części roślin żyjących (korzenie, łodygi, liście, kwiaty, owoce), rzadziej do drewna martwego (różne gatunki z plemion

Cossonini i *Magdalini*). Samica składa jaja przy pomocy pokładełka, złożonego z teleskopowo wysuwanych ostatnich segmentów odwłoka.

Większość larw żeruje wewnątrz tkanek roślinnych, nieliczne minują liście, inne żerują na zewnątrz i żyją jak gąsienice poruszając się po częściach nadziemnych roślin (*Hyperini*, *Cionini*). Larwy niektórych gatunków rozwijają się w wyrosłach wywoływanych przez błonkówki, np. *Curculio villosus* FABRICIUS w wyrosłach *Biorhiza pallida* OLIVIER (*Cynipidae*), *Apion minimum* HERBST w wyrosłach na liściach wierzb spowodowanych przez różne gatunki *Pontania* COSTA. Larwy są na ogół bardziej wybredne w wyborze pokarmu niż postacie dojrzałe i u większości *Curculiones phanerognathi* są monofagiczne albo w wąskim zakresie oligofagiczne. *Curculiones adelognathi* są w większości dużo mniej wyspecjalizowane w wyborze pokarmu, często polifagiczne. Żerowanie larw wielu gatunków wywołuje żywe reakcje zaatakowanych tkanek, doprowadzające do powstania wyrosli. W innych przypadkach żerowanie powoduje tylko przerost lokalny lub żółknięcie zaatakowanych części rośliny. Larwy licznych gatunków z *Otiorrhynchini*, *Phyllobiini* i innych, żyją w ziemi i zwykle odżywiają się częściami powierzchniowymi korzeni, nie drążąc w nich korytarzy.

U wielu gatunków z różnych grup ryjkowców stwierdzono obecność mikroorganizmów symbiotycznych, zawartych zwykle w tzw. mycetomach¹, o bardzo różnej budowie i ułożeniu. Przeniesienie tych symbiontów z pokolenia na pokolenie następuje przez zakażenie jaja w czasie jego rozwoju w jajniku. Rola fizjologiczna symbiontów nie jest jeszcze w pełni wyjaśniona, np. *Calandra oryzae* LINNAEUS ma mycetom funkcjonujący, natomiast *C. granaria* LINNAEUS, o identycznym sposobie życia, ma wprawdzie tak samo zbudowany mycetom, ale pozbawiony mikroorganizmów.

Przeobrażenie odbywa się w miejscu żerowania larwy albo w ziemi. W takich przypadkach larwa buduje sobie specjalną komórkę poczwarkową, której ścianki powleka często wydzieliną z przewodu pokarmowego. Niekiedy przeobrażenie ma miejsce w kokonie, utkanym przez larwę z wydzieliny różnych gruczołów (cewki Malpighiego, gruczoły wargowe lub skórne) i umieszczanym na różnych częściach rośliny (*Hyperini*, *Cionini*). Larwy niektórych gatunków z rodzaju *Nanophyes* SCHÖNHERR, nie występujących w Polsce, tworzą kokon, który spada na ziemię i może wykonywać duże skoki dzięki gwałtownym skurczom ciała zamkniętej w nim larwy.

Wiele gatunków spośród *Curculiones adelognathi* (*Otiorrhynchus* GERMAR, *Barynotus* GERMAR, *Strophosomus* STEPHENS) żeruje nocą, a za dnia przebywa w ukryciu, pod liśćmi itp. Nieliczne ryjkowce (*Bagoini*) prowadzą życie podwodne, przebywając na roślinach podwodnych i pływając niezręcznie. Oddychają one tlenem powstającym przy asymilacji roślin wodnych lub nacinają ich łodygi i dostają się w ten sposób do kanałów powietrznych w ich tkankach. W południowej Europie, zwłaszcza na wybrzeżach Morza Śródziemnego, niektóre gatunki żyją w ziemi,

¹ Pisownię mycetom, odbiegającą od zasad polszczenia terminów pochodzenia starogreckiego, pozostawiono tu na wyraźne życzenie autora (Red.).

zwykle na koszt cebulek roślin liliowatych. Gatunki te są drobne, ślepe, zwykle brunatno zabarwione. Prawdziwe gatunki jaskiniowe ryjkowców nie są znane.

Na specjalną wzmiankę zasługuje fakt, że dość liczne gatunki *Curculiones adelognathi* (*Otiorrhynchus* GERMAR, *Trachyphloeus* GERMAR, *Peritelus hirticornis* HERBST, *Eusomus ovulum* GERMAR, *Polydrosus mollis* STRÖM) rozmnażają się partenogenetycznie, co jest zupełnie wyjątkowe wśród chrząszczy. Partenogeneza ta, występująca również u szeregu gatunków z naszej fauny, ma charakter geograficzny, tzn. że część obszaru zamieszkiwanego przez dany gatunek jest zajęta wyłącznie przez samice partenogenetyczne, natomiast w innych częściach zasięgu gatunek rozmnaża się normalnie, obupłciowo. Partenogeneza ta jest z reguły związana z poliploidalnością, tzn. ze zwiększeniem liczby chromosomów i na terenie środkowej i północnej Europy jest najprawdopodobniej spowodowana przez wielkie zmiany klimatyczne czwartorzędu.

Wiele gatunków ryjkowców żyjących na roślinach uprawnych należy do groźnych szkodników i ma wielkie znaczenie gospodarcze. Gatunki takie występują zarówno w naszej faunie, jak i w okolicach tropikalnych. Liczne gatunki szkodliwe z fauny Polski będą wymienione w części szczegółowej. Prócz szkód na roślinach uprawnych i na drzewach niektóre ryjkowce mogą powodować wielkie spustoszenia w magazynach różnych substancji roślinnego pochodzenia. Na szczególną wzmiankę zasługują dwa spośród takich gatunków, wołek zbożowy — *Calandra granaria* LINNAEUS i wołek ryżowy — *C. oryzae* LINNAEUS, które są groźnymi szkodnikami zapasów zbóż i stały się gatunkami synantropijnymi (współżyjącymi z człowiekiem), ponieważ nie występują już nigdzie na swobodzie.

Najważniejszymi przyborami do zbierania ryjkowców są czerpak i parasol entomologiczny. Niektóre gatunki żerujące w ciemności, np. z rodzaju *Otiorrhynchus* GERMAR, można zebrać w większej ilości okazów tylko przez otrząsanie gałęzi drzew i krzewów do parasola nocą. Bardzo dobre rezultaty daje również szukanie bezpośrednio na roślinach żywicielskich, zwłaszcza pod liśćmi przyziemnymi i koło korzeni. Sito entomologiczne oddaje dobre usługi przy poszukiwaniu gatunków żyjących w ściółce, pod mchem i korą martwych lub żywych drzew. Przesiewanie ściółki i kory daje najlepsze wyniki w jesieni i wczesną wiosną, kiedy owady przebywają w kryjówkach zimowych, przy czym na brzegach różnych biotopów, np. na brzegach lasu, spotyka się bogatsze skupienia ryjkowców aniżeli w głębi lasu. Niektóre gatunki można zbierać tylko na ziemi, zwłaszcza na dobrze nasłonecznionych partiach (np. z rodzaju *Trachyphloeus* GERMAR), pod kamieniami, głównie w górach, lub można je spotkać chodzące po drogach lub otwartych przestrzeniach, zwłaszcza na wiosnę. Gatunki żerujące w drewnie zbiera się podobnie jak korniki.

Zebrane okazy zatruwa się i preparuje tak samo jak inne chrząszcze. Okazy duże można naszpilać, okazy mniejsze nakleja się na kartoniki. Wiele ryjkowców podczas zatruwania kurczy nogi i czułki; przed naklejeniem trzeba je rozprostować, ponieważ na tych częściach znajdują się często cechy ważne dla rozpoznania gatunku. Na etykietkach, poza miejscowością, datą połowu i nazwiskiem zbieracza należy także podać roślinę, na jakiej okaz został znaleziony.

Długość ciała w niniejszym opracowaniu podana jest stale bez ryjka.

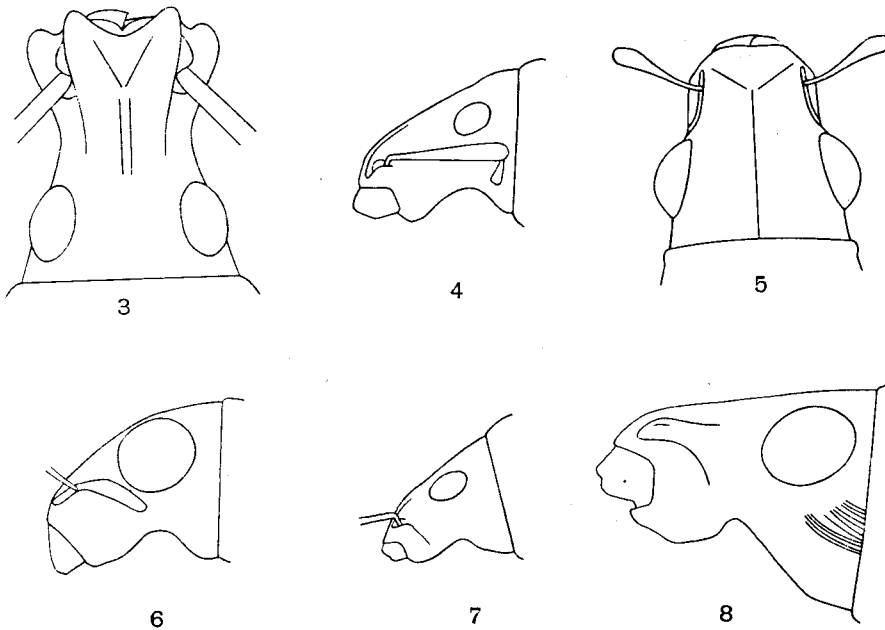
II. PRZEGLĄD SYSTEMATYCZNY PODRODZIN

Apioninae.
Otiorrhynchinae.
Brachyderinae.
Tanymecinae.
Cleoninae.
Tanyrrhynchinae.
Hylobiinae.
Curculioninae.

III. KLUCZ DO OZNACZANIA PODRODZIN

1. Ryjek gruby, zwykle niewiele węższy od głowy (rys. 3, 5), krótki, jego długość zazwyczaj równa jego szerokości na szczycie lub — co najwyżej — dwukrotnie dłuższy, zwykle prosty i na wierzchu spłaszczony. Oczy o zarysie kolistym lub zbliżonym do kolistego, o średnicy znacznie mniejszej od wysokości ryjka u podstawy (rys. 4, 6). U ogromnej większości zaliczanych tu gatunków świeżo przeobrażone okazy mają często na przodzie żuwaczek sierpowate, brunatne wyrostki, skierowane ku przodowi (rys. 1); wyrostki te z reguły szybko się odłamują, pozostawiając na przodzie żuwaczki, na zewnętrznym brzegu charakterystyczną bliznę (rys. 2) (*Curculiones adelognathi*) 2.
- Ryjek cienki, z reguły znacznie cieńszy od głowy (rys. 9), długi, zwykle obły i zakrzywiony, rzadko krótki i gruby. Oczy o zarysie zbliżonym do kolistego, owalnym lub przybliżonym do owalnego, zazwyczaj o średnicy prawie równej wysokości ryjka u podstawy (rys. 10, 13). Żuwaczki bez blizny (*Curculiones phanerognathi*) 4.
2. Na przednim brzegu przedplecza, poniżej oczu pęk lub szereg długich włosów skierowanych ku przodowi (rys. 8) *Tanymecinae*.
- Na przednim brzegu przedplecza poniżej oczu brak takich włosów 3.
3. Rowek na czułki krótki, zwykle w całości widoczny z góry, jego zewnętrzny brzeg tworzy podniesiony i odchylony na zewnątrz fałd (pterygia, rys. 3), albo nie jest podniesiony ani odchylony i zaraz poza nasadą czułek zanika nie przedłużając się ku tyłowi (rys. 4); rzadko tworzy wyraźną krawędź przedłużającą się w stronę oka, ale wtedy całe ciało gęsto pokryte drobnymi łuskami gliniastej barwy *Otiorrhynchinae*.
- Rowek na czułki wąski i wydłużony (rys. 6), leżący na boku ryjka, rzadko rozszerzony ku tyłowi (rys. 7), a jego zewnętrzny brzeg tworzy ostrą krawędź skierowaną ku tyłowi i dołowi *Brachyderinae*.

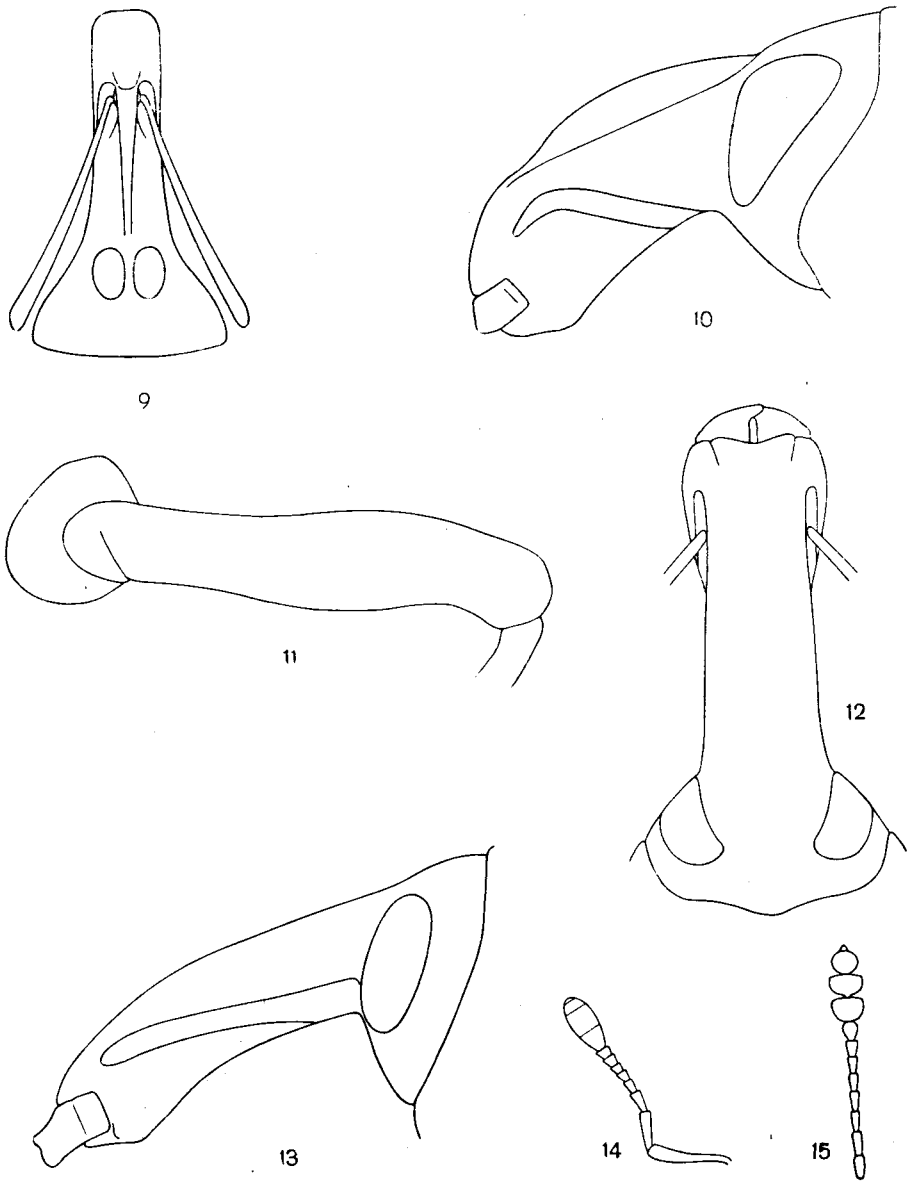
4. Ryjek wysoki, na bokach silnie spłaszczony. Rowki na czułki krótkie, w całości widoczne z góry. Oczy małe i płaskie, ustawione na wierzchu głowy bardzo blisko siebie tak, że się prawie stykają (rys. 9) *Tanyrrhynchinae*.
- Ryjek normalnie wykształcony. Rowki na czułki zwykle długie, leżące na bokach ryjka. Oczy szeroko rozstawione, rzadko położone blisko siebie i niekiedy prawie stykające się, ale w takich przypadkach duże, silnie wypukłe, zajmują zwykle całe boki głowy 5.
5. Krętarze duże, cylindryczne, jak na rys. 153, uda nie stykają się z biodrami. Czułki proste *Apioninae*.
- Krętarze małe, trójkątne, ustawione ukośnie u podstawy ud, jak na rys. 11. Czułki zazwyczaj kolankowato zagięte (rys. 14), rzadko proste, ale wtedy całe ciało zwykle metalicznie zabarwione. Bardzo rzadko krętarze podobnie wykształcone jak u podrodziny *Apioninae*, wtedy jednak czułki kolankowato zagięte 6.
6. Rowek na czułki silnie zakrzywiony ku dołowi, skierowany poniżej dolnego brzegu oka (rys. 10). Ryjek krótki, gruby i kanciasty, lub długi i obły *Cleoninae*.
- Rowek na czułki ustawiony równoległe do wierzchu ryjka albo obniża się ku tyłowi, skierowany ku dolnej lub przedniej części oka (rys. 13). Ryjek zwykle długi i obły 7.

Rys. 3—8. (Oryg.).

3 — *Otiorrhynchus multipunctatus* (FABRICIUS), głowa widziana z góry. 4 — *Omius hanaki* FRI-
VALDSZKY, głowa z profilu. 5 — *Sitona ambigua* GYLLENHAL, głowa widziana z góry. 6 — *S. ambigua*
GYLL., głowa z profilu. 7 — *Barypithes trichopterus* GAUTIER, głowa z profilu. 8 — *Tanymecus*
palliatus (FABRICIUS), głowa z profilu.

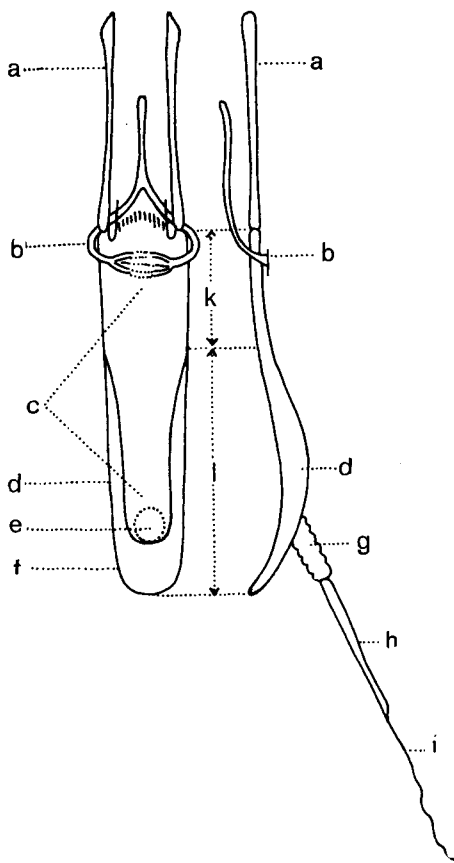
7. Czułki kolankowato zgięte (rys. 14), ich pierwszy człon, trzonek, silnie wydłużony, w rzadkich przypadkach tylko nieznacznie dłuższy od pozostałych, ale wtedy uda tylnych nóg silnie zgrubiałe, umożliwiające skakanie. Buławka czułek owalna lub jajowata, złożona zwykle ze ściśle zrośniętych członów . . . 8.

Rys. 9—15. (Oryg.).

9 — *Myorrhinus albolineatus* (FABRICIUS), głowa widziana z góry. 10 — *Conioleonus glaucus* (FABRICIUS), głowa z profilu. 11 — *C. glaucus* (F.), udo i krętarz środkowej pary nóg. 12 — *Hylobius abietis* (LINNAEUS), głowa widziana z góry. 13 — *H. abietis* (L.), głowa z profilu. 14 — *Coryssomerus capucinus* BECK, czułek. 15 — *Coenorhynchus germanicus* (HERBST), czułek.

- Czułki proste, ich pierwszy człon nie wyróżnia się długością. Buławka czułków złożona z luźno ze sobą połączonych członów (rys. 15) *Attelabinae (Rhynchitinae)*¹.
- 8. Ryjek dość gruby, zwykle ku szczytowi nieco rozszerzony. Przednia część rowków na czułki położona na bokach ścianki grzbietowej i z góry widoczna (rys. 12). Na przedpiersiu nie ma zwykle rowka do chowania ryjka *Hylobiinae*.
- Ryjek cienki, zwykle ku szczytowi nie rozszerzony. Przednia część rowków na czułki z góry niewidoczna. Na przedpiersiu często rowek do chowania ryjka *Curculioninae*.

Rys. 16. Aparat kopulacyjny samca z rodzaju *Cionus* CLAIRVILLE widziany z góry i z boku. (Według WINGELMÜLLERA).

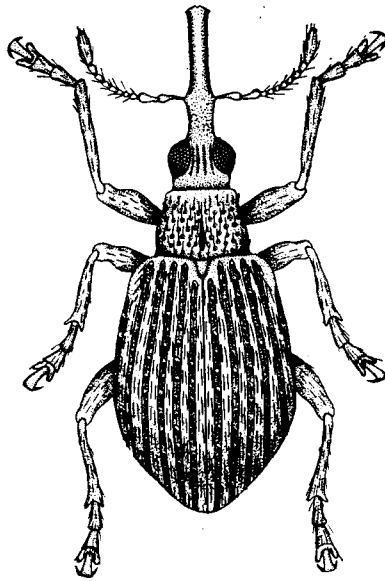
a — apofiza prącia, *b* — tegmen, *c* — cienkościenna strona grzbietowa prącia, *d* — brzeg ściany brzusznej zawinięty na stronę grzbietową, *e* — otwór przewodu wytryskowego, *f* — część szczytowa prącia (apex), *g* — część cienkościenna wysuniętego przewodu wytryskowego, *h* — jego sztyletowaty wyrostek, *i* — jego nić końcowa, *k* — część podstawowa prącia, *l* — pozostała część prącia.

¹ Wielu badaczy uważa tę grupę za osobną rodzinę i ten pogląd przyjęto również w niniejszych «Kluczach do oznaczania owadów Polski». Rodzina *Attelabidae* będzie opracowana w zeszyte 97 części XIX «Kluczy».

PODRODZINA APIONINAE

I. KRÓTKA CHARAKTERYSTYKA

Chrząszcze należące do podrodziny *Apioninae* wyróżniają się bardzo długimi krętarzami, odsuwającymi zupełnie uda od bezpośredniej styczności z biodrami (rys. 153), oraz nie zagiętymi kolankowato, prostymi czułkami (prócz kilku wyjątków u gatunków bardzo odrębnie zbudowanych). Do podrodziny tej należy rodzaj

Rys. 17. *Apion (Eutrichapion) viciae* PAYK., samica. (Oryg.).

pędruś — *Apion* HERBST obejmujący ponad 1300 gatunków opisanych, występujących na całej prawie kuli ziemskiej oraz kilka rodzajów z małą liczbą gatunków rozmieszczonych w Obszarach Australijskim, Orientalnym, Etiopskim i Neotropikalnym. Rodzaj *Apion* HERBST, jedyny przedstawiciel podrodziny w Obszarze Palearktycznym, jest w nim reprezentowany przez przeszło 400 gatunków, z których 97 znanych jest z Polski.

Rodzaj *Apion* HERBST obejmuje gatunki drobne, przeciętnie około 2 mm długości (rozmiary wahają się od 1,1 do 4,3 mm), o kształcie najczęściej gruszkowatym (rys. 17), czemu rodzaj zawdzięcza swą nazwę, bo «apion» znaczy po grecku gruszka.

Głowa mniej lub wyraźniej stożkowata przedłuża się w ryjek do przodu, różnej długości, zazwyczaj cylindryczny, prosty lub w różnym stopniu zakrzywiony, wykazujący najczęściej w miejscu nasady czułków nieznaczne zgrubienie, które u pewnych gatunków rozwija się w ostre ząbki skierowane na boki lub ku dołowi. Oczy umieszczone na bokach głowy. Czułki osadzone na bokach ryjka. Człon podstawowy czułków, trzonek, zwykle nieco dłuższy i grubszy od następnych tworzących 7-członowy biczyk, zakończony wrzecionowatą buławką, złożoną z reguły ze zrosniętych ze sobą członów. Pierwszy członek biczyka osadzony na końcu trzonka w jego przedłużeniu, a nie boczenie i z tego powodu czułki nie wykazują załamania, tak charakterystycznego dla ogromnej większości ryjkowców. Załamanie to występuje tylko u niektórych gatunków pędrusiów, bardzo szczególnych i nieraz tylko u samców.

Przedplecze cylindryczne, zwykle w różnym stopniu przewężone z przodu i z tyłu, albo rozszerzające się ku tyłowi, rzadko na bokach silnie zaokrąglone.

Tarczka mała, zwykle trójkątna. Pokrywy zazwyczaj z dobrze zaznaczonymi barkami, rozszerzające się ku tyłowi i z tyłu szeroko zaokrąglone, rzadziej cylindryczne lub o zarysie owalnym, zakrywają w zupełności odwłok.

Nogi z reguły smukłe. Biodra cylindryczne. Krętarze bardzo duże. Uda bez ząbków, osadzone na dystalnym brzegu krętarzy, nie łączą się bezpośrednio z biodrami. Pazurki zazwyczaj szeroko rozstawione, zwykle z ząbkami u podstawy, rzadziej bez ząbków.

Skrzydła normalnie rozwinięte, rzadko skrócone lub zupełnie zanikłe.

Ciało u większości gatunków czarne lub ciemno zabarwione, rzadko brunatne lub krwistoczerwone. Często całe ciało albo tylko pokrywy zielonkawe lub niebieskie z metalicznym połyskiem. Nogi tak samo zabarwione jak ciało, lub częściowo albo w całości żółtoczerwone. Rzeźba ciała złożona z różnej wielkości punktów oraz z drobnych nierówności nadających powierzchni wygląd delikatnie pomarszczony. U wielu gatunków pojawia się na różnych częściach ciała pomiędzy większymi punktami bardzo drobna rzeźba widoczna tylko pod większym powiększeniem, w formie drobnej siateczki o dość regularnych, wielokątnych oczkach.

Ciało mniej lub bardziej wyraźnie owłosione i nawet gatunki pozornie nagie mają najczęściej rzadkie i ciemne owłosienie. Łuski, silnie wydłużone, występują u nielicznych gatunków i również wyjątkowo pojawiają się na ciele desenie złożone z różnie zabarwionych łusek lub włosów.

Samce na ogół nieco mniejsze od samic i różniące się od nich krótszym, nieco grubszym, silniej rzeźbionym i przez to bardziej matowym ryjkiem, oraz pokrywami smuklejszymi, słabiej rozszerzonymi ku tyłowi. Ponadto u wielu gatunków występują różne dodatkowe drugorzędne cechy płciowe, jak drobne kolce na różnych członach stóp, na końcach bioder i goleni, różnice w budowie goleni przednich nóg lub czułków albo odmienne zabarwienie ryjka. Cechy te mają ważne znaczenie taksonomiczne.

Aparat kopolacyjny męski składa się z płatu środkowego zwanego prąciem (penis); ma on u większości gatunków kształt spłaszczonej grzbietowo-brzusznie rurki, cienkiej lub bardziej rozszerzonej w części podstawowej. Różnice gatunkowe w jego budowie są dość subtelne i ze względu na małe rozmiary narządu widoczne

dopiero pod dużym powiększeniem. Wypreparowanie narządu kopulacyjnego wymaga wielkiej wprawy i dlatego w praktyce najczęściej nie bada się go zupełnie, tym bardziej, że wszystkie gatunki naszej fauny można dostatecznie pewnie odróżnić wyłącznie na podstawie cech zewnętrznych. Z tych powodów nie podano w dalszym ciągu opisów narządów kopulacyjnych.

Biologia pędusiów jest na ogół dobrze znana, są one wyłącznie roślinożerne, jak wszystkie ryjkowce. Larwy beznogie (rys. 18) rozwijają się w owocach, pączkach kwiatowych, młodych pędach, łodygach, liściach i korzeniach roślin. Wiele z nich powoduje wyrośle, inne wywołują tylko lekki przerost lokalny zaatakowanych

Rys. 18. *Apion (Protapion) apricans* HERBST, larwa. (Według HOFFMANNA).

tkanek lub ich żółknięcie. Przeobrażenie następuje z reguły w miejscu żerowania larwy. Postacie dojrzałe odżywiają się tymi samymi roślinami co i larwy, ale poza tym żerują często również na najbliższej spokrewnionych gatunkach roślin. U wielu gatunków składanie jaj odbywa się przez szereg tygodni i skutkiem tego pojaw postaci dojrzałych ma miejsce przez dłuższy czas w lecie i na początku jesieni. Według wszelkiego prawdopodobieństwa nasze gatunki mają tylko jedno pokolenie w ciągu roku, ale w odniesieniu do kilku z nich, jak np. *Apion (Taeniapion) urticarium* (HERBST) i *A. (Protapion) assimile* KIRBY, istnieją pewne obserwacje wskazujące na możliwość występowania dwóch pokoleń w roku. Wychodzenie postaci dojrzałych w ciągu lata i pod jesień sprawia, że w tym okresie u większości gatunków populacje są znacznie liczniejsze niż na wiosnę. Postacie dojrzałe zimują z reguły i następną wiosną rozpoczynają znoszenie jaj.

Przeszło połowa naszych gatunków żyje na roślinach z rodziny motylkowatych — *Papilionaceae*, dużo mniej na roślinach z rodziny złożonych — *Compositae*, jeszcze mniej na gatunkach z rodziny rdestowatych — *Polygonaceae*, pojedyncze gatunki na przedstawicielach z wielu innych rodzin roślin. Kilka gatunków rozwijających się i żerujących na roślinach motylkowatych uprawianych może powodować znaczne szkody; do takich należą: *Apion (Catapion) seniculus* KIRBY, na lucernie, *Apion (Protapion) apricans* HERBST, *A. (P.) assimile* KIRBY, *A. (Eutrichapion) virens* HERBST, *A. (E.) tenue* KIRBY na różnych gatunkach koniczyny i na lucernie. Okolicznościowo mogą powodować szkody *Apion (Eutrichapion) reflexum* GYLL. niszczący niekiedy intensywnie nasiona sparcety siewnej — *Onobrychis viciaefolia* SCOP. (*O. sativa* LAM.) i *A. (Apion) pisi* F. żerujący niekiedy masowo na różnych roślinach motylkowatych.

Sposobem życia odróżnia się bardzo od innych gatunków *Apion (Eutrichapion) minimum* HERBST, którego larwa żeruje i przeobraża się w wyroślach powodowanych na liściach wierzby przez błonkówki z rodziny *Tenthredinidae*.

Niektóre gatunki pędrusiów spotyka się często i nieraz w dużej liczbie na różnych krzewach i drzewach liściastych lub iglastych, z którymi w swym cyklu życiowym nie mają nic wspólnego. Fakty te były niejednokrotnie przyczyną powstawania zupełnie mylnych pojęć o biologii takich gatunków. Przyczyny takich wędrowek nie są dotychczas wyjaśnione.

Mimo pozornie wielkiej jednolitości w wyglądzie zewnętrznym i dużej liczby gatunków pędrusie stosunkowo łatwo oznaczać. Tylko w kilku podrodzajach oznaczanie najbliższych spokrewnionych gatunków może sprawić pewne trudności.

Długość ciała podana jest stale bez ryjka.

II. PRZEGLĄD SYSTEMATYCZNY¹

Gatunki znalezione w Polsce oznaczono gwiazdką. Synonimy wyróżniono petitem.

Rodzina: *Curculionidae*.

Podrodzina: *Apioninae*.

Rodzaj: *Apion* HERBST, 1797.

Podrodzaj: *Perapion* WAGNER, 1914.

- Gatunki: * *Apion (Perapion) brevirostre* HERBST, 1797.
* *Apion (Perapion) violaceum* KIRBY, 1808.
Apion (Perapion) hydrolapathi MARSHAM, 1802.
* *Apion (Perapion) marchicum* HERBST, 1797.
* *Apion (Perapion) affine* KIRBY, 1808.
* *Apion (Perapion) sedi* GERMAR, 1818.
* *Apion (Perapion) curtirostre* GERMAR, 1817.
* *Apion (Perapion) curtirostre* var. *sibiricum* BOHEMAN, 1839.
Apion oblongum WAGNER, 1924, nec GYLLENHAL, 1839.
* *Apion (Perapion) simum* GERMAR, 1817.
Apion (Perapion) aciculare GERMAR, 1817.
* *Apion (Perapion) velatum* GERSTÄCKER, 1854.

Podrodzaj: *Phrissotrichum* SCHILSKY, 1906.

Gatunek: *Apion (Phrissotrichum) rugicolle* GERMAR, 1817.

Podrodzaj: *Malvapion* HOFFMANN, 1958.

Gatunek: * *Apion (Malvapion) malvae* (FABRICIUS, 1775).

Podrodzaj: *Pseudapion* SCHILSKY, 1906.

Gatunki: * *Apion (Pseudapion) rufirostre* (FABRICIUS, 1775).
Apion (Pseudapion) fulvirostre GYLLENHAL, 1833.

Podrodzaj: *Aspidapion* SCHILSKY, 1901.

Gatunki: * *Apion (Aspidapion) aeneum* (FABRICIUS, 1775).
* *Apion (Aspidapion) radiolus* KIRBY, 1808.
* *Apion (Aspidapion) validum* GERMAR, 1817.

¹ Podział rodzaju *Apion* HERBST, bardzo jednolicie zbudowanego, jest ciągle jeszcze nie ustalony definitywnie. H. WAGNER opracowując spis pędrusiów palearktycznych do katalogu WINKLERA, wprowadził cały szereg nowych podrodzajów, nie podając bliższej ich charakterystyki. Podział ten idzie — zdaniem autora niniejszego opracowania — zbyt daleko i rozdziela czasem niepotrzebnie naturalne grupy. Z tego powodu podział ten uwzględniono tu tylko częściowo i przyjęto podział opracowany przez SCHILSKYEGO i REITTERA z nielicznymi późniejszymi poprawkami wprowadzonymi głównie przez badaczy francuskich (SAINTE-CLAIRE DEVILLE, HOFFMANN).

- Podrodzaj: *Alacentron* SCHILSKY, 1901.
 Gatunek: *Apion (Alacentron) curvirostre* GYLLENHAL, 1833.
- Podrodzaj: *Rhopalapion* SCHILSKY, 1906.
 Gatunek: *Apion (Rhopalapion) longirostre* OLIVIER, 1807.
- Podrodzaj: *Ixias* SAINTE-CLAIRE DEVILLE, 1924.
 Gatunek: * *Apion (Ixias) variegatum* WENCKER, 1864.
- Podrodzaj: *Trichopteration* WAGNER, 1930.
 Gatunek: *Apion (Trichopteration) holosericeum* GYLLENHAL, 1833.
- Podrodzaj: *Exapion* BEDEL, 1885.
 Gatunki: * *Apion (Exapion) compactum* DESBROCHERS, 1888.
 * *Apion (Exapion) formaneki* WAGNER, 1929.
Apion hungaricum WAGNER, 1906, nec DESBROCHERS, 1894.
 * *Apion (Exapion) difficile* HERBST, 1797.
Apion kiesenwetteri DESBROCHERS, 1870.
 * *Apion (Exapion) corniculatum* GERMAR, 1817.
Apion hungaricum DESBROCHERS, 1894, nec WAGNER, 1906.
 * *Apion (Exapion) elongatum* DESBROCHERS, 1891.
 * *Apion (Exapion) fuscirostre* (FABRICIUS, 1775).
- Podrodzaj: *Erythrapion* SCHILSKY, 1906.
 Gatunki: * *Apion (Erythrapion) miniatum* GERMAR, 1833.
Apion frumentarius (FABRICIUS, 1797, nec PAYKULL, 1792).
Apion frumentarium KIRBY, 1808, nec (PAYKULL, 1792).
 * *Apion (Erythrapion) frumentarium* (PAYKULL, 1792).
Apion haematodes KIRBY, 1808.
 * *Apion (Erythrapion) cruentatum* WALTON, 1844.
 * *Apion (Erythrapion) sanguineum* (DEGEER, 1775).
 * *Apion (Erythrapion) rubens* STEPHENS, 1831.
Apion podolicum RYBIŃSKI, 1902.
- Podrodzaj: *Kalcapion* SCHILSKY, 1906.
 Gatunki: * *Apion (Kalcapion) flavofemoratum* HERBST, 1797.
 * *Apion (Kalcapion) pallipes* KIRBY, 1808.
- Podrodzaj: *Taeniapion* SCHILSKY, 1906.
 Gatunki: * *Apion (Taeniapion) urticarium* (HERBST, 1784).
Apion (Taeniapion) rufulum rufulum WENCKER, 1864.
 * *Apion (Taeniapion) rufulum zoufali* WAGNER, 1912.
- Podrodzaj: *Thymapion* SAINTE-CLAIRE DEVILLE, 1924.
 Gatunki: * *Apion (Thymapion) elongatum* GERMAR, 1817.
 * *Apion (Thymapion) millum* BACH, 1854.
Apion annulipes WENCKER, 1864.
 * *Apion (Thymapion) flavimanum* GYLLENHAL, 1833.
Apion flavimanum neresheimeri WAGNER, 1929.
Apion (Thymapion) samarense FAUST, 1891.
 * *Apion (Thymapion) vicinum* KIRBY, 1808.
 * *Apion (Thymapion) atomarium* KIRBY, 1808.
 * *Apion (Thymapion) oblivium* SCHILSKY, 1902.

- * *Apion (Thymapion) hoffmanni* WAGNER, 1930.
Apion parvulum HOFFMANN, 1929, nec REY, 1859, nec GERSTÄCKER, 1854.
Apion hoffmanni var. *smreczynskii* HOFFMANN, 1933.
- Podrodzaj: *Catapion* SCHILSKY, 1906.
Gatunki: * *Apion (Catapion) seniculus* KIRBY, 1808.
* *Apion (Catapion) ononiphagum* SCHATZMAYR, 1919.
* *Apion (Catapion) pubescens* KIRBY, 1811.
- Podrodzaj: *Diplapion* REITTER, 1916.
Gatunki: * *Apion (Diplapion) confluens* KIRBY, 1808.
* *Apion (Diplapion) stolidum* GERMAR, 1817.
Apion (Diplapion) detritum detritum REY, 1859.
* *Apion (Diplapion) detritum rumaniacum* WAGNER, 1910.
Apion catenulatum WAGNER, 1914.
- Podrodzaj: *Taphrotopium* REITTER, 1916.
Gatunki: * *Apion (Taphrotopium) sulcifrons* HERBST, 1797.
Apion (Taphrotopium) brunnipes BOHEMAN, 1839.
- Podrodzaj: *Ceratapion* SCHILSKY, 1906.
Gatunki: * *Apion (Ceratapion) onopordi* KIRBY, 1808.
* *Apion (Ceratapion) penetrans* GERMAR, 1817.
* *Apion (Ceratapion) alliariae* HERBST, 1797.
Apion distans DESBROCHERS, 1889.
* *Apion (Ceratapion) carduorum* KIRBY, 1808.
* *Apion (Ceratapion) armatum* GERSTÄCKER, 1854.
* *Apion (Ceratapion) austriacum* WAGNER, 1904.
Apion (Ceratapion) macrorrhynchum EPPELSHEIM, 1888.
- Podrodzaj: *Omphalapion* SCHILSKY, 1906.
Gatunki: * *Apion (Omphalapion) laevigatum* (PAYKULL, 1792).
Apion (Omphalapion) buddebergi BEDEL, 1885.
* *Apion (Omphalapion) dispar* GERMAR, 1817.
* *Apion (Omphalapion) hookeri* KIRBY, 1808.
- Podrodzaj: *Synapion* SCHILSKY, 1906.
Gatunek: * *Apion (Synapion) ebeninum* KIRBY, 1808.
- Podrodzaj: *Loborhynchapion* WAGNER, 1932.
Gatunek: *Apion (Loborhynchapion) amethystinum* MILLER, 1857.
- Podrodzaj: *Pirapion* REITTER, 1916.
Gatunki: * *Apion (Pirapion) striatum* KIRBY, 1808.
* *Apion (Pirapion) immune* KIRBY, 1808.
- Podrodzaj: *Eutrichapion* REITTER, 1916.
Gatunki: * *Apion (Eutrichapion) meliloti* KIRBY, 1808.
* *Apion (Eutrichapion) loti* KIRBY, 1808.
* *Apion (Eutrichapion) intermedium* EPPELSHEIM, 1875.
* *Apion (Eutrichapion) tenue* KIRBY, 1808.
* *Apion (Eutrichapion) platalea* GERMAR, 1817.
* *Apion (Eutrichapion) gyllenhali* KIRBY, 1808.

- * *Apion (Eutrichapion) minimum* HERBST, 1797.
- * *Apion (Eutrichapion) alcyoneus* GERMAR, 1817.
- * *Apion (Eutrichapion) columbinum* GERMAR, 1817.
- * *Apion (Eutrichapion) spencei* KIRBY, 1808.
- * *Apion (Eutrichapion) punctirostre* GYLLENHAL, 1839.
- * *Apion (Eutrichapion) reflexum* GYLLENHAL, 1833.
- * *Apion (Eutrichapion) pavidum* GERMAR, 1817.
- * *Apion (Eutrichapion) vorax* HERBST, 1797.
- * *Apion (Eutrichapion) gribodoi* DESBROCHERS, 1896.
- * *Apion (Eutrichapion) ononis* KIRBY, 1808.
- * *Apion (Eutrichapion) simile* KIRBY, 1811.
- * *Apion (Eutrichapion) viciae* PAYKULL, 1798.
- * *Apion (Eutrichapion) viciae* var. *griesbachi* STEPHENS, 1831.
- * *Apion (Eutrichapion) ervi* KIRBY, 1808.
- * *Apion (Eutrichapion) melancholicum* WENCKER, 1864.
- * *Apion (Eutrichapion) virens* HERBST, 1797.

Podrodzaj: *Apion* s. str.

- Gatunki: * *Apion (Apion) pisi* FABRICIUS, 1802.
 * *Apion (Apion) aestimatum* FAUST, 1891.
 * *Apion (Apion) aethiops* HERBST, 1797.
 * *Apion (Apion) punctigerum* (PAYKULL, 1792).
 * *Apion (Apion) facetum* GYLLENHAL, 1839.
 Apion sundevalli BOHEMAN, 1839.
 Apion (Apion) elegantulum GERMAR, 1818.
 * *Apion (Apion) astragali astragali* PAYKULL, 1800.
 * *Apion (Apion) astragali ergenense* BECKER, 1863.

Podrodzaj: *Oxystoma* DUMÉRIL, 1806.

- Gatunki: * *Apion (Oxystoma) subulatum* KIRBY, 1808.
 * *Apion (Oxystoma) opeticum* BACH, 1854.
 * *Apion (Oxystoma) craccae* (LINNAEUS, 1767).
 * *Apion (Oxystoma) cerdo* GERSTÄCKER, 1854.
 * *Apion (Oxystoma) pomonae* (FABRICIUS, 1798).
 * *Apion (Oxystoma) ochropus* GERMAR, 1818.

Podrodzaj: *Protapion* SCHILSKY, 1908.

- Gatunki: * *Apion (Protapion) gracilipes* DIETRICH, 1857.
 * *Apion (Protapion) flavipes* (PAYKULL, 1792).
 Apion dichroum BEDEL, 1885.
 Apion (Protapion) flavipes ab. *coxale* DESBROCHERS, 1895.
 Apion (Protapion) flavipes ab. *maculicoxis* DESBROCHERS, 1897.
 * *Apion (Protapion) nigritarse* KIRBY, 1808.
 * *Apion (Protapion) filirostre* KIRBY, 1808.
 * *Apion (Protapion) aestivum* GERMAR, 1817.
 Apion trifolii BACH, 1854.
 * *Apion (Protapion) aestivum* var. *ruficrus* GERMAR, 1817.

- * *Apion (Protapion) apricans* HERBST, 1797.
Apion fagi KIRBY, 1808.
- * *Apion (Protapion) varipes* GERMAR, 1817.
- * *Apion (Protapion) assimile* KIRBY, 1808.
Apion bohemani BEDEL, 1885, nec C. G. THOMSON, 1865.
- * *Apion (Protapion) ononicola* BACH, 1854.
Apion bohemani C. G. THOMSON, 1865, nec BEDEL, 1885.
- * *Apion (Protapion) dissimile* GERMAR, 1817.

III. KLUCZE DO OZNACZANIA

Rodzaj: **Pędrus** — *Apion* HERBST

Klucz do oznaczania podrodzajów

1. Całe ciało prócz oczu i pazurków brunatnoczerwone, czerwone lub żółto-czerwone 2.
- Ciało inaczej zabarwione 4.
2. Ciało prócz oczu i pazurków jednostajnie czerwone lub żółtoczerwone. Owłosienie równomierne *Erythrapion* SCHILSKY, str. 35.
- Ciało jasno- lub ciemnobrunatne, nogi i czułki jaśniej zabarwione. Owłosienie tworzy na pokrywach wyraźne poprzeczne lub ukośne przepaski . . . 3.
3. Ciało wydłużone. Pokrywy prawie cylindryczne, na bokach słabo tylko zaokrąglone *Taeniapion* SCHILSKY, str. 38.
- Ciało krótkie. Pokrywy ku tyłowi silnie rozszerzone *Ixias* DEV., str. 31.
4. Ryjek cylindryczny lub nieznacznie zwężony ku przodowi, czasem wyraźnie zgrubiały w miejscu nasady czułek, albo z wyraźnymi ząbkami u podstawy (Rys. 39, 85, 88, 91, 105) 5.
- Ryjek silnie, czasem raptownie zwężony ku przodowi (rys. 129, 130, 132) *Oxystoma* DUM., str. 65.
5. Przedplecze i pokrywy z odstającymi białymi szczecinkami, ustawionymi na zagonikach w pojedynczych rzędach . . . *Phrissotrichum* SCHILSKY, str. 28.
- Przedplecze i pokrywy z przylegającymi włoskami, łuskami lub prawie nagie 6.
6. Ryjek przed nasadą czułek rozszerzony w ostre ząbki, skierowane ku dołowi i na boki (rys. 32, 33, 35, 39). Czulki i nogi w całości lub częściowo czerwone *Exapion* BED., str. 32.
- Ryjek nie rozszerzony w miejscu nasady czułek lub nieznacznie zgrubiały w tym miejscu (rys. 27), albo rozszerzony w małe ząbki, skierowane na boki, a nie ku dołowi (rys. 85, 87). Czulki i nogi czarne lub w całości albo częściowo czerwone, jeśli są ząbki na ryjku, to stale czarne 7.
7. Czulki grube, drugi człon biczyka takiej grubości jak pierwszy lub nieznacznie cieńszy, dalsze człony takiej samej grubości lub coraz cieńsze ku końcowi czułek 8.
- Czulki smukłe, drugi człon biczyka wyraźnie cieńszy od pierwszego (rys. 145), dalsze człony ku końcowi czułek zwykle stopniowo krótsze i szersze . . . 10.
8. Przedplecze i pokrywy prawie nagie, bardzo subtelne włoski na nich dostrzegalne tylko pod silnym powiększeniem. Rowki na pokrywach powierzchowne, bardzo słabo wgłębione *Taphrotopium* REITT., str. 46.

- Przedplecze i pokrywy wyraźnie owłosione. Rowki na pokrywach normalnie wcięte 9.
- 9. Czoło z dwoma wgłębionymi rowkami łączącymi się z tyłu w kształcie litery V (rys. 79, 81) *Diplapion* REITT., str. 45.
- Czoło bez wgłębionych rowków *Ceratapion* SCHILSKY, str. 47.
- 10. Tarczka bardzo drobna, często niedostrzegalna (rys. 95) *Synapion* SCHILSKY, str. 51.
- Tarczka dobrze widoczna 11.
- 11. Tarczka 2—2,5 raza dłuższa od szerokości swej podstawy (rys. 27, 28) *Aspidapion* SCHILSKY, str. 30.
- Tarczka normalna, zwykle takiej długości jak szerokość jej podstawy . . . 12.
- 12. Ryjek gruby, silnie zakrzywiony, bardzo gęsto punktowany, na stronie dolnej z głębokim rowkiem środkowym ciągnącym się od szczytu po nasadę czułków *Alacentron* SCHILSKY, str. 31.
- Ryjek normalny, bez rowka na dolnej stronie 13.
- 13. Przedplecze o kształcie nieco kulistym (rys. 91, 92), na bokach silnie zaokrąglone *Omphalapion* SCHILSKY, str. 50.
- Przedplecze cylindryczne lub zwężone ku przodowi (rys. 73, 104), zwykle na bokach słabo zaokrąglone 14.
- 14. Rowki na czułki przedłużone na bokach ryjka ku przodowi i ku tyłowi i łączące się na spodzie głowy poniżej oczu *Kalcapion* SCHILSKY, str. 37.
- Ryjek inaczej zbudowany 15.
- 15. Człony buławki wyraźnie oddzielone od siebie. Ryjek u samca wyraźnie dłuższy od głowy i przedplecza razem wziętych, u samicy bardzo wydłużony, osiąga ponad $\frac{3}{4}$ długości ciała *Rhopalapion* SCHILSKY, str. 31.
- Człony buławki nie oddzielone od siebie, wyjątkowo oddzielone wyraźnie od siebie. Ryjek o normalnej długości 16.
- 16. Pokrywy żółte, prócz ciemnej trójkątnej plamy na podstawie, wydłużającej się wzdłuż szwu ku tyłowi oraz ciemnego zewnętrznego brzegu zawiniętego na dolną stronę ciała *Malvapion* HOFFM., str. 29.
- Pokrywy inaczej zabarwione 17.
- 17. Owłosienie gęste, długie, zakrywa w dużym stopniu powierzchnię ciała *Trichopterapion* WAGN., str. 32.
- Owłosienie rzadkie, krótkie, nie zakrywa powierzchni ciała 18.
- 18. Pokrywy u podstawy trzeciego zagonika z wyraźną białą plamą złożoną z gęsto ustawionych łusek *Pseudapion* SCHILSKY, str. 29.
- Pokrywy bez plamki u podstawy trzeciego zagonika, lub — co najwyżej — owłosienie w tym miejscu tylko nieznacznie gęstsze niż dokoła 19.
- 19. Pokrywy owalne, najszersze pośrodku (rys. 54, 76) 20.
- Pokrywy rozszerzone ku tyłowi, najszersze poza środkiem (rys. 24, 117) . . 21.
- 20. Pierwszy rowek pokryw nie dochodzi do ich podstawy i zaczyna się na poziomie szczytu tarczki. Przedplecze cylindryczne lub lekko stożkowate, bez wyraźnych

- przewężeń poza przednim brzegiem i przed podstawą (rys. 72, 73), Nogi czarne **Catapion** SCHILSKY, str. 43.
- Pierwszy rowek pokryw sięga aż do ich podstawy. Przedplecze zwykle wyraźnie przewężone poza przednim brzegiem i przed podstawą (rys. 53, 54, 57). Golenie przednich nóg często częściowo brunatne . . . **Thymapion** DEV., str. 39.
21. Ciało wydaje się nagie, włosy na przedpleczu i pokrywach bardzo drobne, ciemne, rzadko ustawione, dostrzegalne tylko pod dużym powiększeniem. Dolny brzeg oczu nie obrzeżony promienisto ustawionymi włosami . . . 22.
- Ciało wyraźnie owłosione. Dolny brzeg oczu zwykle obrzeżony promienisto ustawionymi włosami (rys. 107) 23.
22. Nogi dwubarwne, uda zwykle żółte. Ciało czarne, czasem z lekkim oliwkowym połyskiem. Tylko wyjątkowo całe ciało i nogi zupełnie czarne [*A. (P.) filirostre* KIRBY] **Protapion** SCHILSKY, str. 68.
- Nogi czarne. Pokrywy i czasem przedplecze ciemnoniebieskie lub zielonkawe **Apion** s. str., str. 62.
23. Ryjek gruby, prosty lub tylko słabo zakrzywiony, u samca zwykle długości przedplecza, u samicy długości głowy i przedplecza razem wziętych (rys. 21, 23, 24, 25). Czułki krótkie, dość grube **Perapion** WAGN., str. 24.
- Ryjek cienki, zwykle wyraźnie zakrzywiony, u samca zazwyczaj dłuższy od przedplecza (rys. 102, 115), u samicy dłuższy od głowy i przedplecza razem wziętych. Czułki smukłe 24.
24. Samiec (rys. 96) z ryjkiem nieco dłuższym od przedplecza, bardzo grubym w części podstawowej, rozszerzonym ponad nasadą czułków w wyraźny, tępy ząbek, samica z ryjkiem dłuższym niż głowa i przedplecze razem wzięte, cylindrycznym (rys. 97), równomiernie zakrzywionym, w miejscu nasady czułków tylko nieznacznie rozszerzonym . . **Loborhynchapion** WAGN., str. 52.
- Ryjek u obu płci bardzo podobnie zbudowany, prawie cylindryczny 25.
25. Podstawa pokryw nieznacznie szersza od nasady przedplecza. Guzy barkowe bardzo słabo zaznaczone. Pokrywy o zarysie gruszkowatym, rozszerzone silnie ku tyłowi (rys. 98), czarne, ze słabym stalowym połyskiem **Pirapion** REITT., str. 53.
- Podstawa pokryw wyraźnie szersza od nasady przedplecza. Guzy barkowe dobrze rozwinięte (rys. 17, 104, 114). Pokrywy niezbyt silnie rozszerzone ku tyłowi, czarne albo zielone lub niebieskie z metalicznym połyskiem **Eutrichapion** REITT., str. 54.

Podrodzaj: *Perapion* WAGN.

Ryjek krótki i gruby, zupełnie prosty lub tylko słabo zakrzywiony. Podrodzaj ten obejmuje w Palearktyce około 35 gatunków, z których 8 występuje w Polsce.

Klucz do oznaczania gatunków

1. Nasada pokryw nieznacznie szersza od podstawy przedplecza (rys. 19, 20). Barki zwykle słabo zaznaczone 2.
- Nasada pokryw wyraźnie szersza od podstawy przedplecza (rys. 21, 23, 25). Barki dobrze rozwinięte 4.

2. Ciało z silnym niebieskawym lub szpizowym połyskiem 3.
- Ciało czarne, matowe, pokrywy z lekkim stalowym połyskiem.
- Długość 1,8—2,4 mm. Głowa szeroka, o skroniach zazwyczaj równoległych, na poziomie oczu nieznacznie węższa od przedplecza. Ryjek bardzo krótki, stożkowaty i zupełnie prosty, u samca długości głowy, u samicy nieznacznie dłuższy. Przedplecze wąskie, zwykle nieco dłuższe od swojej szerokości, równoległoboczne lub nieznacznie rozszerzające się ku przodowi. Pokrywy owalne, silnie rozszerzone ku tyłowi, w środku znacznie szersze niż u podstawy (rys. 20). Larwa żyje w łądygach *Hypericum perforatum* L. nie powodując wyrosli, postać dojrzalą spotyka się również na *Hypericum humifusum* L. i *H. hirsutum* L. Środkowa i południowa Europa, Kaukaz, Algier. W całej Polsce.
- *A. (P.) simum* GERM.
3. Nasada pokryw prawie szerokości podstawy przedplecza. Przedplecze wąskie, dłuższe od swojej szerokości, cylindryczne, nieznacznie szersze od głowy, gęsto i drobno punktowane.
- Długość 1,4—1,8 mm. Skronie prawie równoległoboczne. Pokrywy owalne, w środku znacznie szersze niż u nasady. Barki bardzo słabo zaznaczone. Całe ciało ze szpizowym połyskiem, delikatnie owłosione.
- Samiec. Ryjek zupełnie prosty, nieco krótszy od przedplecza, w części szczytowej lśniący. Samica. Ryjek nieznacznie dłuższy i cieńszy niż u samca.
- Żyje na *Helianthemum guttatum* MILL. i *H. vulgare* GAERTN., zwłaszcza na terenach wapiennych, larwa żeruje w łądygach lub puszkach owocowych. Południowa i środkowa Europa (w Niemczech znaleziony tylko w Wirtembergii i Turynгии), Algier. Z Polski dotąd nie wykazany.
- *A. (P.) aciculare* GERM.
- Nasada pokryw szersza od podstawy przedplecza (rys. 19). Przedplecze o równej długości i szerokości, w środku mniej lub wyraźniej rozszerzone, znacznie szersze od głowy, dość grubo i niezbyt gęsto punktowane.
- Długość 1,7—2 mm. Głowa stożkowata, oczy dość płaskie. Barki wyraźnie zaznaczone, pokrywy ku tyłowi u obu płci słabo rozszerzone, w najszerszym miejscu niewiele szersze niż w barkach. Ciało z jasnym niebieskawym lub zielonkawym połyskiem, wyraźnie biało owłosione.
- Samiec. Ryjek zupełnie prosty, długości przedplecza, w części szczytowej lśniący. Na końcu pierwszego członu stóp tylnych nóg po stronie wewnętrznej mały, ostry ząbek, skierowany ku dołowi.
- Samica. Ryjek wyraźnie dłuższy od przedplecza i nieco cieńszy niż u samca, o podobnej rzeźbie.
- Żyje na *Helianthemum ovatum* (VIV.) DUN. (*H. obscurum* PERS.), *H. pilosum* PERS., *H. vulgare* GAERTN., *H. guttatum* MILL., *H. nummularium* (L.) DUN. Południowa część środkowej Europy (w Niemczech i Czechosłowacji nie znaleziony), Kaukaz, Syria, Azja Mniejsza. W Polsce zbierany dość licznie w latach 1923—1925 w Wierzchowiu koło Ojcowa.
- *A. (P.) velatum* GERST.
4. Ciało czarne, pokrywy z lekkim stalowym albo ołowianym odcieniem 5.
- Ciało z silnym szpizowym połyskiem lub czarne z niebieskimi, zielonkawymi albo fioletowymi pokrywami 7.
5. Przedplecze prawie kwadratowe lub nieznacznie szersze od swej długości, o bokach zupełnie prostych albo tylko nieznacznie rozszerzonych w środku (rys. 22) 6.
- Przedplecze wyraźnie szersze od swej długości, na bokach wyraźnie zaokrąglone (rys. 21).
- Długość 1,7—2,7 mm. Głowa wąska, nieco stożkowata. Czoło z wyraźnym i dość głębokim rowkiem w środku, po bokach rowka dość grubo punktowane, punkty łączące się często w nieliczne podłużne rzędy. Przedplecze dość grubo i rzadko punktowane, matowe, przestrzenie pomiędzy punktami z bardzo drobną siateczkowatą rzeźbą, z głębokim i szerokim dolkiem przed tarzarką. Pokrywy i przedplecze bardzo delikatnie ciemno owłosione.
- Samiec. Ryjek nieznacznie dłuższy od przedplecza, bardzo słabo zakrzywiony, prawie prosty, w części szczytowej rzadziej i drobniej punktowany, na końcu lśniący. Na końcach pierwszych członów stóp na spodzie małe kolce.

Samica. Ryjek prawie takiej samej długości jak u samca, lecz nieco cieńszy, w części szczytowej lśniący.

Larwa w łodygach różnych gatunków *Sedum* L., *S. reflexum* L., *S. acre* L., *S. album* L., *S. sexangulare* L. (*S. boloniense* LOISEL), powoduje wyrośle. W całej Palearktyce. W całej Polsce.

..... *A. (P.) sedi* GERM.

6. Ciało długości 1,7—2,5 mm.

Przedplecze zwykle gęsto punktowane, punkty czasem pośrodku nieco rzadziej ustawione. Pokrywy z wyraźnym stalowym odcieniem, poza barkami rozszerzające się prostolinijnie ku tyłowi, najszerze nieco poza połowę swej długości, tył pokrywy szeroko zaokrąglony. Koniec szwu nieco wysunięty w postaci tępego naroża (rys. 22). Tarczka zupełnie czarna. Całe ciało delikatnie, szaro owłosione.

Samiec. Ryjek nieco krótszy od przedplecza, bardzo lekko zakrzywiony, gęsto, drobno punktowany, lśniący tylko na szczycie. Na końcu pierwszego członu stóp tylnych nóg na dole mały kolec.

Samica. Ryjek długości przedplecza, nieco cieńszy i w części szczytowej rzadziej punktowany niż u samca, lśniący.

Larwa, nie powodująca wyrośli, żyje w łodygach różnych gatunków szczawiów, *Rumex acetosella* L., *R. patientia* L., *R. acetosa* L., *R. crispus* L., *R. obtusifolius* L. W całej Palearktyce. W całej Polsce.

..... *A. (P.) curtirostre* GERM.

— Ciało długości 2,2—2,9 mm.

Przedplecze nieco drobniej punktowane niż u formy typowej, pokrywy nieco smuklejsze.

Samiec. Ryjek nieco dłuższy niż u formy typowej, prosty.

Samica. Ryjek wyraźnie dłuższy od przedplecza, wyraźnie cieńszy niż u samca, wyraźnie rozszerzony w miejscu nasady czułków i na szczycie, często z bardzo drobnym dołkiem między nasadami czułków.

Żyje na *Rumex acetosa* L. W Europie występuje bardzo lokalnie, Syberia. W Polsce znaleziony w Bielinku nad Odrą.

..... *A. (P.) curtirostre* var. *sibiricum* BOH.

7. Całe ciało z silnym spiżowym połyskiem.

Długość 1,5—2,1 mm. Przedplecze wyraźnie szersze od swej długości, na bokach lekko zaokrąglone i wyraźnie zwężone ku przodowi, grubo i gęsto punktowane. Pokrywy krótkie, u obu płci niezbyt silnie rozszerzone ku tyłowi, rowki głębokie, ostro wcięte. Ciało na wierzchu dość gęsto, na spodzie dużo gęściej, biało owłosione.

Samiec. Ryjek długości przedplecza, prawie prosty, w części szczytowej nieco węższy niż w podstawowej, na wierzchu prawie do szczytu punktowany i owłosiony, tylko na końcu lśniący.

Samica. Ryjek nieznacznie dłuższy i cieńszy niż u samca, część szczytowa wyraźnie węższa od podstawowej i dwukrotnie od niej dłuższa, naga i silnie lśniąca.

Larwa w puszkach owocowych *Hypericum hirsutum* L. i *H. perforatum* L., według innych obserwacji również w łodygach tych roślin. Postać dojrziała spotykana poza tym na *Hypericum humifusum* L. Europa, Kaukaz, Azja Mniejsza, Algier. W całej Polsce.

..... *A. (P.) brevirostre* HERBST.

— Ciało czarne, pokrywy niebieskie, zielonkawe lub fioletowe 8.

8. Pokrywy około trzech razy dłuższe od przedplecza (rys. 25, 26) 10.

— Pokrywy najwyżej 2,5 raza dłuższe od przedplecza (rys. 23, 24) 9.

9. Przedplecze o zarysie prostokątnym lub ku przodowi silniej zwężone, z bardzo lekko zaokrąglonymi bokami, na wierzchu w kierunku podłużnym prawie płaskie. Przedplecze i głowa drobno i niezbyt gęsto punktowane, punkty okrągłe.

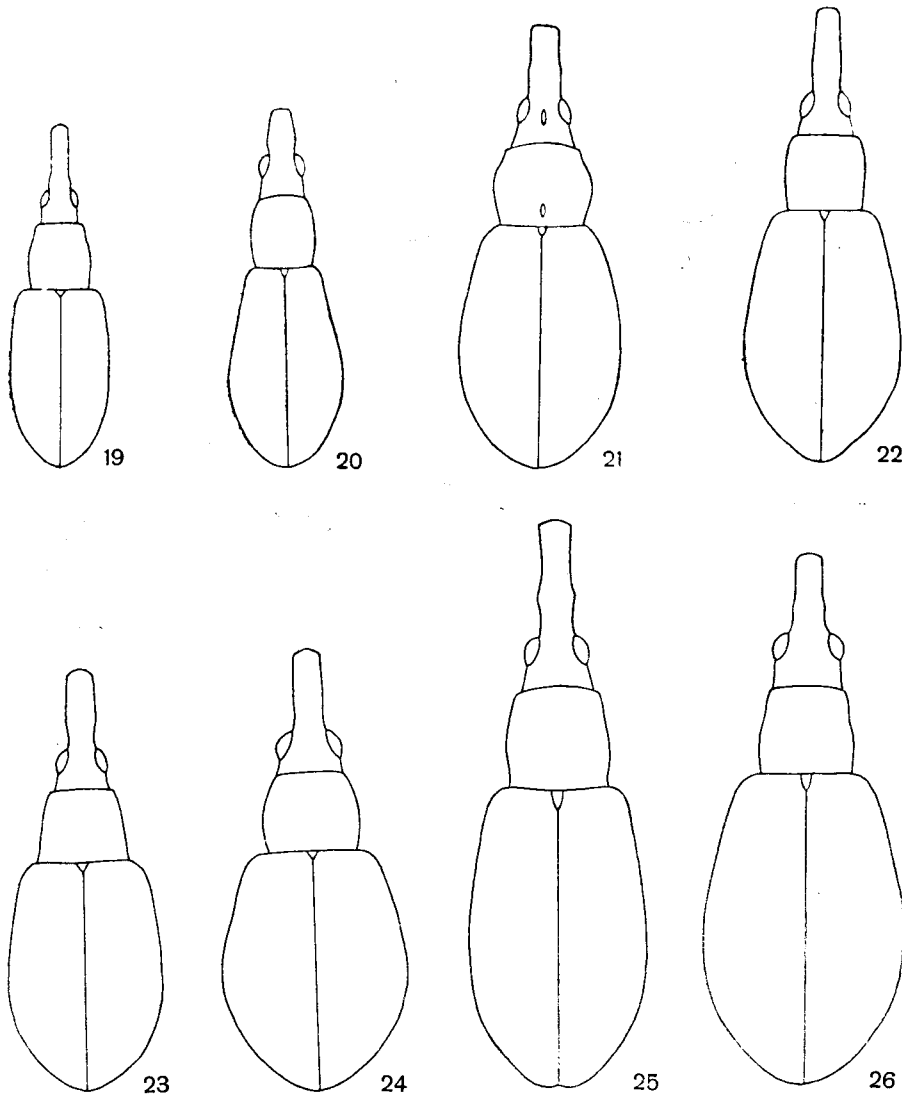
Długość 1,6—2,2 mm. Pokrywy nieco dłuższe niż u *A. (P.) affine* KIRBY, ku tyłowi słabiej rozszerzone (rys. 23), rowki szersze, głębsze, zagoniki nieco węższe. Owłosienie ciała bardzo delikatne, trudno dostrzegalne. Wydłużenie pokryw i ich rozszerzenie ku tyłowi, kształt przedplecza, a zwłaszcza wielkość i gęstość punktów na nim zmienne w dość szerokich granicach.

Samiec. Ryjek nieznacznie dłuższy od przedplecza, gruby, prawie cylindryczny, widziany z boku na spodzie prosty, na wierzchu lekko zakrzywiony, gęsto punktowany prawie do szczytu, tylko na końcu nieco lśniący.

Samica. Ryjek znacznie cieńszy, w części szczytowej rzadziej punktowany i bardziej lśniący niż u samca, długości głowy i przedplecza razem wziętych, cylindryczny, czasem lekko zakrzywiony.

Żyje na *Rumex acetosella* L. Larwa powoduje na korzeniach wyrosłe bardzo różnej wielkości. W całej Palearktyce. W całej Polsce.

..... *A. (P.) marchicum* HERBST.

Rys. 19—26. (Oryg.).

19 — *Apion (Perapion) velatum* GERST., zarys ciała samca. 20 — *A. (P.) simum* GERM., zarys ciała samca. 21 — *A. (P.) sedi* GERM., zarys ciała samicy. 22 — *A. (P.) curtirostre* GERM., zarys ciała samicy. 23 — *A. (P.) marchicum* HERBST, zarys ciała samca. 24 — *A. (P.) affine* KIRBY, zarys ciała samca. 25 — *A. (P.) violaceum* KIRBY, zarys ciała samicy. 26 — *A. (P.) hydrolapathi* MRSH., zarys ciała samicy.

- . Przedplecze zwykle wyraźnie zaokrąglone na bokach, na wierzchu w kierunku podłużnym wyraźnie sklepione. Przedplecze i głowa grubo i dość gęsto punktowane, punkty nieco wydłużone.

Długość 1,7—2,3 mm. Ryjek u obu płci często lekko zakrzywiony, siodełkowate wgłębienie oddzielające wierzch ryjka od czoła zwykle nieco wyraźniejsze niż u *A. (P.) marchicum* HERBST. Pokrywy tak samo zabarwione jak u poprzedniego gatunku, nieco krótsze i silniej rozszerzone ku tyłowi (rys. 24). Rowki na pokrywach węższe, płytsze, zagoniki nieco szersze. Bardzo podobny do poprzedniego i trudny do odróżnienia, wyróżnia się przede wszystkim podłużnymi punktami na głowie i przedpleczu. Larwa wywołuje wyrośnię na łodygach kwiatonośnych *Rumex acetosa* L. W całej Palearktyce. W Polsce dużo rzadszy od poprzedniego, znacznie pospolitszy w południowej Europie.

..... *A. (P.) affine* KIRBY.

10. Przedplecze niewiele węższe od nasady pokryw (rys. 25), zwykle w środku lekko zaokrąglone.

Długość 2,3—3,3 mm. Głowa na poziomie oczu wyraźnie węższa od przedniego brzegu przedplecza. Przedplecze dość gęsto i niezbyt grubo punktowane. Pokrywy wydłużone i słabo rozszerzone ku tyłowi, niebieskie lub zielone, słabo lśniące, rowki dość szerokie. Nogi dość grube, stopy szerokie, drugi człon krótszy od swej końcowej szerokości.

Samiec. Ryjek gruby, długości przedplecza, prawie cylindryczny, bardzo słabo zakrzywiony, gęsto punktowany aż do szczytu, matowy. Na końcu pierwszego członu stóp tylnych nóg na dole mały kolec.

Samica. Ryjek cieńszy niż u samca, nieznacznie dłuższy od przedplecza, lekko zakrzywiony, wyraźnie rozszerzony w miejscu nasady czułków, po czym ku szczytowi zwężający się i rozszerzony ponownie na końcu, część szczytowa ryjka rzadziej punktowana, nieco lśniaca. Czułki osadzone w odległości $\frac{2}{5}$ długości ryjka od podstawy.

Larwa w łodygach różnych gatunków szczawi (*Rumex acetosa* L., *R. conglomeratus* MURR., *R. crispus* L., *R. patientia* L., *R. obtusifolius* L.), nie powoduje wyrośnię. W całej Palearktyce. W Polsce.

..... *A. (P.) violaceum* KIRBY.

- . Przedplecze znacznie węższe od nasady pokryw (rys. 26), o zarysie prawie kwadratowym.

Długość 2,7—3 mm. Głowa na poziomie oczu nieznacznie węższa od przedniego brzegu przedplecza. Przedplecze drobniej punktowane niż u poprzedniego gatunku. Pokrywy nieco krótsze, silniej rozszerzone ku tyłowi, silniej lśniące niż u *A. (P.) violaceum* KIRBY, rowki nieco węższe. Nogi cieńsze, stopy węższe, drugi człon stóp nieco dłuższy od swej końcowej szerokości.

Samiec. Ryjek bardzo gruby, prawie cylindryczny, krótszy od przedplecza, słabo zakrzywiony, gęsto punktowany prawie do szczytu. Na końcu pierwszego członu stóp tylnych nóg na dole drobny kolec, jasny i łatwy do przeoczenia.

Samica. Ryjek długości przedplecza, prawie prosty, w części szczytowej nieco węższy niż w podstawowej, rzadziej punktowany i bardziej lśniący niż u samca.

Żyje na *Rumex hydrolapathum* HUDS. i *R. crispus* L., biologia bliżej nie znana. Basen Morza Śródziemnego, wybrzeża zachodniej Europy po Holsztyn i Danię. Z Polski nie wykazany.

..... *A. (P.) hydrolapathi* MRSH.

Podrodzaj: *Phrissotrichum* SCHILSKY

Całe ciało z silnym metalicznym połyskiem spiżowym lub zielonkawym, z odstającymi białymi szczecinkami na przedpleczu i pokrywach. Do podrodzaju tego należy 7 gatunków rozmieszczonych głównie w basenie Morza Śródziemnego, zwłaszcza w jego zachodniej części. Tylko jeden gatunek występuje w środkowej Europie.

Długość 2—2,5 mm. Przedplecze nieco szersze od swej długości, na bokach słabo zaokrąglone, z przodu wyraźnie węższe niż u podstawy, gęsto punktowane, punkty łączą się na środku w podłużne rzędy. Barki wyraźnie zaznaczone, poza nimi pokrywy rozszerzają się tylko nieznacznie do połowy długości. Tył pokryw szeroko zaokrąglony. Całe ciało z żywym metalicznym połyskiem niebieskozielonym.

Samiec. Ryjek krótki, bardzo słabo zakrzywiony, w przybliżeniu długości przedplecza, na wierzchu prawie do szczytu punktowany i matowy.

Samica. Ryjek wyraźnie dłuższy od nasady czułków, nieco węższy, bardzo drobno punktowany, gładki i lśniący, barwy mosiężnej.

Larwa w puszki owocowych *Helianthemum vulgare* GAERTN., zwłaszcza na terenach wapiennych. Środkowa i południowa Europa. Z Polski nie wykazany.

..... *A. (P.) rugicollae* GERM.

Podrodzaj: *Malvapion* HOFFM.

Wyróżnia się żółtym zabarwieniem pokryw i gęstym, żółtawym owłosieniem ciała. Ryjek krótki i gruby. Do podrodzaju tego należy tylko jeden gatunek.

Długość 1,8—2,1 mm. Czułki u obu płci osadzone blisko nasady ryjka. Przedplecze nieznacznie szersze od swej długości, na bokach słabo zaokrąglone i nieco zwężone ku przodowi, poza przednim brzegiem niezbyt wyraźnie przewężone, gęsto i drobno punktowane. Nasada pokryw dużo szersza od podstawy przedplecza. Barki silnie sterczące. Pokrywy rozszerzone ku tyłowi, tył szeroko zaokrąglony. Łuski na przedpleczu, podstawie pokryw i spodzie ciała wyraźnie gęstsze niż na innych częściach ciała.

Samiec. Ryjek długości przedplecza, bardzo słabo zakrzywiony, na końcu słabiej owłosiony i nieco lśniący. Na końcu goleni środkowych i tylnych nóg po wewnętrznej stronie mały, ostry kolec, skierowany ku środkowi.

Samica. Ryjek nieco dłuższy od przedplecza, cieńszy i silniej zakrzywiony, w części szczytowej rzadko punktowany, nagi, silnie lśniący.

Larwa w owocach *Malva silvestris* L. i *M. rotundifolia* L. Rozmieszczony szeroko w Palearktyce, w północnej Europie nie występuje. W Polsce w południowej części kraju niezbyt często spotykany.

..... *A. (M.) malvae* (F.).

Podrodzaj: *Pseudapion* SCHILSKY

Boki tułowia gęsto pokryte białymi łuskami. U samca część szczytowa ryjka (od nasady czułków) żółto zabarwiona, u samicy cały ryjek czarny. Podrodzaj ten obejmuje tylko dwa gatunki, z których w Polsce stwierdzono dotychczas jeden.

Klucz do oznaczania gatunków

1. Długość ciała 2,1—2,6 mm. Punkty na przedpleczu okrągławe, dość rzadko ustawione, nie stykają się ze sobą, przestrzenie między nimi wykazują drobną, siateczkowatą rzeźbę i dlatego przedplecze bardziej matowe niż silnie lśniące, pokrywy z wyraźnym zielonkawym połyskiem.

Pokrywy dość krótkie, u obu płci, ale zwłaszcza u samicy dość silnie rozszerzone ku tyłowi, wierzch ciała rzadko pokryty cienkimi włosami, spód gęsto, biało owłosiony.

Samiec. Ryjek krótszy niż głowa i przedplecze razem wzięte, słabo zakrzywiony, część szczytowa żółtoczerwona, na spodzie odstająco biało owłosiony aż po nasadę czułków. Czułki, biodra, uda, golenie i dwa pierwsze człony stóp również żółtoczerwone. Na końcach goleni nóg środkowych po wewnętrznej stronie małe kolce, skierowane ku tyłowi i środkowi, na goleniach tylnych nóg kolce takie są nieco większe i skierowane w tył.

Samica. Ryjek zupełnie czarny, takiej długości lub nieco dłuższy jak głowa i przedplecze razem wzięte, słabo zakrzywiony, w części szczytowej bardzo delikatnie punktowany, nagi i silnie lśniący. Całe stopy zwykle ciemnobrunatne, podobnie jak czułki ciemniejące ku szczytowi.

Larwa w owocach *Malva silvestris* L. i *M. rotundifolia* L. W całej Palearktyce. W całej Polsce.

..... *A. (P.) rufirostre* (F.).

- Długość ciała 2,7—3,2 mm. Punkty na przedpleczu silnie wydłużone, gęsto ustawione, stykają się zwykle ze sobą i często łączą w podłużne rzędy, przedplecze z połyskiem ołowianym, tak samo jak pokrywy.

Pokrywy dłuższe, u obu płci dużo słabiej rozszerzone ku tyłowi, z szerszymi rowkami i węższymi zagonikami niż u *A. (P.) rufirostre* (F.), także wierzch ciała pokryty gęstszymi i szerszymi włosami, spód ciała gęsto owłosiony.

Samiec. Ryjek tak samo długi, podobnie zabarwiony i owłosiony jak u poprzedniego gatunku. Zaciemnienie stóp rozleglejsze i obejmuje zwykle już ich drugie człony. Kolce na końcach goleni środkowych i tylnych nóg podobnie wykształcone, ale większe i bardziej pręcikowate.

Samica. Ryjek podobnie zabarwiony i zbudowany jak u poprzedniego gatunku, wykazuje u okazów z różnych miejscowości dość duże różnice w długości, od tak długiego jak głowa i przedplecze razem wzięte do znacznie dłuższego od tych obu części ciała. Czułki brunatnoczerwone, jaśniejsze w części podstawowej. Nogi żółtoczerwone, końce goleni i stopy ciemne.

Larwa w owocach *Althaea officinalis* L. Południowa część środkowej Europy (z Niemiec nie podany), południowa Europa, basen Morza Śródziemnego, Tybet. Z Polski nie wykazany.

..... *A. (P.) fulvirostre* GYLL.

Podrodzaj: *Aspidapion* SCHILSKY

Podrodzaj ten obejmuje trzy gatunki palearktyczne, o długiej tarczce, wykazującej zwykle przy podstawie i na szczycie drobne guzki.

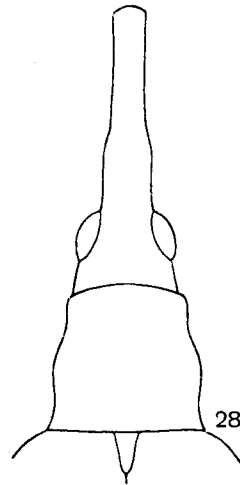
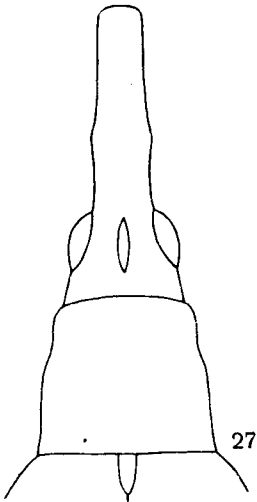
Klucz od oznaczania gatunków

1. Czoło z głębokim rowkiem w środku (rys. 27). Tarczka prawie płaska.

Długość 3—3,5 mm. Ryjek gruby, krótki, równomiernie, dość gęsto i grubo punktowany. Rowki na pokrywach wąskie, zagoniki szerokie. Pokrywy spiżowe, zielonkawe lub niebieskawe, wierzch ciała delikatnie owłosiony. U samca na końcach goleni po wewnętrznej stronie małe kolce, golenie przednich nóg w części końcowej dość silnie zakrzywione ku środkowi. Larwa żyje w łągach różnych ślázowatych, dzikich i hodowanych, *Malva silvestris* L., *M. moschata* L., *M. rotundifolia* L., *Althaea rosea* CAV. W całej Palearktyce. W całej Polsce.

..... *A. (A.) aeneum* (F.).

- Czoło bez rowka w środku (rys. 28). Tarczka z dwoma guzkami na przodzie, jej tył podniesiony, sterczy ponad otoczenie, co dobrze widać przy patrzeniu z boku

Rys. 27, 28. Zarys głowy i przedplecza samic. (Oryg.).

27 — *Apion (Aspidapion) aeneum* (F.). 28 — *A. (A.) radiolus* KIRBY.

2. Długość ciała 2,3—3 mm. Pokrywy o słabym metalicznym odcieniu, spizowym, zielonkawoniebieskim lub — rzadko — ciemnoniebieskim.

Ciało na wierzchu wyraźnie owłosione. Guzki na przodzie tarczki wystają tylko niewiele ponad powierzchnię pokryw. U samca na końcach goleni po wewnętrznej stronie ostre kolce. Golenie przednich nóg w części końcowej wygięte nieco ku środkowi. Larwa żyje w łądych różnych ślazowatych, *Malva silvestris* L., *M. rotundifolia* L., *Althaea officinalis* L. W całej Palearktyce. W całej Polsce.

..... *A. (A.) radiolus* KIRBY.

- Długość ciała 3,2—4 mm. Pokrywy niebieskie.

Wierzch ciała bardzo delikatnie owłosiony. Guzki na przodzie tarczki wystają silnie ponad pokrywy. Przedplecze gęsto punktowane, matowe. Budowa nóg samca jak u poprzedniego gatunku. Larwa w nasionach malwy ogrodowej, *Althaea rosea* CAV. Rozmieszczony od Austrii Dolnej i wschodniej części basenu Morza Śródziemnego po Azję Środkową. W Polsce podany tylko ze Śląska.

..... *A. (A.) validum* GERM.

Podrodzaj: *Alacentron* SCHILSKY

Ryjek gruby, silnie zakrzywiony, na spodzie z szerokim rowkiem gęsto owłosionym. W Palearktyce dwa gatunki, z których jeden występuje tylko w Japonii.

Długość 2,8—3,2 mm. Ryjek u obu płci w części szczytowej nieznacznie szerszy aniżeli w podstawowej, u samca długości głowy i przedplecza razem wziętych, z drobnym ząbkowatym rozszerzeniem w miejscu nasady czułków, u samicy wyraźnie dłuższy niż głowa i przedplecze. Czułki smukłe. Przedplecze na szczycie węższe niż u podstawy, silnie przewężone poza przednim brzegiem i przed podstawą, niebieskie, podobnie jak pokrywy. Pokrywy z ostro wciętymi rowkami i szerszymi od nich, płaskimi zagonikami. Całe ciało dość rzadko, szaro owłosione. Żyje na *Althaea rosea* CAV. i *Malva silvestris* L. Rozmieszczony od Kaukazu poprzez południowo-wschodnią Europę po okolice Wiednia. Z Polski nie wykazany (dawniejsze dane o występowaniu tego gatunku na Śląsku są niewątpliwie mylne).

..... *A. (A.) curvirostre* GYLL.

Podrodzaj: *Rhopalopion* SCHILSKY

Obejmuje tylko jeden gatunek, wyróżniający się, zwłaszcza u samicy, długością ryjka oraz wyraźnie oddzielonymi od siebie członami buławki.

Długość 2,4—3,2 mm. Ciało wydłużone, wąskie, czarne, ze srebrnym połyskiem, biało owłosione, przedplecze gęsto, podłużnie punktowane, uda i golenie żółtoczerwone.

Samiec. Ryjek nieco rozszerzony w miejscu nasady czułków, zwężony słabo ku przodowi, gęsto i dość grubo punktowany na całej prawie długości, z wyjątkiem krótkiej partii końcowej, gładkiej i lśniącej. Na końcu goleni po wewnętrznej stronie małe ząbki skierowane ku środkowi, bardzo drobne na goleniach nóg przednich, dużo większe na środkowych i tylnych.

Samica. Ryjek prawie cylindryczny, bardzo drobno i rzadko punktowany, lśniący na całej długości.

Larwa w nasionach malwy ogrodowej, *Althaea rosea* CAV. Rozmieszczony od Azji Środkowej poprzez Azję Mniejszą i południowo-wschodnią Europę po Podole i okolice Wiednia. Z Polski nie wykazany.

..... *A. (R.) longirostre* OL.

Podrodzaj: *Ixias* DEV.

Do podrodzaju tego należy tylko jeden gatunek odbiegający bardzo wyglądem od wszystkich pędusiów i przypominający na pierwszy rzut oka kwiecika — *Anthonomus* GERM.

Długość 2,1—2,3 mm. Głowa dwukrotnie szersza od swej długości. Ryjek u obu płci cylindryczny, niezbyt silnie zakrzywiony, w części podstawowej drobno i dość gęsto, w szczytowej dużo drobniej punktowany, lśniący, u samca krótszy od głowy i przedplecza razem wziętych, u samicy takiej długości jak głowa i przedplecze. Przedplecze znacznie szersze od swej długości, silnie przewężone poza przednim brzegiem, gęsto punktowane, rzadko owłosione. Barki dobrze rozwinięte, pokryw w kierunku podłużnym słabo sklepione, z szerokimi, głębokimi i rzadko punktowanymi rowkami i nieznacznie od nich szerszymi zagonikami, wyraźnie sklepionymi. Na pokrywach szeroka, poprzeczna prega z żółtych włosów, ograniczona z tyłu przez ciemno owłosiony, pozornie nagi pas, poza którym występuje w tyle pokryw jeszcze jedna wąska przepaska złożona w włosów białych i żółtych. Nogi krótkie i grube. Golenie silnie rozszerzone ku końcowi. Stopy szerokie, dość krótkie. Larwa żyje i przeobraża się w dolnych gałęziach jemioli, *Viscum album* L. Środkowa Europa. W Polsce podany ze Śląska.

..... *A. (I.) variegatum* WENCK.

Podrodzaj: *Trichopterapion* WAGN.

Ciało czarne, gęsto, szaro lub rdzawo owłosione. Tylko dwa gatunki palearktyczne, z których jeden w Japonii.

Długość 2,2—2,6 mm. Ryjek u obu płci cylindryczny, bardzo słabo zakrzywiony, jakby drobno marszczony i rzadko punktowany prawie do szczytu, u samca krótszy od głowy i przedplecza razem wziętych, u samicy nieco cieńszy, takiej długości jak głowa i przedplecze, w części szczytowej bardziej lśniący. Przedplecze nieco szersze od swej długości, o zarysie prostokątnym lub na bokach bardziej zaokrąglone i silniej zwężone ku przodowi, dość drobno i zwykle niezbyt gęsto punktowane. Nasada pokryw dużo szersza od podstawy przedplecza. Pokrywy u obu płci silnie rozszerzone ku tyłowi, na wierzchu nieco spłaszczone, z wąskimi rowkami i szerokimi, płaskimi zagonikami. Ciało czarne, niekiedy pokrywy na środku ciemnobrunatne. Czułki i nogi jaśniej lub ciemniej brunatne, uda z reguły ciemniejsze, czasem czarne. Żyje na grabie, *Carpinus betulus* L., często w wielkiej liczbie. Kaukaz, Azja Mniejsza, południowa i południowo-wschodnia Europa, ku północnemu zachodowi sięga po Podole i Austrię Dolną. Z Polski nie wykazany.

..... *A. (T.) holosericeum* GYLL.

Podrodzaj: *Exapion* BED.

Ciało czarne, bez śladu metalicznego zabarwienia, szaro lub białe i rdzawo albo brunatno owłosione. Włosy jasne tworzą czasem podłużne smugi na pokrywach. Nogi i czułki w całości lub częściowo czerwone. Ryjek przed nasadą czułków rozszerzony w ostre ząbki skierowane ku dołowi i na boki. Podrodzaj ten obejmuje około 40 gatunków palearktycznych, rozmieszczonych głównie w basenie Morza Śródziemnego. W Polsce 6 gatunków.

Klucz do oznaczania gatunków

1. Strona górna ciała pokryta białymi i brązowymi łuskami. Na zagonikach trzecim do piątego łuski białe tworzą podłużne ukośne pasy ostro odbijające od otoczenia 2.
- Strona górna ciała pokryta łuskami lub włosami o jednakowej barwie, zwykle szarymi. Na zagonikach trzecim do piątego włosy często szersze, łuskowate i przez to nieraz zaznaczają się w tych miejscach jaśniejsze pasy¹ 3.

¹ Cechy te są dobrze widoczne u okazów świeżych, natomiast u okazów starych, a zwłaszcza zatłuszczonych, są dużo trudniej dostrzegalne.

2. Część szczytowa ryjka (od nasady czułków po szczyt) o połowę cieńsza od podstawowej (rys. 29). Ciało silnie bocznie ściętnione, bardzo wysoko sklepione.

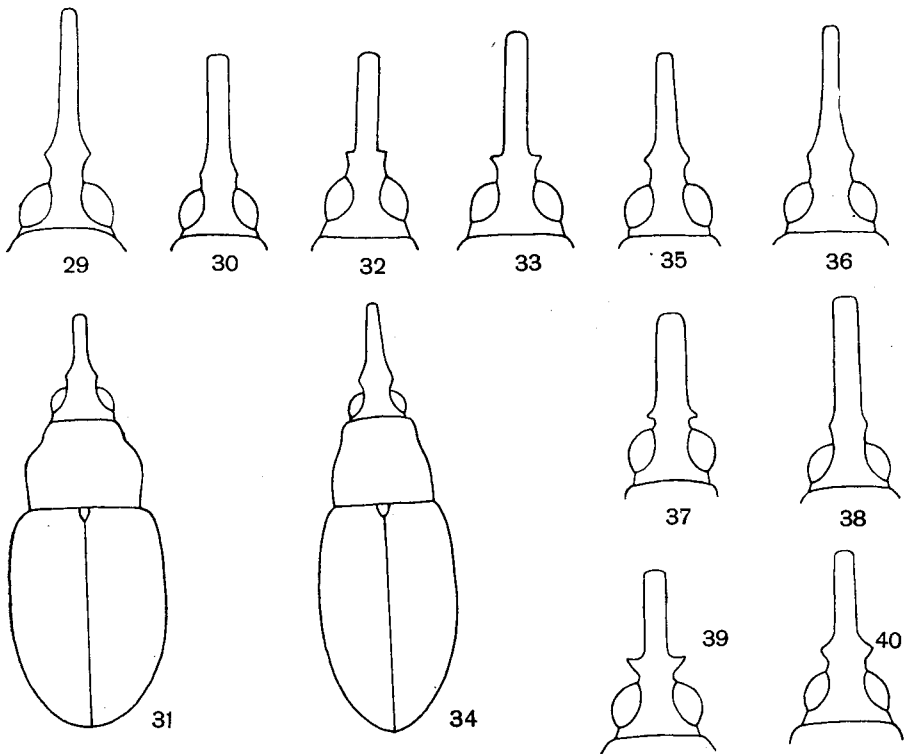
Długość 2,3—3 mm. Czułki w części końcowej nieznacznie ściemniałe. Przedplecze niewiele szersze od swej długości, na bokach bardzo słabo zaokrąglone, nie przewężone poza przednim brzegiem. Boki przedplecza, zewnętrzny brzeg pokryw i spód ciała pokryte białymi łuskami. Stopy i podstawowa część ud ciemne.

Samiec. Ryjek długości przedplecza, słabo zakrzywiony, na końcu pierwszego członu stóp tylnych nóg długa i wąska ostroga, skierowana w dół i ku tyłowi.

Samica. Ryjek prawie takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, bardzo słabo zakrzywiony, prawie prosty (rys. 29).

Larwa w strączkach *Sarothamnus scoparius* (L.) WIMM. Południowa i środkowa Europa, Sycylia, Algier. W całej Polsce pospolity.

..... *A. (E.) fuscirostre* (F.).

Rys. 29—40. (Oryg.).

- 29 — *Apion (Exapion) fuscirostre* (F.), głowa samicy widziana z góry. 30 — *A. (E.) compactum* DESBR., głowa samicy widziana z góry. 31 — *A. (E.) formaneki* WAGN., zarys ciała samicy. 32 — *A. (E.) formaneki* WAGN., głowa samca widziana z góry. 33 — *A. (E.) formaneki* WAGN., głowa samicy widziana z góry. 34 — *A. (E.) elongatulum* DESBR., zarys ciała samicy. 35 — *A. (E.) elongatulum* DESBR., głowa samca widziana z góry. 36 — *A. (E.) elongatulum* DESBR., głowa samicy widziana z góry. 37 — *A. (E.) corniculatum* GERM., głowa samca widziana z góry. 38 — *A. (E.) corniculatum* GERM., głowa samicy widziana z góry. 39 — *A. (E.) difficile* HERBST, głowa samca widziana z góry. 40 — *A. (E.) difficile* HERBST, głowa samicy widziana z góry.

- Część szczytowa ryjka tylko nieznacznie cieńsza od podstawowej (rys. 30). Ciało nie ścięśnione bocznie, normalnie sklepione.

Długość 2—2,2 mm. Czułki całe czerwone lub tylko buławka nieco zaciemniona. Przedplecze krótsze i szersze niż w poprzedniego gatunku, na bokach wyraźnie zaokrąglone, przewężone poza przednim brzegiem. Przedplecze, zewnętrzny brzeg pokryw i spód ciała pokryte białymi łuskami. Nogi czerwone, tylko stopy ciemne. U samca na końcu pierwszego członu stóp tylnych nóg bardzo drobny ząbek, nie wystający ponad owłosienie dolnej powierzchni stopy. Larwa żyje w strączkach *Genista pilosa* L., *G. germanica* L., *G. tinctoria* L., *Cytisus capitatus* Scop. i według niektórych badaczy również w nich zimuje. Środkowa i południowa Europa, Algier; w południowej Europie gatunek ten tworzy liczne rasy geograficzne. W Polsce podany tylko ze Śląska.

..... *A. (E.) compactum* DESBR.

3. Stopy przednich nóg jaśniejsze od pozostałych, zwykle jasnoczerwone i tak samo zabarwione jak golenie i uda pierwszej pary nóg, rzadziej nieco ciemniejsze od goleni, brunatnoczerwone.

Długość 2,1—2,3 mm. Ryjek cylindryczny, u obu płci w części podstawowej silniej zakrzywiony niż w szczytowej. Ząbek ponad nasadą czułek mało wysunięty na boki, widziany z góry wystaje najwyżej o połowę szerokości ryjka lub zwykle mniej (rys. 32, 33). Czułki całe czerwone lub końcowa część lekko przyciemniona. Przedplecze szerokie, na bokach silnie zaokrąglone (rys. 31), przewężone poza przednim brzegiem. Pokrywy u podstawy dużo szersze od przedplecza, szerokie, dość krótkie, równoległoboczne w części podstawowej, lub regularnie owalne. Włosy na wierzchu ciała cienkie. U samca stopy przednich nóg wyraźnie wydłużone, pierwszy człon prawie takiej długości jak drugi i trzeci razem wzięte, bez ząbków na końcach pierwszych członów stóp środkowych i tylnych nóg. Larwa w strączkach *Genista tinctoria* L., postać dojrziała spotykana ponadto i na *Genista pilosa* L. Środkowa i południowa Europa. W całej Polsce.

..... *A. (E.) formaneki* WAGN.

- Wszystkie stopy jednakowo zabarwione, brunatnoczerwone lub czarne . . . 4.

4. Przedplecze niewiele szersze od swej długości, słabo zwężone ku przodowi, słabo zaokrąglone na bokach, z bardzo słabo zaznaczonym przewężeniem poza przednim brzegiem (rys. 34).

Długość 2—2,4 mm. Czułki całe czerwone, niekiedy część końcowa słabo zaciemniona. Pokrywy bocznie ścięśnione, wąskie i wysokie. Włosy na wierzchu ciała białawe, na zagonikach trzecim do piątego często szersze, tworzą jaśniejszą smugę. Podstawa ud przednich nóg zaciemniona, zaciemnienie to na nogach środkowych i tylnych rozleglejsze i obejmujące czasem całe uda.

Samiec. Ryjek nieco dłuższy od przedplecza, bardzo słabo zwężony ku przodowi (rys. 35), część szczytowa ryjka widziana z boku dość słabo i równomiernie zakrzywiona. Na końcu pierwszych członów stóp środkowych i tylnych nóg długa, cienka ostroga.

Samica. Ryjek znacznie dłuższy niż u samca, nieco krótszy od głowy i przedplecza razem wziętych, wyraźnie zwężony ku przodowi (rys. 36), część szczytowa ryjka bardzo słabo zakrzywiona, prawie prosta.

Larwa w strączkach *Cytisus nigricans* L. i *C. capitatus* Scop., postać dojrziała spotyka się również na *Cytisus ruthenicus* FISCH. Środkowa, południowo-wschodnia i wschodnia Europa. W środkowej i południowej Polsce poza górami, rozmieszczenie w północnej Polsce wymaga jeszcze zbadania.

..... *A. (E.) elongatum* DESBR.

- Przedplecze krótkie, znacznie szersze od swej długości, na bokach wyraźnie zaokrąglone, przewężone wyraźnie poza przednim brzegiem 5.

5. Ryjek dość gruby, w części podstawowej tylko nieznacznie grubszy niż poza nasadą czułek, ząbek w tym miejscu słabo wykształcony, sterczy na boki najwyżej o połowę grubości ryjka. Przedni brzeg ząbka, widziany z góry, ustawiony ukośnie do boków ryjka (rys. 37, 38).

Długość 2—2,3 mm. Ryjek u samca mniej więcej takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, u samicy dużo dłuższy, u obu płci łagodnie, ale wyraźnie zakrzywiony. Całe czułki jednakowo czerwone. Stopy czarne, podstawa ud przednich nóg ciemna, zaciemnienie

obejmuje na nogach środkowych i tylnych zwykle całe uda i często część końcową goleni. Ciało prawie jednostajnie szaro owłosione. U samca na końcu pierwszych członów stóp środkowych i tylnych nóg wąska i długa ostroga. Żyje na *Genista germanica* L., *Cytisus capitatus* Scop., *C. nigricans* L. Środkowa, południowo-wschodnia i wschodnia Europa. W Polsce głównie w południowej i wschodniej części kraju.

..... *A. (E.) corniculatum* GERM.

- Ryjek dość cienki, w części podstawowej dużo grubszy niż poza nasadą czułków, ząbek w tym miejscu duży, sterczy na boki prawie na całą grubość ryjka. Przedni brzeg ząbka, widziany z góry, ustawiony prawie prostopadle do boków ryjka (rys. 39, 40).

Długość 2—2,3 mm. Część szczytowa ryjka bardzo słabo zakrzywiona. Ryjek u samca krótszy od głowy i przedplecza razem wziętych, u samicy niewiele dłuższy, dorównuje w przybliżeniu długości głowy i przedplecza. Część końcowa czułków często słabo zaciemniona. U świeżych okazów zaznacza się zwykle jaśniejsza plamka w okolicy tarczki, spowodowana zagęszczeniem łusek, rzadziej tworzą się jaśniejsze smugi na zagonikach trzecim do piątego. Stopy zaciemnione, uda i golenie wszystkich nóg czerwone. U samca na końcu pierwszych członów stóp środkowych i tylnych nóg cienka i długa ostroga. Larwa w strączkach *Genista tinctoria* L. Środkowa i północna Europa. W Polsce, poza górami, w całym kraju.

..... *A. (E.) difficile* HERBST.

Podrodzaj: *Erythrapion* SCHILSKY

Całe ciało prócz oczu i pazurków jednostajnie żółtoczerwone lub krwistoczerwone. W Palearktyce 9 gatunków, z których 5 występuje w Polsce.

Klucz do oznaczania gatunków

1. Przedplecze wyraźnie szersze od swej długości, o zarysie prawie prostokątnym. Pokrywy około trzech razy dłuższe od przedplecza, u samca równoległoboczne, u samicy tylko bardzo nieznacznie rozszerzone ku tyłowi. Głowa szersza od swej długości, lub — co najwyżej — jej długość równa szerokości (rys. 41).

Długość 2,3—2,6 mm. Głowa i przedplecze gęsto i drobno punktowane, wierzch ciała dość długo owłosiony, słabo lśniący.

Samiec. Ryjek słabo zakrzywiony, nieco dłuższy od przedplecza, matowy, lśniący tylko na szczycie.

Samica. Ryjek nieco krótszy od głowy i przedplecza razem wziętych, silnie zakrzywiony niż u samca, lśniący na całej prawie długości.

Żyje na *Rumex acetosella* L., biologia bliżej nie znana. Europa, północna Afryka, Syberia. W całej Polsce.

..... *A. (E.) rubens* STEPH.

- Przedplecze nieznacznie szersze od swej długości. Pokrywy około 2,5 raza dłuższe od przedplecza, ku tyłowi silnie (u samicy, rys. 45), albo słabo (u samca, rys. 46) rozszerzone. Głowa zwykle dłuższa od swej szerokości 2.
2. Skronie dużo dłuższe od średnicy oczu, zwężają się silnie ku przodowi, tak że głowa wraz z podstawą ryjka tworzy wąski stożek, na którym silnie wystają półkuliste oczy (rys. 42).

Długość 3,5—4,3 mm. Przedplecze dość szerokie, silnie przewężone poza przednim brzegiem. Ciało koloru krwistoczerwonego, delikatnie owłosione.

Samiec. Ryjek mniej więcej takiej długości jak przedplecze, w części szczytowej (od nasady czułków) drobno i gęsto punktowany.

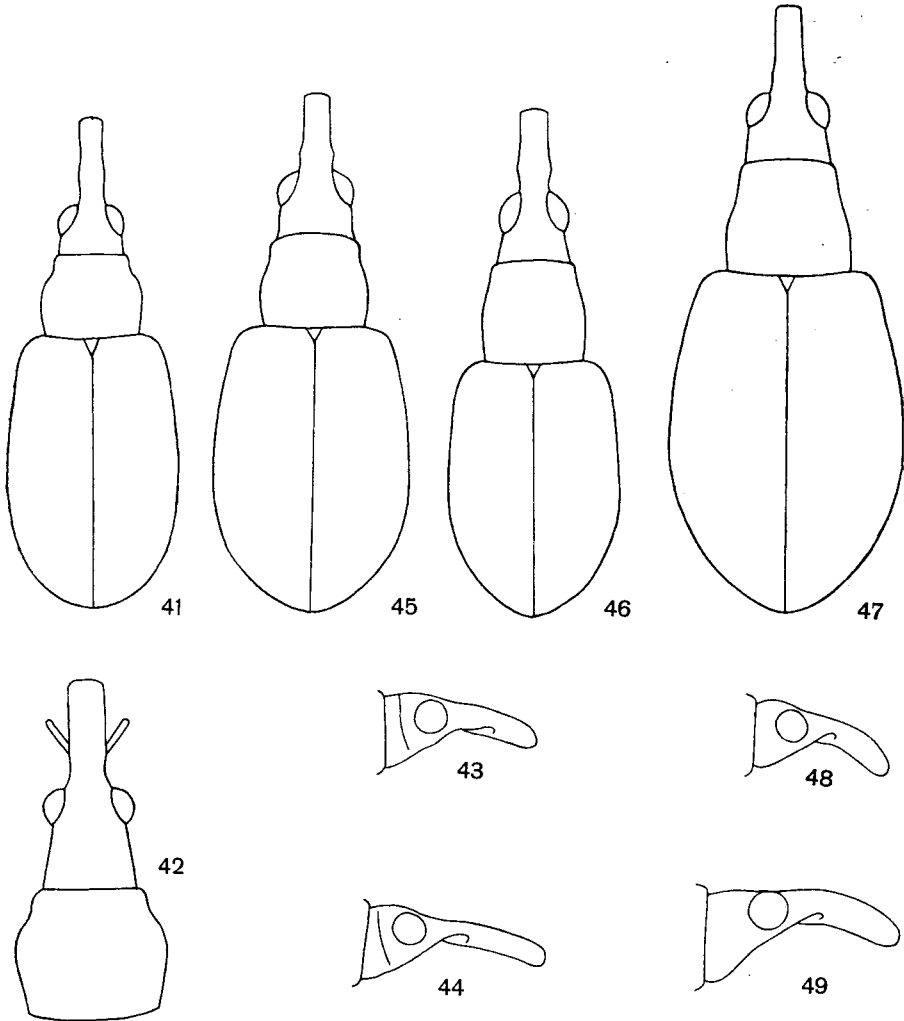
Samica. Ryjek o bardzo podobnych wymiarach i kształcie jak u samca, w części szczytowej rzadziej i drobniej punktowany.

Larwa w częściach dolnych łodyg i w podstawie korzeni różnych szczawiów, *Rumex*

obtusifolius L., *R. conglomeratus* MURR., *R. sanguineus* L., zwykle w miejscach wilgotnych. Europa, Kaukaz. W całej Polsce.

..... *A. (E.) miniatum* GERM.

- Skronie takiej długości jak średnica oczu lub tylko nieznacznie dłuższe, równoległe albo lekko zwężone ku przodowi, głowa wraz z oczami o zarysie mniej więcej prostokątnym (rys. 45, 46) 3.

Rys. 41—49. (Oryg.).

41 — *Apion (Erythrapion) rubens* STEPH., zarys ciała samicy. 42 — *A. (E.) miniatum* GERM., zarys głowy i przedplecza samicy. 43 — *A. (E.) sanguineum* (DEG.), głowa samca z profilu. 44 — *A. (E.) sanguineum* (DEG.), głowa samicy z profilu. 45 — *A. (E.) frumentarium* (PAYK.), zarys ciała samicy. 46 — *A. (E.) cruentatum* WALT., zarys ciała samca. 47 — *A. (E.) cruentatum* WALT., zarys ciała samicy. 48 — *A. (E.) cruentatum* WALT., głowa samca z profilu. 49 — *A. (E.) cruentatum* WALT., głowa samicy z profilu.

3. Ryjek prawie prosty lub tylko słabo zakrzywiony (rys. 43, 44). Pokrywy na wierzchu nieco spłaszczone, u obu płci dość słabo rozszerzone ku tyłowi.
 Długość 2,4—3 mm. Przedplecze w stosunku do pokryw dość duże. Wierzch ciała pokryty dość długimi włosami.
 Samiec. Ryjek mniej więcej o długości przedplecza, bardziej lśniący w części szczytowej.
 Samica. Ryjek cieńszy, bardziej lśniący, nieco krótszy od głowy i przedplecza razem wziętych.
 Larwa w korzeniach *Rumex acetosella* L., powoduje wyrośle. Europa, Algier, Syria, Kaukaz. W całej Polsce.
 A. (E.) sanguineum (DEG.).
- Ryjek wyraźnie zakrzywiony (rys. 48, 49). Pokrywy sklezione, u samicy silnie rozszerzone ku tyłowi (rys. 47) 4.
4. Punktowanie skroni poza oczami sięgające na odległość mniej więcej połowy średnicy oka i od tyłu ostro odgraniczone. Przedplecze w stosunku do pokryw dość małe (rys. 45), gęsto, dość drobno punktowane. Punkty na głowie tak samo gęste i prawie tej samej wielkości co na przedpleczu.
 Długość 2,3—2,8 mm. Tylna część skroni bez punktów, lśniąca, delikatnie i nieregularnie pionowo rowkowana. Wierzch ciała wyraźniej owłosiony niż u *A. (E.) cruentatum* WALT.
 Samiec. Ryjek nieco krótszy od przedplecza, słabo zakrzywiony, gruby, gęsto, drobno punktowany. Pokrywy ku tyłowi słabo rozszerzone. Samce ze słabiej zgiętym ryjkiem można łatwo odróżnić od samców *A. (E.) sanguineum* (DEG.) po ryjku krótszym, pokrywach dużo szerszych od przedplecza, ku tyłowi silniej rozszerzonych i bardziej sklepionych.
 Samica. Ryjek takiej długości jak przedplecze, cieńszy, silniej zagięty, dużo drobniej i rzadziej punktowany, bardziej lśniący. Pokrywy ku tyłowi dużo silniej rozszerzone niż u samca
 Żyje na *Rumex acetosella* L. i *R. acetosa* L., larwa powoduje wyrośle na środkowych żyłkach lub ogonkach liści. Europa, Kaukaz, Azja Mniejsza. W całej Polsce.
 A. (E.) frumentarium (PAYK.).
- Punktowanie skroni poza oczami sięga na odległość mniej więcej średnicy oka i nie jest od tyłu ostro odgraniczone. Przedplecze w stosunku do pokryw dość duże (rys. 47), dość grubo punktowane. Punkty w tyle głowy zwykle wyraźnie większe niż na przedpleczu.
 Długość 2,5—3,6 mm. Owłosienie ciała delikatniejsze niż u *A. (E.) frumentarium* (PAYK.). Różnice między samcem a samicą jak u poprzedniego gatunku. Gatunek bardzo zmienny w szczegółach rzeźby i w wielkości, uważany — niesłusznie — przez niektórych badaczy za podgatunek lub odmianę poprzedniego. Żyje na *Rumex acetosa* L., larwa powoduje mało widoczne zgrubienie ogonków liściowych. Północno-zachodnia i środkowa Europa. W całej Polsce, w górach sięga po strefę subalpejską.
 A. (E.) cruentatum WALT.

Podrodzaj: *Kalcapion* SCHILSKY

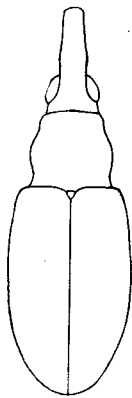
Rowki na czułki przedłużają się na dolną stronę ryjka i łączą na spodzie głowy w szeroki rowek o ostrych brzegach. W faunie palearktycznej 5 gatunków, z tych dwa w Polsce.

Klucz do oznaczania gatunków

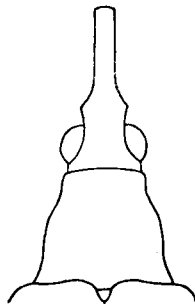
1. Pokrywy jasnoniebieskie, silnie lśniące, rozszerzone ku tyłowi.
 Długość 1,6—2 mm. Ryjek krótki i gruby, zakrzywiony, krótszy od głowy i przedplecza razem wziętych, u samca nieco krótszy, w części podstawowej matowy i rzadko owłosiony, u samicy gładki, silnie lśniący i nagi. Przedplecze u podstawy niewiele węższe od nasady pokryw,

związujące się ku przodowi, poza przednim brzegiem i przed podstawą wyraźnie przewężone, gęsto i grubo punktowane. Ciało, prócz pokryw, czarne, wierzch ciała dość rzadko pokryty długimi, białymi włosami, spód dużo gęściej owłosiony. Uda, prócz części końcowej przylegającej do stawu kolanowego, żółtoczerwone. Żyje na *Genista tinctoria* L. i *G. pilosa* L. Larwa minuje liście; według obserwacji z Algieru liście zaatakowane i nabrzmięte żółkną, opadają na ziemię, a przeobrażenie odbywa się w nich lub w ziemi, co jest zupełnie wyjątkowe u pędruśiów. Zachodnia i środkowa Europa, basen Morza Śródziemnego. W Polsce podany dawniej ze Śląska i okolic Przemysła, ostatnio znaleziono go w okolicy Miechowa.

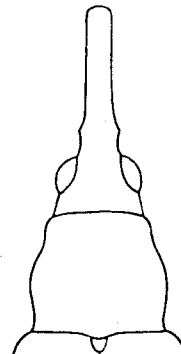
..... *A. (K.) flavofemoratum* HERBST.

50

51

52

Rys. 50—52. (Oryg.).

50 — *Apion (Kalcapion) pallipes* KIRBY, zarys ciała samca. 51 — *A. (Taeniapion) rufulum zoufali* WAGN., zarys głowy i przedplecza samicy. 52 — *A. (T.) urticarium* (HERBST), zarys głowy i przedplecza samicy.

— Pokrywy czarne, prawie cylindryczne o lekko łukowatych bokach (rys. 50).

Długość 1,9—2,3 mm. Głowa i przedplecze matowe. Czułki brunatne lub brunatnoczerwone. Przedplecze wyraźnie szersze od swej długości, wyraźnie przewężone poza przednim brzegiem i przed podstawą, niewiele węższe od pokryw. Pokrywy z lekkim połyskiem. Ciało czarne, równomiernie, niezbyt gęsto, szaro owłosione. Włosy na episternach i epimerach śródtułowia i na epimerach zatułowia szersze, dużo gęstsze niż na pozostałych częściach ciała, tworzą białe plamy. Uda i golenie jasnoczerwone, stopy brunatne lub brunatnoczerwone.

Samiec. Ryjek gruby, słabo zakrzywiony, długości przedplecza, dość gęsto drobno punktowany i owłosiony prawie do szczytu, na końcu dość silnie lśniący.

Samica. Ryjek dużo cieńszy i silniej zakrzywiony niż u samca, nieco krótszy od głowy i przedplecza razem wziętych, bardzo drobno i rzadko punktowany, bardzo silnie lśniący.

Larwa w podstawie łądyg *Mercurialis perennis* L. Środkowa i północna Europa. W całej Polsce, występuje dość lokalnie.

..... *A. (K.) pallipes* KIRBY.

Podrodzaj: *Taeniapion* SCHILSKY

Ciało brunatne, prawie cylindryczne, z poprzecznymi przepaskami z jaśniejszych i ciemniejszych włosów. Czułki i nogi jasnożółte. W Palearktyce 5 gatunków, z tych dwa w Polsce.

Klucz do oznaczania gatunków

1. Czułki osadzone tuż przy podstawie ryjka, w odległości mniejszej od połowy szerokości ryjka w tym miejscu. Ryjek prawie prosty lub tylko bardzo słabo zakrzywiony, wyraźnie rozszerzony w miejscu nasady czułków, rozszerzenie to, widziane z góry, tworzy wyraźny ząbek (rys. 51).

Długość 1,9—2 mm. Głowa wraz z oczami tylko nieznacznie węższa od przodu przedplecza. Oczy większe niż u *A. (T.) urticarium* (HERBST). Przedplecze małe, drobno i gęsto punktowane, wyraźnie zwężające się ku przodowi, o stożkowatym zarysie, przewężone nieznacznie poza przednim brzegiem, dużo wyraźniej przed podstawą, przewężenie poza przednim brzegiem nie przedłuża się na stronę grzbietową. Owłosienie ciała trójbarwne, białawe, żółtawe i czarne na ciemnych przepaskach pokryw. Włosy białawe, z reguły szersze od żółtawych, skupiają się na bokach przedplecza, w okolicy tarczki (na przedpleczu i podstawie pokryw), tworzą jasną przepaskę rozdzielającą dwie ciemne przepaski pokryw, a poza tym porożrzucane tu i ówdzie w zmiennej ilości.

Samiec. Ryjek długości przedplecza lub krótszy, bardzo gruby, bardzo gęsto owłosiony prawie po szczyt.

Samica. Ryjek nieco krótszy od głowy i przedplecza, w części szczytowej o połowę cieńszy niż u samca, bliżej nasady czułków dość gęsto, ku szczytowi bardzo rzadko punktowany, nagi i silnie lśniący.

Żyje na *Urtica urens* L. Podgatunek w Polsce występujący zamieszkuje obszar od wschodniej części środkowej Europy po Syrię; różni się od podgatunku nominatywnego, zamieszkującego zachodnią Europę, *A. (T.) rufulum rufulum* WENCKER, ubarwieniem mniej pstrym, bardziej jednostajnym. W Polsce występuje na północy kraju, na niżu środkowopolskim, Śląsku, Wyżynie Małopolskiej i Lubelskiej, nie odzyskany na Podkarpaciu.

..... *A. (T.) rufulum zoufali* WAGN.

- Czułki osadzone w pewnej odległości od podstawy ryjka, równej połowie jego grubości w tym miejscu u samca, lub większej u samicy. Ryjek słabo, ale wyraźnie zakrzywiony, w miejscu nasady czułków bardzo słabo rozszerzony, prawie cylindryczny (rys. 52).

Długość 1,9—2,3 mm. Głowa z oczami wyraźnie węższa od przodu przedplecza. Oczy mniejsze, przedplecze większe, o zarysie bardziej cylindrycznym niż u poprzedniego gatunku, na przodzie węższe niż u podstawy, silniej przewężone poza przednim brzegiem, przewężenie to zaznacza się również na stronie grzbietowej, na bokach silniej zaokrąglone i grubiej punktowane. Owłosienie ciała dwubarwne, białe i czarne na ciemnych przepaskach pokryw.

Samiec. Ryjek długości przedplecza lub nieznacznie dłuższy, nieco rzadziej i prawie do szczytu pokryty cieńszymi włosami, jak u *A. (T.) rufulum zoufali* WAGN.

Samica. Ryjek cieńszy niż u samca, ale nie w tym stopniu jak u poprzedniego gatunku, wyraźnie dłuższy od głowy i przedplecza razem wziętych, przy nasadzie czułków dość gęsto, ku szczytowi znacznie rzadziej punktowany, nagi i lśniący.

Larwa w łądogach *Urtica dioica* L., w sąsiedztwie węzłów, postać dojrzała spotykana ponadto i na *Urtica urens* L. Europa, Kaukaz, Syberia. W całej Polsce.

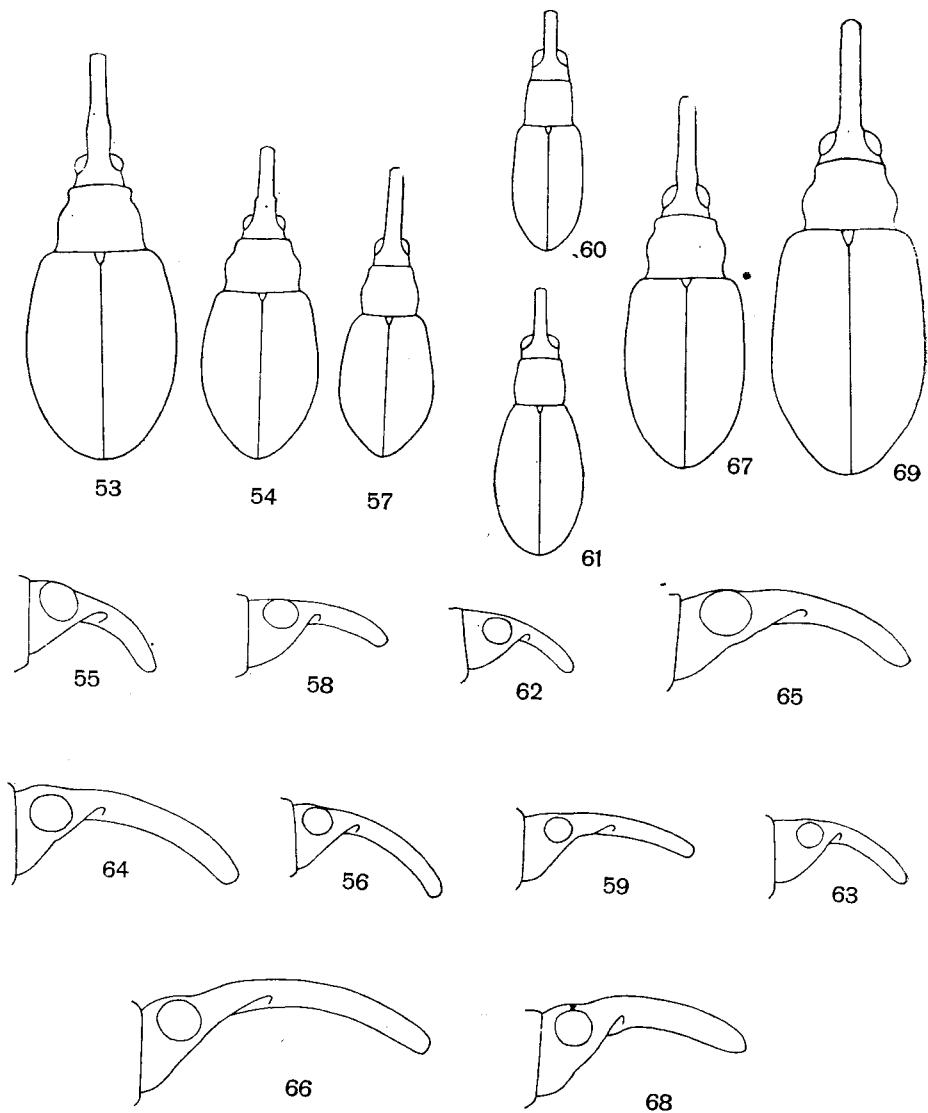
..... *A. (T.) urticarium* (HERBST)

Podrodzaj: *Thymapion* DEV.

Ciało czarne, prawie cylindryczne, zwykle wyraźnie szaro lub białe owłosione. Część nóg, zwłaszcza golenie i czułki często brunatne. W faunie palearktycznej około 25 gatunków, w Polsce 7, częściowo trudnych do odróżnienia.

Klucz do oznaczania gatunków

1. Ciało krótkie, owalne. Pokrywy $1\frac{1}{4}$ lub co najwyżej $1\frac{1}{2}$ raza dłuższe od swej największej szerokości (rys. 53, 54) 2.

Rys. 53—69. (Oryg.).

53 — *Apion (Thymapion) vicinum* KIRBY, zarys ciała samicy. 54 — *A. (T.) atomarium* KIRBY, zarys ciała samicy. 55 — *A. (T.) atomarium* KIRBY, głowa samca z profilu. 56 — *A. (T.) atomarium* KIRBY, głowa samicy z profilu. 57 — *A. (T.) oblivium* SCHILSKY, zarys ciała samicy. 58 — *A. (T.) oblivium* SCHILSKY, głowa samca z profilu. 59 — *A. (T.) oblivium* SCHILSKY, głowa samicy z profilu. 60 — *A. (T.) hoffmanni* WAGN., zarys ciała samca. 61 — *A. (T.) hoffmanni* WAGN., zarys ciała samicy. 62 — *A. (T.) hoffmanni* WAGN., głowa samca z profilu. 63 — *A. (T.) hoffmanni* WAGN., głowa samicy z profilu. 64 — *A. (T.) millum* BACH, głowa samicy z profilu. 65 — *A. (T.) elongatum* GERM., głowa samca z profilu. 66 — *A. (T.) elongatum* GERM., głowa samicy z profilu. 67 — *A. (T.) flavimanum* GYLL., zarys ciała samicy. 68 — *A. (T.) flavimanum* GYLL., głowa samicy z profilu. 69 — *A. (T.) samarense* FST., zarys ciała samicy.

— Ciało wydłużone. Pokrywy co najmniej 1 1/2 raza (zwykle więcej) dłuższe od swej największej szerokości (rys. 60, 67) 4.

2. Długość ciała 1,8—2,2 mm.

Przedplecze szersze od swej długości, silnie przewężone poza przednim brzegiem i przed nasadą (rys. 53), gęsto i dość silnie punktowane, z dość głębokim rowkiem przed tarczką. Pokrywy u podstawy dużo szersze od przedplecza, barki silnie sterczące. Rowki pokryw głębokie i szerokie, na dnie z dużymi kwadratowymi punktami, zagoniki szerokości rowków lub niewiele szersze, płaskie, poprzecznie łuskowato rzeźbione. Włosy na wierzchu ciała cienkie, szare, nie zakrywają powierzchni ciała. Na episternach i epimerach śródtułowia oraz na episternach zatułowia owłosienie zagęszcza się w jasne plamy, odbijające wyraźnie od otoczenia. Czułki i nogi smukłe. Czułki, prócz buławki, i niekiedy podstawy goleni przednich nóg brunatne lub ciemnobrunatne.

Samiec. Ryjek nieznacznie dłuższy od przedplecza, gruby, w części podstawowej zakrzywiony, w szczytowej prawie prosty, na wierzchu prawie po szczyt punktowany i owłosiony.

Samica. Ryjek nieco dłuższy od głowy i przedplecza, cieńszy niż u samca, równomiernie zakrzywiony, na wierzchu nie owłosiony i nieco lśniący.

Larwa tworzy wyrosłe na łądach *Mentha aquatica* L., postać dojrziała spotykana również na *Mentha rotundifolia* (L.) HUDS. Europa, Algier, Azja Mniejsza, Kaukaz. W całej Polsce, zwykle znajdujemy pojedynczo, zwłaszcza pod jesień.

. *A. (T.) vicinum* KIRBY.

— Długość ciała 1,2—1,6 mm. 3.

3. Ciało masywne (rys. 54), pokryte dość szerokimi, białawymi włosami. Ryjek dość silnie i równomiernie zakrzywiony (rys. 55, 56), na wierzchu od podstawy nieco lśniący, choć słabiej, aniżeli na szczycie.

Długość 1,2—1,6 mm. Ryjek u samca nieco dłuższy od przedplecza, u samicy nieco dłuższy niż głowa i przedplecze razem wzięte. Czułki osadzone blisko podstawy ryjka, u samicy na odległość mniejszą od wysokości ryjka w tym miejscu, u samca jeszcze bliżej. Czułki smukłe, trzonek silnie wydłużony, zwykle jasnobrunatny, jak i biczyk. Człony biczyka wyraźnie od siebie oddzielone. Oczy większe niż u *A. (T.) oblivium* SCHILSKY. Szerokość przedplecza większa od jego długości. Przedplecze od środka ku szczytowi silnie zwężone i silnie przewężone poza przednim brzegiem, o zarysie nieco trapezowatym (rys. 54). Gatunek bardzo zmienny, zwłaszcza w wielkości, szczegółach zarysu ciała, rzeźby i gęstości owłosienia. Larwa powoduje wyrosłe na łąkach i liściach *Thymus serpyllum* (L.) BORB., postać dojrziała spotykana również na innych gatunkach macierzanek. Europa, Algier, Kaukaz. W całej Polsce pospolity.

. *A. (T.) atomarium* KIRBY.

— Ciało dość smukłe (rys. 57), pokryte cienkimi włosami. Ryjek słabo zakrzywiony (rys. 58, 59), na wierzchu w części podstawowej zupełnie matowy, na szczycie lśniący.

Długość 1,2—1,4 mm. Długość ryjka u obu płci jak u poprzedniego gatunku. Od *A. (T.) atomarium* KIRBY różni się następującymi cechami: czułki osadzone dalej od podstawy ryjka, u samicy na odległość nieco większą od wysokości ryjka w tym miejscu, u samca nieco bliżej, czułki mniej smukłe, trzonek nieco krótszy, podobnie jak i człony biczyka, biczyk bardziej nitkowaty, trzonek i biczyk zwykle ciemniej brunatne, oczy nieco mniejsze; przedplecze nieco dłuższe, o zarysie zazwyczaj bardziej prostokątnym (rys. 57). W wyjątkowych przypadkach wierzch ryjka bardzo słabo lśniący u podstawy, a ryjek prawie równomiernie zakrzywiony; samice takie można jednak łatwo odróżnić od samic *A. (T.) atomarium* KIRBY po słabszym zakrzywieniu ryjka i bardziej odsuniętej od podstawy nasadzie czułków, natomiast samce z takim ryjkiem są nadzwyczaj podobne do małych samców *A. (T.) atomarium* KIRBY, od których niekiedy jest je bardzo trudno odróżnić. Żyje na *Thymus serpyllum* (L.) BORB., nieraz wraz z poprzednim gatunkiem. Na Lubelszczyźnie zbierano go na *Thymus marshallianus* WILLD. Środkowa i południowa Europa. W Polsce dość rzadki, występuje lokalnie, głównie na dobrze nasłonecznionych zboczach; Mazury, południowa Polska (Wyżyna Lubelska, okolice Przemyśla i Krakowa, Śląsk).

. *A. (T.) oblivium* SCHILSKY.

4. Długość ciała 1,1—1,4 mm.

Głowa szeroka, wraz z oczami nieznacznie węższa od przedniego brzegu przedplecza. Ryjek u obu płci zupełnie matowy w części podstawowej, silnie lśniący w szczytowej. U samca ryjek długości przedplecza, słabo i często nierównomiernie zakrzywiony (rys. 62) (u niektórych

okazów zgięty silniej w części podstawowej, w szczytowej prawie prosty). U samicy ryjek w przybliżeniu takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, nieco silniej i równomierniej zakrzywiony (rys. 63). Przedplecze niewiele szersze od swej długości, na bokach bardzo słabo zaokrąglone, prawie dokładnie prostokątne. Kształt pokryw u obu płci różni się znacznie: u samca barki wyraźnie zaznaczone, poza nimi pokrywy prawie równoległoboczne (rys. 60), u samicy barki słabiej wystają, boki pokryw poza nimi rozszerzają się dość silnie aż do połowy długości (rys. 61). Owłosienie wierzchu ciała delikatne. Żyje na *Thymus serpyllum* (L.) BORB., niekiedy wraz z *A. (T.) atomarium* KIRBY, biologia dokładnie nie znana. Rozmieszczenie tego gatunku w Europie jeszcze nie wyjaśnione z powodu niesprecyzowania jego stosunku do *A. (T.) minutissimum* ROSENHAUER, za którego rasę bywa przez niektórych badaczy uważany (HOFFMANN). Znany z Francji, Alp Austriackich i Polski, występuje — jak się wydaje — wyłącznie w okolicach górskich i podgórszych. W Polsce w Karpatach i na Pogórzu Karpackim aż po okolice Krakowa, miejscami dość często spotykany. Formę z okolic Krakowa wyróżnił HOFFMANN jako nową var. *smreczyński* HOFFM., ze względu na jej dymorfizm płciowy w kształcie ciała. Jednakże okazy z Salzburga wykazują taki sam dymorfizm. [*A. (T.) minutissimum* ROSENH. podany przez dawniejszych badaczy ze Śląska odnosi się niewątpliwie do *A. (T.) hoffmanni* WAGN. Prawdziwy *A. (T.) minutissimum* ROSENH. żyje w południowo-zachodniej Europie].

..... *A. (T.) hoffmanni* WAGN.

— Długość ciała 1,6—2,4 mm 5.

5. Ryjek u obu płci silnie lśniący.

Długość 1,6—2,3 mm. Ryjek dość gruby, równomiernie zakrzywiony (rys. 64), u samca nieco dłuższy od przedplecza, delikatnie owłosiony, u samicy wyraźnie dłuższy od głowy i przedplecza razem wziętych, zupełnie nagi. Czułki jasno- lub ciemnobrunatne. Oczy silnie wypukłe. Przedplecze silnie przewężone poza przednim brzegiem i przed podstawą. Pokrywy z silnym połyskiem. Wierzch ciała dość delikatnie owłosiony. Owłosienie na episternach i epimerach śródtułowia i na episternach zatułowia dużo gęstsze, odbija silnie od otoczenia. Uda, zwłaszcza przednich nóg, u samca silnie zgrubiałe, końcowe części ud, golenie i stopy jaśniej lub ciemniej brunatne, przy czym tendencja do rozjaśniania tych części jest u samicy dużo słabsza. Żyje na *Brunella vulgaris* L., biologia bliżej nie znana. Środkowa i południowa Europa. W Polsce szeroko rozmieszczony, miejscami dość często spotykany.

..... *A. (T.) millum* BACH.

— Ryjek u obu płci matowy, tylko na szczycie wyraźnie lśniący 6.

6. Ciało silnie wydłużone, pokryte dość szerokimi, białymi włosami, nadającymi owardowi odcień popielaty. Ryjek u samca takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, u samicy 1 1/2 raza dłuższy.

Długość 1,8—2,4 mm. Ryjek cylindryczny, regularnie zakrzywiony (rys. 65, 66), u obu płci nie owłosiony na wierzchu. Czułki, prócz buławki, w różnym stopniu rozjaśnione, osadzone daleko od podstawy ryjka, u samicy w odległości dwukrotnie większej od jego grubości w miejscu ich nasady, u samca nieco bliżej. Trzonek czułek samicy bardzo wydłużony, takiej długości jak cztery pierwsze człony biczyka, u samca nieco krótszy. Przedplecze niewiele szersze od swej długości, na bokach dość silnie zaokrąglone, ku przodowi silniej zwężone niż ku tyłowi, poza przednim brzegiem i przed nasadą silnie przewężone. Barki dobrze zaznaczone. Włosy na przed-, śród- i zatułowiu szersze i gęstsze, niż na pozostałych częściach ciała. Uda dość słabo zgrubiałe, golenie cienkie. Kończowa część ud, golenie i stopy w różnym stopniu rozjaśnione u poszczególnych okazów. Larwa w łądogach *Salvia pratensis* L. i *S. silvestris* L. Południowa i środkowa Europa. W Polsce głównie w południowej części, na nasłonecznionych zboczach.

..... *A. (T.) elongatum* GERM.

— Ciało słabo wydłużone, pokryte cienkimi, szarymi włosami. Ryjek u samca takiej długości jak przedplecze, u samicy jak głowa i przedplecze razem wzięte 7.

7. Głowa wraz z oczami wyraźnie węższa od przedniego brzegu przedplecza. Przedplecze silnie zwężone ku przodowi, na przodzie wyraźnie węższe niż u podstawy (rys. 67). Rowek przed tarczką zaledwie się zaznacza.

Długość 1,6—2 mm. Pokrywy niewiele szersze od podstawy przedplecza, barki słabo sterzące. Tendencja do rozjaśniania czułek i nóg jak u poprzedniego gatunku.

Samiec. Ryjek na wierzchu prawie po szczyt owłosiony i matowy, ponad nasadą czułek

dość silnie zgięty. Część szczytowa ryjka bardzo słabo zakrzywiona lub prosta. Uda wyraźnie zgrubiałe, golenie cienkie, stopy przednich nóg wyraźnie wydłużone.

Samica. Ryjek zakrzywiony silniej w części podstawowej, słabiej lub słabo w szczytowej (rys. 68), na wierzchu nie owłosiony, na końcu nieco lśniący.

Żyje na *Origanum vulgare* L. Południowa i środkowa Europa. W Polsce głównie w części południowej.

..... *A. (T.) flavimanum* GYLL.

- Głowa wraz z oczami tylko nieznacznie węższa od przedniego brzegu przedplecza. Przedplecze na bokach słabo zwężone ku przodowi, na przodzie niewiele węższe niż u podstawy (rys. 69). Rowek przed tarczką dobrze widoczny.

Długość 1,9—2,2 mm. Pokrywy dużo szersze od przedplecza, barki silnie sterczące, ciało delikatnie owłosione.

Samiec. Ryjek gruby, bardzo słabo zakrzywiony lub zupełnie prosty. Wierzch ryjka owłosiony prawie po szczyt. Oczy bardzo duże, czoło między nimi węższe nieco od podstawy ryjka.

Samica. Ryjek dużo cieńszy niż u samca, równomiernie zakrzywiony. Oczy normalnej wielkości.

Biologia nie znana, zbierany na Podolu w okolicy Zaleszczyk na kocimietce, *Nepeta nuda* L. Rozmieszczony od okolic Kołomyi po Turkmenię. Z Polski dotąd nie wykazany.

..... *A. (T.) samarense* FST.

Podrodzaj: *Catapion* SCHILSKY

Zewnętrznie bardzo podobny do poprzedniego podrodzaju, różni się od niego głównie bardziej cylindrycznym przedpleczem oraz zupełnie czarnymi nogami. W faunie palearktycznej około 15 gatunków, z tego w Polsce trzy, bardzo zmienne i trudne do odróżnienia.

Klucz do oznaczania gatunków

1. Czoło u podstawy ryjka wyraźnie wgłębione. Oczy — przy patrzeniu z boku — wystają nieznacznie, ale wyraźnie ponad czoło (rys. 70, 71).

Długość 1,6—2,2 mm. Skronie równoległoboczne lub bardzo nieznacznie rozszerzone ku tyłowi, tak że głowa w tyle nie jest szersza niż na poziomie oczu. Oczy dość duże, silnie wypukłe. Przedplecze o zarysie trapezowatym lub prawie prostokątnym (rys. 72), z krótkim i głębokim rowkiem przed tarczką, gęsto i silnie punktowane, jego przedni brzeg wyraźnie szerszy niż tył głowy. Szerokość przedplecza dużo większa od jego długości. Pokrywy dużo szersze od przedplecza, dość krótkie, barki silnie sterczące. Cały chrząszcz czarny, pokrywy z lekkim połyskiem ołowianym, wierzch ciała jednostajnie, dość rzadko, szaro owłosiony.

Samiec. Ryjek nieco krótszy od głowy i przedplecza razem wziętych, słabo zakrzywiony, dość gruby, od nasady czułek nieznacznie zwężony ku przodowi, gęsto punktowany, matowy, tylko na samym końcu lśniący, jednakowo owłosiony aż do szczytu.

Samica. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, cylindryczny, cieńszy, dużo silniej zakrzywiony, drobniej punktowany, w części szczytowej dużo słabiej owłosiony niż u samca, lśniący na przodzie.

Żyje na *Trifolium aureum* POLL., *T. campestre* SCHREB., *T. minus* SM. Larwa powoduje wyrośle u podstawy łodygi. Europa, Algier, Syria, Kaukaz, Syberia. W całej Polsce.

..... *A. (C.) pubescens* KIRBY.

- Czoło lekko sklepione, płaskie lub bardzo słabo wgłębione. Oczy — przy patrzeniu z boku — nie wystają ponad czoło (rys. 74, 77) 2.

2. Czoło płaskie lub lekko sklepione. Przedplecze nieznacznie szersze od swej długości (rys. 73). Barki słabo zaznaczone.

Długość 1,5—2,1 mm. Głowa szersza od swej długości, o zarysie mniej więcej prostokątnym. Oczy niewielkie. Czułki smuklejsze niż u *A. (C.) ononiphagum* SCHATZM., ciemno-brunatne, bardziej nitkowate, ponieważ człony biczyka rozszerzają się nieznacznie ku szczy-

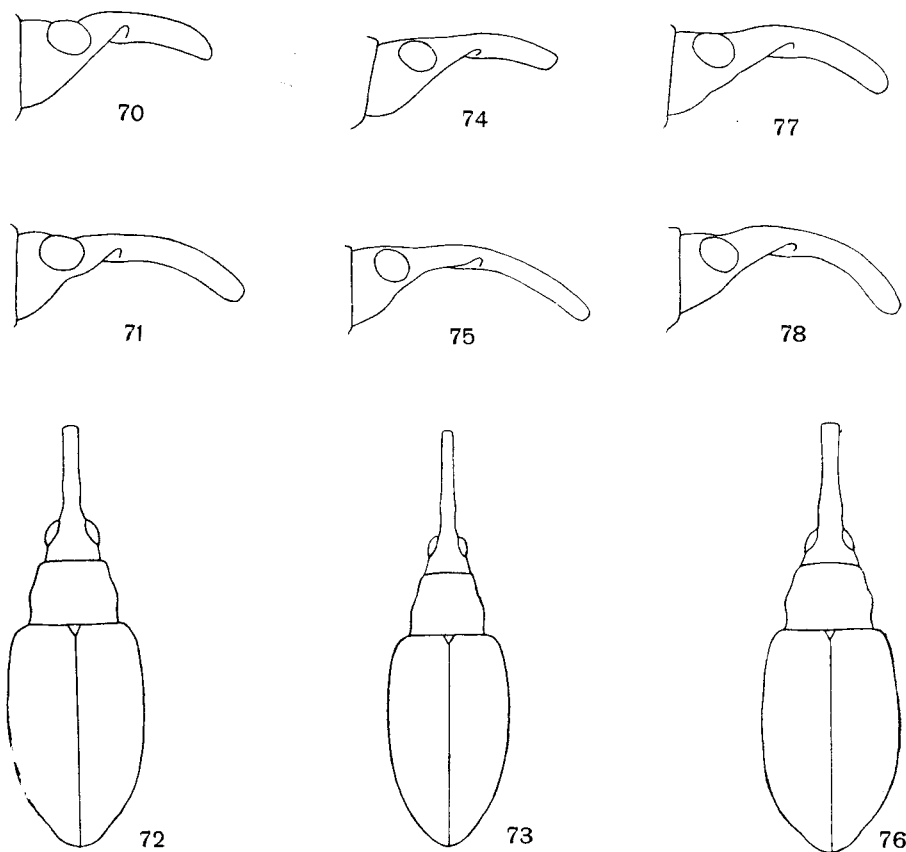
towi, buławka nieco dłuższa. Ciało czarne, pokrywy z lekkim srebrnym połyskiem, dość gęsto i jednostajnie owłosione. Na episternach i epimerach śródtułowia i na episternach zatułowia włosy szersze i gęstsze, tworzą białawe plamy odbijające wyraźnie od otoczenia.

Samiec. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, zwykle dość słabo zakrzywiony, dość gruby (rys. 74), od nasady czułek nieznacznie zwężony ku przodowi, gęsto punktowany, matowy, lśniący tylko na końcu, w części szczytowej słabiej owłosiony.

Samica. Ryjek bardzo odmienny od ryjka samca, dużo cieńszy, cylindryczny, zwykle znacznie dłuższy od głowy i przedplecza razem wziętych, silnie i równomiernie zakrzywiony (rys. 75), znacznie drobniej punktowany, od nasady czułek prawie nagi i lśniący.

Żyje na *Trifolium pratense* L., *T. medium* L., różnych gatunkach *Medicago* L. i *Vicia* L. Larwa powoduje na łąkach wyrośle dość niepozorne. Przy masowym pojawie może powodować szkody w uprawach lucerny. Europa, basen Morza Śródziemnego, Syberia. Pospolity w całej Polsce.

..... *A. (C.) seniculus* KIRBY.

Rys. 70—78. (Oryg.).

70 — *Apion (Catapion) pubescens* KIRBY, głowa samca z profilu. 71 — *A. (C.) pubescens* KIRBY, głowa samicy z profilu. 72 — *A. (C.) pubescens* KIRBY, zarys ciała samicy. 73 — *A. (C.) seniculus* KIRBY, zarys ciała samicy. 74 — *A. (C.) seniculus* KIRBY, głowa samca z profilu. 75 — *A. (C.) seniculus* KIRBY, głowa samicy z profilu. 76 — *A. (C.) ononiphagum* SCHATZM., zarys ciała samicy. 77 — *A. (C.) ononiphagum* SCHATZM., głowa samca z profilu. 78 — *A. (C.) ononiphagum* SCHATZM., głowa samicy z profilu.

- Czoło lekko wgłębione u podstawy ryjka. Przedplecze wyraźnie szersze od swej długości (rys. 76). Barki dobrze zaznaczone.

Długość 1,8—2,2 mm. Głowa dłuższa niż u poprzedniego gatunku, rozszerzona ku tyłowi, o zarysie nieco stożkowatym, zwłaszcza u samicy. Oczy nieco większe. Ryjek o znacznie słabszym dymorfizmie płciowym, u samca mniej więcej takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, dość gruby, dość silnie zakrzywiony (rys. 77), prawie cylindryczny, gęsto punktowany, jednostajnie owłosiony aż do szczytu, matowy i tylko na końcu nieco lśniący, u samicy cieńszy niż u samca, niewiele dłuższy od głowy i przedplecza, dość silnie i nieco nieregularnie zakrzywiony (rys. 78), silniej w części podstawowej i szczytowej niż w środkowej, widziany z boku na końcu słabo, ale wyraźnie zgrubiały, w części szczytowej bardzo drobno punktowany, prawie nagi i mniej lub więcej lśniący. Czułki dość krótkie, paciorkowate, ponieważ człony biczyka rozszerzają się silniej ku szczytowi, buławka dość krótka. Ciało szersze i mniej smukłe niż u *A. (C.) seniculus* KIRBY, podobnie ubarwione, owłosione nieco rzadziej, owłosienie episternów i epimerów śródtułowia i episternów zatułowia odbija słabiej od otoczenia. Żyje na *Ononis spinosa* L. i *O. arvensis* L. (*O. hircina* JACQ.). Włochy, Węgry, Austria, Czechosłowacja. W Polsce znany dotychczas z południowej części kraju.

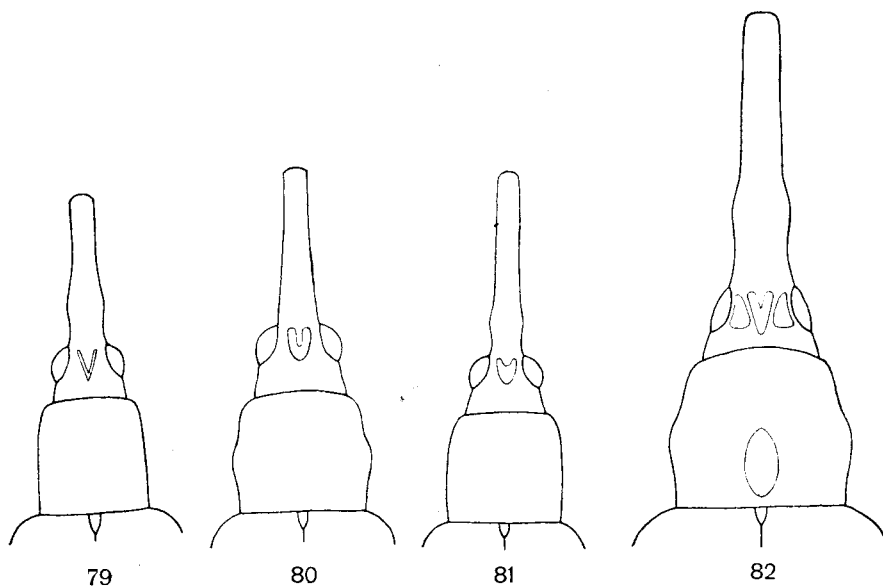
..... *A. (C.) ononiphagum* SCHATZM.

Podrodzaj: *Diplapion* REITT.

Na czole dwa rowki, łączące się z tyłu w kształcie litery V. Czułki grube. W faunie palearktycznej cztery gatunki, z których trzy występują w Polsce.

Klucz do oznaczania gatunków

1. Rowki na czole dość długie, równoległe lub zbieżne ku tyłowi i tu zwykle łączą się ze sobą, miejsce ich połączenia nie jest ani rozszerzone, ani głębsze niż pozostała część rowków (rys. 79).

Rys. 79—82. Zarys głowy i przedplecza. (Oryg.).

79 — *Apion (Diplapion) confluens* KIRBY, samicy. 80 — *A. (D.) stolidum* GERM., samicy. 81 — *A. (D.) detritum rumaniacum* WAGN., samicy. 82 — *A. (Taphrotopium) sulcifrons* HERBST, samca.

Długość 2—2,4 mm. Przedplecze małe, jego długość w przybliżeniu równa szerokości, prostokątne lub lekko zwężające się ku przodowi. Pokrywy wydłużone, z lekkim odcieniem spizowym, rowki wąskie, zagoniki mniej więcej dwukrotnie szersze od rowków. U samca końce pierwszych członów stóp wydłużają się po wewnętrznej stronie w bardzo krótki ząbek, skierowany ku środkowi i dołowi. Larwa w łądogach *Matricaria chamomilla* L. i *M. inodora* L. Europa, Kaukaz, Azja Mniejsza. W całej Polsce.

..... *A. (D.) confluens* KIRBY.

—. Rowki na czole krótkie, z reguły łączą się z tyłu w głębokim dołku (rys. 80, 81)

2. Owłosienie ciała delikatne, szare. Ryjek różni się nieznacznie u obu płci, u samca nieco krótszy od głowy i przedplecza razem wziętych, u samicy takiej długości jak głowa i przedplecze lub nieznacznie dłuższy (rys. 80).

Długość 1,8—2,5 mm. Przedplecze z reguły matowe. Pokrywy dość krótkie, czarne, z lekkim odcieniem łupku. Zagoniki pokryw nieco szersze od rowków, punkty na dnie rowków niezbyt rzucają się w oczy. U samca końce pierwszych członów stóp tworzą po wewnętrznej stronie ostre kąty. Golenie przednich nóg normalne. Żyje na *Leucanthemum vulgare* LAM. (*Chrysanthemum leucanthemum* L.), biologia bliżej nie znana. Europa, Algier, Kaukaz, Azja Środkowa. W całej Polsce.

..... *A. (D.) stolidum* GERM.

—. Owłosienie ciała wyraźne, białe. Ryjek różni się znacznie u obu płci, u samca takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, u samicy dużo cieńszy i znacznie dłuższy (rys. 81).

Długość 1,8—2,5 mm. Przedplecze podobne jak u poprzedniego gatunku, z reguły lśniące. Zagoniki na pokrywach takiej szerokości jak rowki lub (zwłaszcza u samicy) nieznacznie szersze, rowki bardzo wyraźnie punktowane. U samca końce pierwszych członów stóp wyciągnięte po wewnętrznej stronie w wąskie ostrogi, najdłuższe na stopach przednich nóg, krótsze na tylnych, bardzo krótkie i nie przewyższające owłosienia spodu stopy na środkowych. Golenie przednich nóg w części końcowej lekko wygięte ku środkowi. Żyje na *Anthemis cotula* L. i na innych gatunkach tego rodzaju, biologia bliżej nie znana. Środkowa Europa, wybrzeże Morza Śródziemnego, Kaukaz. W Polsce w okolicach Warszawy i w południowej części kraju. Okazy z Polski należą do słabo wyróżniającego się podgatunku wschodnioeuropejskiego, *A. (D.) detritum rumanicum* WAGN.

..... *A. (D.) detritum* REY.

Podrodzaj: *Taphrotopium* REITT.

Czułki grube. Ciało bardzo delikatnie owłosione, tak że wydaje się nagie. Rowki pokryw bardzo wąskie i powierzchowne. Przedplecze bardzo rzadko punktowane. W Obszarze Palearktycznym 6 gatunków, w środkowej Europie dwa.

Klucz do oznaczania gatunków

1. Oczy bardzo słabo sklepione, nie wystają z zarysu głowy. Czoło z trzema głębokimi rowkami zajmującymi całą jego szerokość, rowek środkowy w kształcie litery V otwartej ku przodowi (rys. 82).

Długość 2—3,2 mm. Czułki czarne. Przedplecze szersze od swej długości, na bokach w środku nieco kanciasto rozszerzone, lśniące, bardzo rzadko i dość grubo punktowane, z głębokim i szerokim rowkiem przed tarczką, sięgającym do połowy jego długości. Pokrywy ciemnoniebieskie, matowe, rowki bardzo wąskie i powierzchowne, przechodzą często na bokach pokryw i z tyłu w szeregi punktów. Nogi czarne.

Samiec. Ryjek nieco krótszy, buławka czułek smuklejsza niż u samicy, takiej długości jak cztery ostatnie człony biczyka, lekko asymetryczna.

Samica. Buławka krótka, owalna, symetryczna, takiej długości jak trzy ostatnie człony biczynka.

Larwa w łądogach *Artemisia campestris* L. powoduje wyrośle. Europa, Azja Mniejsza, Syria, Kaukaz, Turkmenia. W całej Polsce.

..... *A. (T.) sulcifrons* HERBST.

—. Oczy sklepione, wystają z zarysu głowy. Czoło drobno, podłużnie prążkowane.

Długość 1,7—2,3 mm. Czoło oddzielone od wierzchu ryjka podkowiastym wgłębieniem. Przedplecze bardziej cylindryczne niż u poprzedniego gatunku, nieznacznie rozszerzone na bokach, bez śladu rowka przed tarczką, lśniące, bardzo rzadko i drobno punktowane. Pokrywy jak u *A. (T.) sulcifrons* HERBST. Czułki i nogi brunatne. U samca ryjek nieco krótszy i grubszy niż u samicy. Larwa na *Filago gallica* L., powoduje wyrośle pączków szczytowych, postać dojrzała również na *F. germanica* L., *F. minima* (SM.) FR., *Gnaphalium lutealbum* L., *G. silvaticum* L. Zachodnia część środkowej Europy, zachodnia i południowa Europa, Algier. Z Polski nie wykazany.

..... *A. (T.) brunnipes* BOH.

Podrodzaj: *Ceratapion* SCHILSKY

Czułki grube. Ryjek w miejscu nasady czułek wyraźnie zgrubiały albo tworzy ostre ząbki. Ciało wyraźnie owłosione. Podrodzaj ten obejmuje w faunie paleoarktycznej około 45 gatunków, z których 6 występuje w Polsce.

Klucz do oznaczania gatunków

1. Całe ciało czarne, pokrywy niekiedy z lekkim stalowym połyskiem 2.
- . Ciało czarne, pokrywy niebieskie lub zielonkawe 4.
2. Długość ciała bez ryjka nie przekracza 2,3 mm 3.
- . Długość ciała bez ryjka 2,8—3,2 mm.

Ciało bardzo wydłużone, dość gęsto szaro owłosione. Ryjek nieznacznie zgrubiały w miejscu nasady czułek, długi, cylindryczny, zakrzywiony, na wierzchu punktowany i jakby bardzo drobno marszczony, matowy, prócz krótkiego odcinka na szczycie gładkiego i lśniącego, u samca dłuższy o $\frac{1}{4}$ niż głowa i przedplecze razem wzięte (rys. 83), u samicy o $\frac{1}{2}$ (rys. 84). Pokrywy ze stalowym połyskiem, u samca cylindryczne, u samicy podłużne, owalne. Nogi brunatne, uda zwykle w środku zaciemnione, podobnie jak stopy, które są ciemniejsze od goleni i tak ciemne jak czułki, zwłaszcza w części końcowej. U samca golenie przednich nóg w szczytowej połowie łukowato wygięte po wewnętrznej stronie, z małym ostrym ząbkami na końcu, skierowanym ku środkowi, golenie tylnych nóg na końcu lekko wygięte ku tyłowi, pierwszy człon stóp tylnych nóg z małym, ostrym ząbkami, skierowanym ku dołowi. Pazurki bez ząbków. Żyje na *Echinops sphaerocephalus* L. Występuje na Podolu i we wschodniej części basenu Morza Śródziemnego. Z Polski nie wykazany.

..... *A. (C.) macrorrhynchum* EPP.

3. Ciało pokryte cienkimi, szarymi włosami. Przedplecze prostokątne (rys. 85).

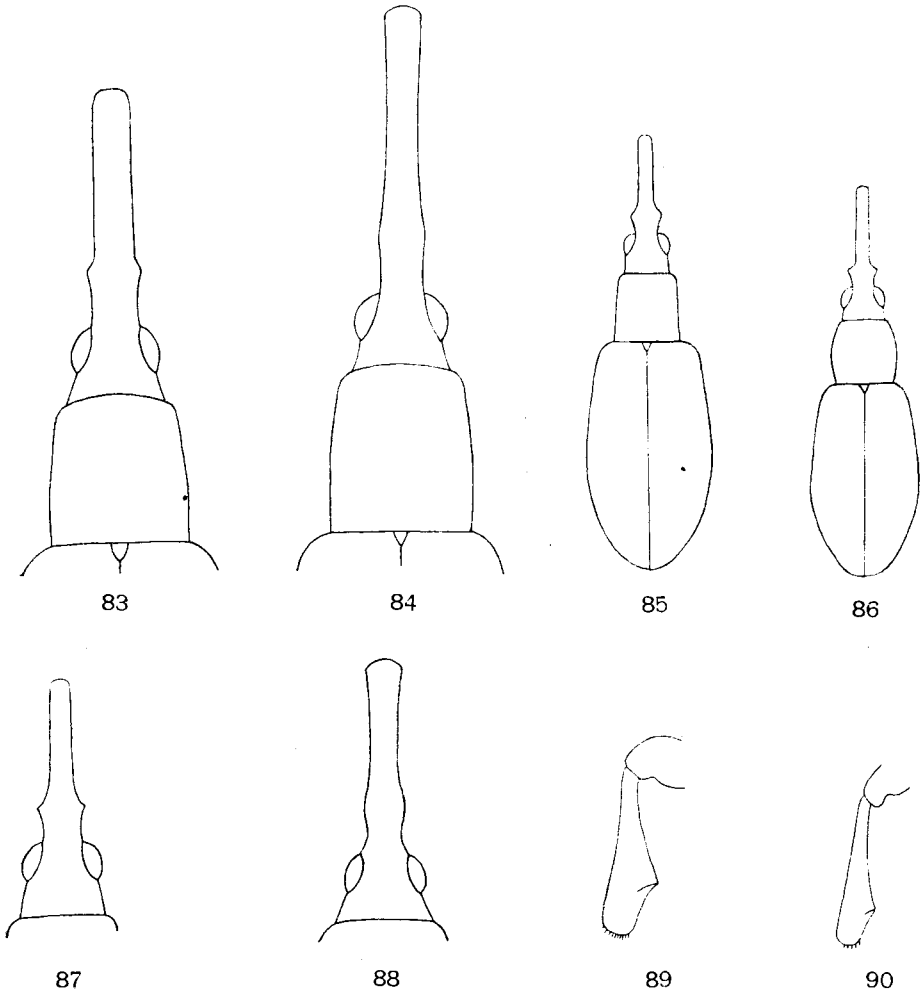
Długość 1,8—2,2 mm. Dymorfizm płciowy bardzo wyraźny.

Samiec. Ryjek krótszy niż głowa i przedplecze razem wzięte, w części podstawowej grubszy niż poza nasadą czułek. Czułki dłuższe niż u samicy, grubsze, człony końcowe biczynka silnie rozszerzone w jednej płaszczyźnie, tak że ostatni tylko nieznacznie węższy od buławki. Pokrywy zupełnie równoległoboczne. Golenie przednich nóg rozszerzone ku szczytowi i spłaszczone, po wewnętrznej stronie na końcu ukośnie obcięte, spłaszczona część końcowa wyraźnie wklęsła. Golenie tylnych nóg w połowie długości wygięte ku tyłowi. Na końcu pierwszego członu stóp tylnych nóg widoczny ostry ząbek skierowany ku dołowi. Golenie często brunatne.

Samica. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte. Czułki i nogi normalne. Pokrywy dużo szersze niż u samca, ku tyłowi wyraźnie rozszerzone.

Żyje na *Centaurea jacea* L., zwłaszcza na łąkach o gruncie torfiastym, biologia bliżej nie znana. Podany z Włoch, Francji, Belgii, Niemiec, Danii, Austrii i Węgier. W Polsce bardzo rzadko spotykany, pojawia się tylko sporadycznie. W latach 1932—1936 wystąpił dość licznie we wsi Szarów (pow. Bochnia) na wielkiej polanie torfiastej w lesie Niepołomickim.

..... *A. (C.) armatum* GERST.

Rys. 83—90. (Oryg.).

83 — *Apion (Ceratapion) macrorrhynchum* EPP., zarys głowy i przedplecza samca. 84 — *A. (C.) macrorrhynchum* EPP., zarys głowy i przedplecza samicy. 85 — *A. (C.) armatum* GERST., zarys ciała samicy. 86 — *A. (C.) austriacum* WAGN., zarys ciała samicy. 87 — *A. (C.) carduorum* KIRBY, zarys głowy samicy. 88 — *A. (C.) onopordi* KIRBY, zarys głowy samicy. 89 — *A. (C.) penetrans* GERM., goleń przednia samca. 90 — *A. (C.) allariae* HERBST, goleń przednia samca.

- Ciało pokryte szerokimi, białymi włosami. Przedplecze na bokach wyraźnie zaokrąglone (rys. 86).

Długość 1,6—2 mm. Ryjek nieco słabiej zakrzywiony niż u poprzedniego gatunku. Pokrywy niewiele szersze od przedplecza i dlatego ciało bardziej cylindryczne niż u *A. (C.) armatum* GERST. Czułki smuklejsze, buławka bardziej wydłużona, wrzecionowata. Dymorfizm płciowy nieznaczny, nie zaznacza się w zarysie ciała. U samca ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, u samicy wyraźnie dłuższy. Czułki i nogi u obu płci tak samo zbudowane. Golenie i czułki w różnym stopniu rozjaśnione, do jasnobrunatnych u niektórych okazów. Żyje na *Centaurea scabiosa* L., postać dojrzała trzyma się zwykle na liściach przyziemnych. Znany z Niemiec, Austrii i Węgier. W Polsce znajduje się tylko w południowej części (okolice Przemyśla, Krakowa, Miechowa, Wyżyna Lubelska).

..... *A. (C.) austriacum* WAGN.

4. Na ryjku ponad nasadą czułek ostre ząbki skierowane na boki (rys. 87).

Długość 2,8—3,2 mm. U samca golenie przednich nóg zagięte w części końcowej ku środkowi, z małym ząbkem na końcu po wewnętrznej stronie. Pierwszy człon stóp tylnych nóg na końcu z drobnym ząbkem, skierowanym ku dołowi. Larwa w łądych *Carduus acanthoides* L. i *Cirsium arvense* (L.) SCOP., postać dojrzała spotykana poza tym na *Cirsium palustre* (L.) SCOP., *C. lanceolatum* (L.) SCOP., *Carduus nutans* L. W całej Palearktyce. W całej Polsce.

..... *A. (C.) carduorum* KIRBY.

- Na ryjku ponad nasadą czułek tylko słabe rozszerzenie lub tępy guz (rys. 88)

5. Czoło pokryte dużymi punktami łączącymi się zwykle w podłużne rzędy. Nasada czułek oddalona przynajmniej o grubość ryjka od oczu.

Długość 2,4—3,2 mm. Ciemię grubo punktowane. Przedplecze bardzo grubo i gęsto punktowane. Pokrywy jasnoniebieskie lub zielonkawe, lśniące. Nogi u obu płci normalne. Larwy w korzeniach *Onopordon acanthium* L., postać dojrzała spotyka się poza tym na licznych ostach i chabrach: *Carduus nutans* L., *Cirsium lanceolatum* (L.) SCOP., *C. arvense* (L.) SCOP., *Centaurea calcitrapa* L., *C. scabiosa* L. Europa, Azja Mniejsza, środkowa i wschodnia Azja. W całej Polsce.

..... *A. (C.) onopordi* KIRBY.

- Czoło drobno i gęsto prążkowane. Nasada czułek oddalona od oczu zwykle mniej niż o grubość ryjka

6. Czoło lekko sklepienie. Ciemię gęsto punktowane, matowe.

Długość 2,8—3,2 mm. Przedplecze duże, grubo punktowane, matowe. Pokrywy matowe, ciemnoniebieskie lub ciemnozielone. U samca golenie przednich nóg silnie rozszerzone ku końcowi i spłaszczone, część końcowa skręcona, nie leży w tej samej płaszczyźnie co część podstawowa. Obie te płaszczyzny stykają się na wewnętrznym brzegu goleni w ostrym narożu wysuniętym w kształcie ząbka ku środkowi (rys. 89). Na końcu pierwszego członu stóp tylnych nóg duży i ostry ząbek, takiej długości jak grubość członu, skierowany ku dołowi i środkowi. Larwa w szyi korzeniowej różnych chabrów, jak *Centaurea jacea* L. i inne, postać dojrzała spotyka się i na innych gatunkach, jak np. *Centaurea rhenana* BOR. Środkowa, południowa i wschodnia Europa. W całej Polsce.

..... *A. (C.) penetrans* GERM.

- Czoło lekko wklęsłe lub płaskie. Ciemię rzadko punktowane i lśniące.

Długość 2,4—3 mm. Przedplecze lśniące, mniejsze, nieco drobniej punktowane niż u poprzedniego gatunku, pokrywy jaśniej zabarwione. U samca skręcona część końcowa goleni przednich nóg krótsza niż u poprzedniego gatunku, ząbek na wewnętrznym brzegu goleni dużo mniejszy, słabiej wysunięty ku środkowi (rys. 90). Ząbek na końcu pierwszego członu stóp tylnych nóg jak u *A. (C.) penetrans* GERM. Nogi i czułki często, zwłaszcza u samca, ciemnobrunatne, tendencja do rozjaśniania zaznacza się najsilniej na goleniach przednich nóg. Żyje również jak poprzedni gatunek na różnych chabrach, *Centaurea jacea* L., *C. cyanus* L., biologia bliżej nie znana. Środkowa i południowa Europa. W całej Polsce.

..... *A. (C.) alliariae* HERBST.

Podrodzaj: *Omphalapion* SCHILSKY

Przedplecze silnie zaokrąglone na bokach, nieco kuliste, samce dużo mniejsze od samic, zupełnie czarne. Samice z niebieskimi pokrywami. W faunie palearktycznej 7 gatunków, z których trzy występują w Polsce.

Klucz do oznaczania gatunków

1. Przedplecze grubo i niezbyt gęsto punktowane. Rowek przed tarczką duży, dużo głębszy i szerszy od punktów.

Długość 1,8—2,7 mm.

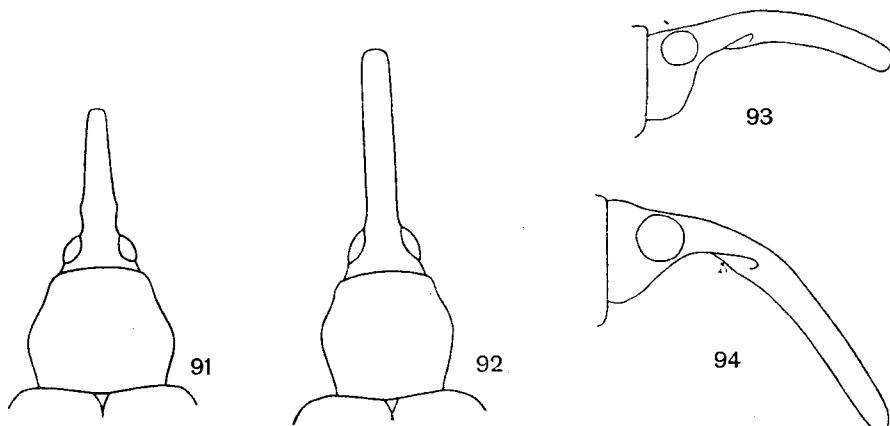
Samiec. Mniejszy od samicy, czasem znacznie. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, dość silnie zakrzywiony, gruby, w miejscu nasady czułek nieznacznie zgrubiały, jakby drobno marszczony i punktowany aż do szczytu, matowy. Pokrywy ku tyłowi słabo rozszerzone.

Samica. Ryjek dużo cieńszy, zwykle o połowę dłuższy od głowy i przedplecza, słabo zakrzywiony, rozszerzenie w miejscu nasady czułek wyraźniejsze, wierzch podobnie rzeźbiony jak u samca, ale dużo drobniej, lekko lśniący, zwłaszcza w części szczytowej. Pokrywy ku tyłowi dużo silniej rozszerzone niż u samca, bardziej pękate.

Larwa w koszyczkach różnych *Compositae*, *Matricaria chamomilla* L., *M. inodora* L., *Anthemis arvensis* L., *A. cotula* L. Europa, Kaukaz. W całej Polsce.

..... *A. (O.) laevigatum* PAYK.

- Przedplecze drobno i dość gęsto punktowane. Rowek przed tarczką mały, nie głębszy ani szerszy od punktów, czasem trudno dostrzegalny 2.
2. Czułki osadzone blisko podstawy ryjka, u samicy na odległość równą mniej więcej szerokości ryjka w miejscu ich nasady, u samca wyraźnie bliżej. Ryjek od nasady czułek zwęża się wyraźnie ku szczytowi, u samicy słabiej (rys. 91), u samca bardzo znacznie.

Rys. 91—94. (Oryg.).

91 — *Apion (Omphalapion) hookeri* KIRBY, zarys głowy i przedplecza samicy. 92 — *A. (O.) dispar* GERM., zarys głowy i przedplecza samicy. 93 — *A. (O.) dispar* GERM., głowa samicy z profilu. 94 — *A. (O.) buddebergi* BED., głowa samicy z profilu.

Długość 1,6—2,1 mm. Przedplecze dość duże w stosunku do pokryw, wierzch obniża się ku przodowi dużo silniej niż ku podstawie. Pokrywy wydłużone, około $1\frac{1}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ raza dłuższe od swej szerokości, rowki szerokie, zagoniki najwyżej 1,5 raza od nich szersze.

Samiec. Ryjek krótszy od przedplecza, zakrzywiony w części podstawowej, w szczytowej prawie prosty, widziany z boku staje się ku szczytowi znacznie cieńszy, na wierzchu bardzo drobno marszczony i zupełnie matowy, lśniący nieco tylko na szczycie.

Samica. Ryjek nieco dłuższy od przedplecza, słabo i dość równomiernie zakrzywiony, widziany z boku słabiej zwęża się ku szczytowi niż u samca, na wierzchu podobnie rzeźbiony, lśniący również tylko na szczycie.

Larwa w koszyczkach (główkach) *Matricaria inodora* L. i *Anthemis cotula* L. Europa, Algier, Syria, Kaukaz. W całej Polsce. .

..... *A. (O.) hookeri* KIRBY.

- Czułki osadzone daleko od podstawy ryjka, u samicy na odległość prawie dwukrotnie większą od szerokości ryjka w miejscu ich nasady, u samca wyraźnie większą od szerokości ryjka w tym miejscu. Ryjek nie zwężony ku szczytowi 3.

3. Długość ciała 1,5—2 mm.

Ryjek u samca krótszy od głowy i przedplecza, nieznacznie rozszerzony w miejscu nasady czułków. Ryjek samicy cylindryczny (rys. 92), najwyżej o $\frac{1}{4}$ dłuższy od głowy i przedplecza razem wziętych, regularnie i dość słabo zakrzywiony (rys. 93). Ryjek u obu płci matowy aż do szczytu. Trzonek czułków prawie dwukrotnie dłuższy od pierwszego członu biczka. Przedplecze na wierzchu w kierunku podłużnym bardzo słabo sklezione, drobno punktowane. Rowek przed tarczką bardzo drobny, często niedostrzegalny. Żyje na *Anthemis arvensis* L., *A. cotula* L., *Matricaria inodora* L. Europa, basen Morza Śródziemnego, Kaukaz. W całej Polsce.

..... *A. (O.) dispar* GERM.

— Długość ciała 2,1—2,2 mm.

Przedplecze w kierunku podłużnym silniej sklezione i grubiej punktowane niż u poprzedniego gatunku, punkty łączą się często w podłużne rzędy. Rowek przed tarczką dobrze widoczny, często przedłuża się znacznie do przodu.

Samiec. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze, silnie rozszerzony w miejscu nasady czułków.

Samica. Ryjek o połowę dłuższy od głowy i przedplecza razem wziętych, od podstawy zwęża się nieznacznie ku przodowi, rozszerza następnie w miejscu nasady czułków, po czym zwęża się słabo i na dłuższej przestrzeni, a na końcu ponownie nieco rozszerza, zakrzywiony nierównomiernie, silnie w części podstawowej, słabo od nasady czułków (rys. 94), na końcu nieco lśniący. Trzonek czułków najwyżej o połowę dłuższy od pierwszego członu biczka.

Żyje na *Anthemis tinctoria* L. Podany tylko z kilku punktów w środkowej Europie (Nassau) i zachodniej oraz Hiszpanii. W Polsce nie znaleziony.

..... *A. (O.) buddebergi* BED.

Podrodzaj: *Synapion* SCHILSKY

Tarczka bardzo mała. Ciało pozornie nagie, lśniące. Pokrywy bez barków, z głębokimi, rzadko punktowanymi rowkami i wyraźnie sklepieniami zagonikami. W Obszarze Palearktycznym 10 gatunków, z tych jeden w Polsce.

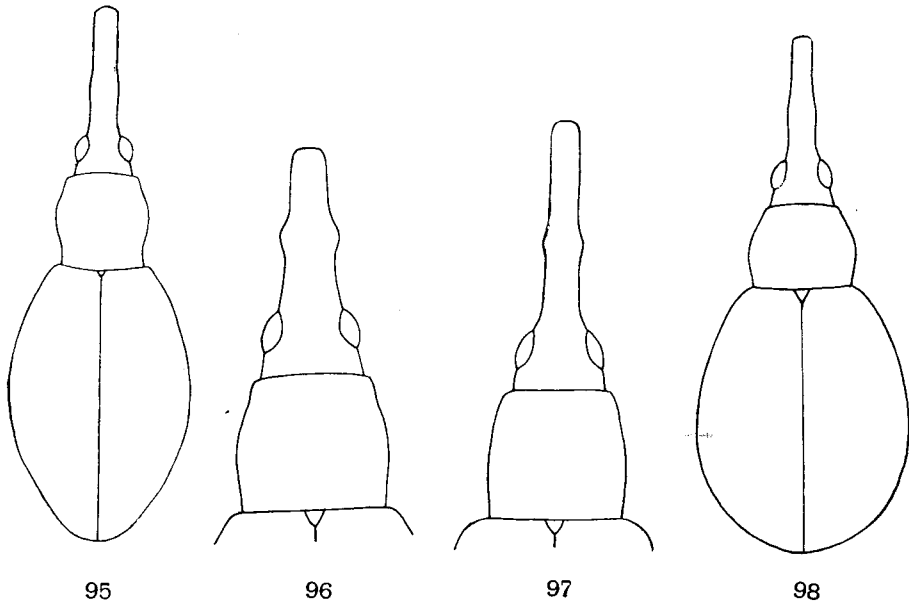
Długość 2—2,7 mm (rys. 95). Czoło drobno rowkowane i rzadko punktowane. Przedplecze nieco dłuższe od swej szerokości, lub długość równa szerokości, w części podstawowej równoległoboczne, rozszerza się następnie ku przodowi i zwęża ponownie do szczytu, z reguły najszerze przed połową długości, drobno i rzadko punktowane, z szerokim i głębokim dołkiem przed tarczką, silnie lśniące. Nasada pokryw wycięta łukowato, nieznacznie szersza od podstawy przedplecza. Barki nie zaznaczone. Pokrywy silnie rozszerzone ku tyłowi, owalne lub jajowate, na wierzchu słabo sklezione. Owłosienie ciała bardzo delikatne, czarne, z trudem dostrzegalne.

Samiec. Ryjek krótszy od głowy i przedplecza razem wziętych, dość gruby, słabo zakrzywiony, gęsto i dość grubo punktowany aż do szczytu, matowy.

Samica. Ryjek nieco cieńszy, nieznacznie dłuższy od głowy i przedplecza, rzadziej punktowany, w części szczytowej bardziej lśniący niż u samca.

Larwa w strączkach *Lathyrus vernus* (L.) BERNH., *Lotus uliginosus* SCHRK., *L. corniculatus* L., postać dojrzała ponadto na kilku gatunkach rodzaju *Trifolium* L. Europa, Kaukaz. W całej Polsce.

..... A. (*S.*) *ebeninum* KIRBY.

Rys. 95—98. (Oryg.).

95 — *Apion* (*Synapion*) *ebeninum* KIRBY, zarys ciała samicy. 96 — *A. (Loborhynchapion) amethystinum* MILL., zarys głowy i przedplecza samca. 97 — *A. (L.) amethystinum* MILL., zarys głowy i przedplecza samicy. 98 — *A. (Pirapion) striatum* KIRBY, zarys ciała samca.

Podrodzaj: *Loborhynchapion* WAGN.

Dymorfizm płciowy zaznacza się bardzo silnie w budowie ryjka. W faunie palearktycznej trzy gatunki. W Polsce może występować jeden.

Długość 2,4—2,6 mm. Głowa szersza od swej długości. Oczy słabo sklepione, u samca większe niż u samicy. Przedplecze nieco szersze od swej długości, cylindryczne, na bokach bardzo słabo zaokrąglone, rzadko punktowane, matowe, przestrzenie między punktami z wyraźną drobną rzeźbą, rowek przed tarczką dość głęboki. Barki u samca słabo wystające, u samicy silniej. Ciało czarne, pokrywy niebieskie lub zielonkawoniebieskie, wierzch ciała delikatnie i rzadko owłosiony. Zagoniki z dwoma lub trzema nieregularnymi rzędami drobnych punktów i ponadto podzielone na drobne, nieregularne pola, nieco lśniące, rowki matowe, ciemniej zabarwione.

Samiec. Czoło gęsto punktowane, niewyraźnie prążkowane w środku. Ryjek gruby (rys. 96), z silnym ząbkowatym rozszerzeniem w miejscu nasady czułków, gęsto punktowany, część podstawowa matowa, szczytowa nieco lśniąca. Czułki bardzo grube, drugi człon biczyka stożkowaty, jego długość równa szerokości końcowej, trzeci i następne znacznie krótsze od swej szerokości, nieco rozszerzające się ku szczytowi biczyka, buławka podłużna, owalna, zaokrąglona na końcu.

Samica. Czoło wyraźnie prążkowane. Ryjek prawie cylindryczny (rys. 97), w części podstawowej tak rzeźbiony jak u samca, w części szczytowej rzadziej punktowany i bardziej lśniący. Czułki normalne.

Żyje na *Astragalus danicus* RETZ. Bardzo rzadko spotykany, znany tylko z kilku stanowisk w obrębie rozległego obszaru od Austrii Dolnej przez południowo-wschodnią Europę i Syrię po środkową Syberię, między innymi ze Lwowa. W Polsce nie znaleziony.

..... *A. (L.) amethystinum* MILL.

Podrodzaj: *Pirapion* REITT.

Pokrywy silnie rozszerzone ku tyłowi. Barki słabo zaznaczone. W Obszarze Palearktycznym 5 gatunków, z których dwa występują w Polsce.

Klucz do oznaczania gatunków

1. Czoło bardzo drobno marszczone, z bardzo drobnymi, nieregularnymi i krótkimi rowkami oraz drobno i rzadko punktowane. Ciemię podobnie punktowane, punktowanie to urywa się ku tyłowi raptownie na linii położonej tuż poza tylnym brzegiem oczu.

Długość 1,9—2,6 mm. Przedplecze szersze od swej długości, w środku silnie rozszerzone i w tym miejscu dwukrotnie szersze niż głowa z oczami, dość grubo i gęsto punktowane, matowe. Rowek przed tarczką dobrze zaznaczony, przedłuża się ku środkowi przedplecza. Nasada pokryw prawie takiej szerokości jak podstawa przedplecza. Barki ledwo zaznaczone. Pokrywy silnie rozszerzone ku tyłowi (rys. 98), z wyraźnym stalowym połyskiem. Stopień ich wydłużenia zmienia się indywidualnie w dość szerokich granicach, podobnie jak i u następnego gatunku.

Samiec. Ryjek cylindryczny, równomiernie, dość silnie zakrzywiony, matowy w części podstawowej, słabo lśniący na szczycie, nieznacznie dłuższy od głowy i przedplecza razem wziętych.

Samica. Ryjek nieco cieńszy, wyraźnie dłuższy niż głowa i przedplecze, nieznacznie rozszerzony w miejscu nasady czułek, podobnie rzeźbiony jak u samca, ale rzadziej, w części szczytowej silnie lśniący.

Żyje w Polsce na *Genista tinctoria* L., w zachodniej Europie również na innych gatunkach rodzaju *Genista* L. i na *Sarothamnus scoparius* (L.) WIMM., na której gałązkach larwa powoduje wyrośle. Europa, Algier. Prawdopodobnie w całej Polsce, na ogół dość lokalnie.

..... *A. (P.) striatum* KIRBY.

- Czoło nie marszczone drobno, z trzema do pięciu wyraźnymi rowkami, oddzielonymi ostrymi żeberkami. Ciemię grubo i gęsto punktowane, punktowanie to sięga ku tyłowi poza tylny brzeg oczu na odległość równą mniej więcej średnicy oka.

Długość 1,9—2,6 mm. Przedplecze dłuższe i węższe niż u poprzedniego gatunku, w środku słabiej rozszerzone, gęsto i grubo punktowane, nieco lśniące. Rowek przed tarczką albo w ogóle niewidoczny, albo tworzy krótki dołek. Nasada pokryw wyraźnie szersza od podstawy przedplecza. Barki wyraźnie zaznaczone. Pokrywy rozszerzają się ku tyłowi bardziej prostolinijnie niż u *A. (P.) striatum* KIRBY, czarne, ze słabym połyskiem.

Samiec. Ryjek nieco krótszy od głowy i przedplecza razem wziętych, prawie cylindryczny, niezbyt silnie zakrzywiony, w części szczytowej silnie lśniący. Na końcu pierwszych członów stóp dość duży zakrzywiony ząbek skierowany ku dołowi.

Samica. Ryjek cieńszy, takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, rzadziej punktowany niż u samca, silniej lśniący.

Larwa w gałązkach *Sarothamnus scoparius* (L.) WIMM., na których powoduje wyrośle wrzecionowate długości paru centymetrów, zawierające liczne larwy, w zachodniej Europie również na *Genista tinctoria* L. Europa, Algier. W Polsce znaleziony tylko na zachodzie kraju (Śląsk, nad Odrą) i na wybrzeżu Bałtyku po okolicę Gdańska.

..... *A. (P.) immune* KIRBY.

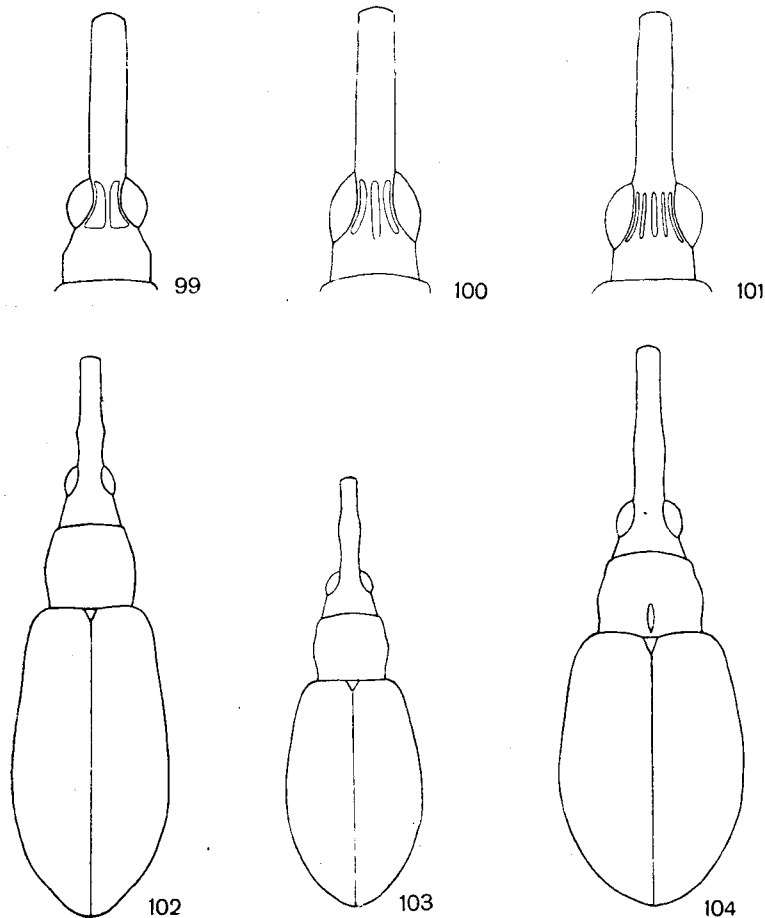
Podrodzaj: *Eutrichapion* REITT.

Obejmuje liczne gatunki o pokrywach rozszerzonych ku tyłowi, z wyraźnie zaznaczonymi barkami, wyraźnie owłosione. Ciało czarne lub w całości albo częściowo metalicznie zabarwione. W faunie palearktycznej około 60 gatunków, 21 w Polsce.

Klucz do oznaczania gatunków

1. Całe ciało lub pokrywy niebieskie albo zielonkawe 2.
- Całe ciało czarne, niekiedy całe ciało lub tylko pokrywy z lekkim stalowym, ołowianym lub brązowym połyskiem 12.
2. Czoło wyraźnie wgłębione między oczami 3.
- Czoło płaskie lub lekko wypukłe 5.
3. Skronie rozszerzają się silnie ku tyłowi. Głowa na poziomie oczu, wraz z oczami, wyraźnie węższa niż tył głowy (rys. 99). Dolek między oczami głęboki, podzielony w środku podłużnym żeberkiem.
Długość 2,3—2,8 mm. Ciało czarne, pokrywy niebieskie lub zielonkawe, niekiedy również przedplecze i głowa z lekkim niebieskawym połyskiem. Przedplecze szersze od swej długości, grubo punktowane.
Samiec. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, prawie cylindryczny, słabo zakrzywiony, owłosiony prawie do końca, matowy, lśniący tylko na szczycie.
Samica. Ryjek cieńszy, silniej zakrzywiony niż u samca, dłuższy niż głowa i przedplecze, równoległoboczny w części podstawowej, od nasady czułeków zwęża się wyraźnie ku przodowi i na końcu ponownie rozszerza, nagi, w części szczytowej lśniący.
Żyje na *Lathyrus silvester* L., *L. heterophyllus* L., *L. latifolius* L. Larwa żeruje w łodygach powodując wyrośle. Europa, Algier, Kaukaz, Azja Mniejsza, Syberia. W środkowej i południowej Polsce, dane o występowaniu na Pomorzu i Mazurach wymagają sprawdzenia.
. *A. (E.) columbinum* GERM.
- Skronie równoległoboczne lub bardzo nieznacznie rozszerzone ku tyłowi (rys. 100, 101). Głowa na poziomie oczu takiej szerokości jak tył głowy lub szersza. Dolek między oczami płytki, z drobnymi rowkami na dnie 4.
4. Głowa na poziomie oczu takiej samej szerokości jak tył głowy. Oczy słabo sklepione (rys. 100). Pokrywy wydłużone, około 1,5 raza dłuższe od swej szerokości.
Długość 2,7—2,9 mm. Głowa, prócz ryjka, i przedplecze ciemnoniebieskie. Ryjek podobny u obu płci, u samca nieco bardziej cylindryczny, aż do szczytu owłosiony, u samicy nieznacznie owłosiony tylko przy podstawie. Żyje na *Lathyrus pannonicus* (KRAM.) GARCKE. Południowa część środkowej Europy, południowa Europa, Hiszpania. W Polsce podany ze Śląska, co jednak wymaga sprawdzenia.
. *A. (E.) alcyoneum* GERM.
- Głowa na poziomie oczu szersza niż tył głowy. Oczy wypukłe, wyraźnie wystające (rys. 101). Pokrywy krótkie, mniej niż 1,5 raza dłuższe od swej szerokości.
Długość 1,7—2,4 mm. Głowa i przedplecze czarne. U samca ryjek nieco krótszy niż u samicy, prawie cylindryczny, owłosiony aż do szczytu i matowy, u samicy nieznacznie cieńszy, nie owłosiony, lśniący w części szczytowej. Żyje na *Vicia cracca* L., *V. sepium* L., *V. faba* L., *V. villosa* ROTH., *V. dumetorum* L. Europa, Algier. W całej Polsce.
. *A. (E.) spencei* KIRBY.
5. Przedplecze poza przednim brzegiem silnie przewężone (rys. 119). Owłosienie ciała delikatne, czasem trudno dostrzegalne
. *A. (Apion) facetum* GYLL., str. 64.

- Przedplecze bez przewężenia poza przednim brzegiem lub z przewężeniem bardzo słabym, rzadko silniej przewężone, ale wtedy wierzch ciała bardzo wyraźnie szaro lub biało owłosiony 6.
- 6. Oczy od dołu obrzeżone gęstymi, promienisto ustawionymi, długimi i nieco odstającymi włosami (rys. 107) 10.
- Oczy od dołu bez takich włosów, jeśli — wyjątkowo — znajdują się w tym miejscu rzadkie i krótkie włosy o podobnym ustawieniu, wtedy przedplecze niebieskie i bardzo rzadko punktowane 7.
- 7. Pokrywy silnie wydłużone, dwa razy dłuższe od swej szerokości (rys. 102).
Głowa i przedplecze czarne.

Rys. 99—104. (Oryg.).

99 — *Apion (Eutrichapion) columbinum* GERM., zarys głowy samca. 100 — *A. (E.) alcyoneum* GERM., zarys głowy samca. 101 — *A. (E.) spencei* KIRBY, zarys głowy samca. 102 — *A. (E.) meliloti* KIRBY, zarys ciała samca. 103 — *A. (E.) virens* HERBST, zarys ciała samicy. 104 — *A. (E.) punctirostre* GYLL., zarys ciała samicy.

Długość 2,4—3 mm. Głowa dużo węższa od przedplecza, nieco stożkowata. Przedplecze nieznacznie szersze od swej długości, nieznacznie rozszerzone w środku, prawie cylindryczne, dość gęsto i grubo punktowane, przestrzenie między punktami z drobną siateczkowatą rzeźbą. Pokrywy ciemnoniebieskie lub zielonkawe.

Samiec. Ryjek prawie takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, cylindryczny, słabo zakrzywiony, punktowany i matowy do końca.

Samica. Ryjek nieco dłuższy od głowy i przedplecza, cieńszy, o podobnej rzeźbie jak u samca, w części szczytowej lśniący.

Larwa w łądogach *Melilotus officinalis* (L.) LAM., *M. albus* MED., *M. altissimus* THUILL. Europa, basen Morza Śródziemnego, Iran, Buchar. W całej Polsce.

..... *A. (E.) meliloti* KIRBY.

- Pokrywy nie wydłużone, najwyżej 1,5 raza dłuższe od swej szerokości. Głowa i przedplecze niebieskie lub ze słabym niebieskim połyskiem 8.

- 8. Przedplecze grubo i gęsto punktowane, punkty przylegają do siebie. Przedplecze, a czasem i głowa wykazują lekki niebieskawy odcień.

Długość 2—2,5 mm. Głowa o zarysie stożkowatym. Przedplecze o zarysie prostokątnym lub lekko stożkowatym. Pokrywy niebieskie lub zielonkawe, słabo lśniące.

Samiec. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, cylindryczny, równomiernie zakrzywiony, gęsto rzeźbiony i matowy do szczytu.

Samica. Ryjek znacznie dłuższy niż głowa i przedplecze, o podobnej jak u samca, ale rzadszej rzeźbie, w części szczytowej nieco lśniący.

Larwa w osi kłosów *Onobrychis sativa* LAM. (*O. viciaefolia* SCOP.) powoduje nierozwijanie się nasion. Europa, Maroko, Algier, Tunis, zachodnia i środkowa Azja. Prawdopodobnie w całej Polsce, zwłaszcza na terenach wapiennych.

..... *A. (E.) reflexum* GYLL.

- Przedplecze rzadko punktowane, przestrzenie między punktami w jego środkowej części zazwyczaj szersze od ich średnicy. Przedplecze i głowa niebiesko lub zielonkavo zabarwione 9.

- 9. Przedplecze dużo węższe od nasady pokryw, niewiele szersze od swej długości, o zarysie w przybliżeniu prostokątnym (rys. 103). Rowek przed tarczką drobny, nie szerszy lub tylko nieznacznie szerszy od średnicy punktów. Wierzch przedplecza mniej lśniący od pokryw, drobno siateczkowato rzeźbiony, podobnie jak głowa.

Długość 1,9—2,4 mm. Ciało niebieskie lub zielonkawe. Czoło z niewielu punktami na środku, prawie gładkie. Oczy silnie sklepione, silnie wystające. Czułki w części podstawowej jaśniej lub ciemniej brunatne.

Samiec. Ryjek krótszy od głowy i przedplecza razem wziętych, dość gruby, słabo zakrzywiony, punktowany i rzadko owłosiony aż do szczytu.

Samica. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze, silnie zakrzywiony, punktowany tylko na bokach, na wierzchu na całej długości gładki i silnie lśniący.

Larwa w łądogach *Trifolium pratense* L. i *T. repens* L., przy masowym pojawie może powodować szkody. W całym Obszarze Palearktycznym. W całej Polsce, bardzo pospolity.

..... *A. (E.) virens* HERBST.

- Przedplecze niewiele węższe od nasady pokryw (rys. 104), na szczycie wyraźnie węższe niż u podstawy, na bokach mniej lub więcej rozszerzone. Rowek przed tarczką głęboki i szeroki, sięga prawie do połowy przedplecza. Wierzch przedplecza drobno siateczkowany, słabo lśniący, podobnie jak głowa i pokrywy.

Długość 2,1—2,8 mm. Oczy większe, słabiej sklepione i mniej wystające niż u poprzedniego gatunku. Czoło nieregularnie drobno rowkowane. Czułki zupełnie czarne. Przedplecze rzadko punktowane.

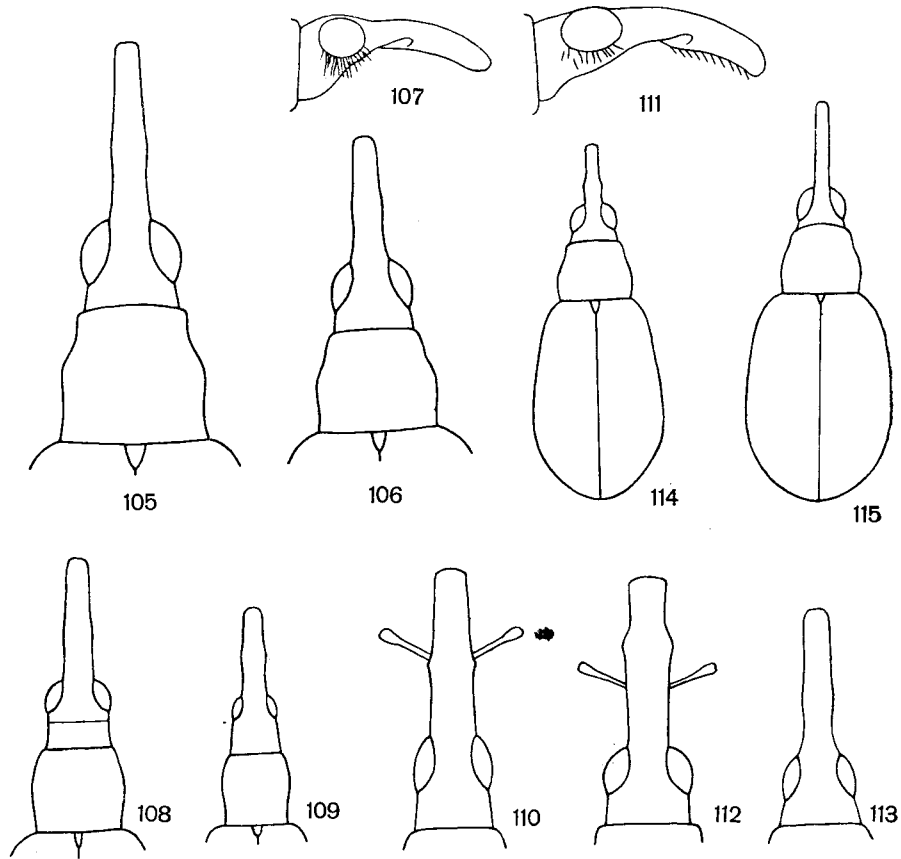
Samiec. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, gruby, równomiernie zakrzywiony, w części podstawowej równoległoboczny, w części szczytowej wyraźnie węższy, gęsto punktowany aż do szczytu.

Samica. Ryjek cieńszy niż u samca, znacznie dłuższy od głowy i przedplecza, na całej

długości prawie jednakowej szerokości, w części podstawowej zupełnie matowy, w części szczytowej rzadziej punktowany i bardziej lśniący.

Żyje na *Astragalus glycyphyllos* L., *A. danicus* RETZ. (*A. hypoglottis* L.), larwa rozwija się w zalążniach. Środkowa i południowa Europa, Kaukaz, Azja Mniejsza. W Polsce głównie w południowej części.

..... *A. (E.) punctirostre* GYLL.

Rys. 105—115. (Oryg.).

- 105 — *Apion (Eutrichapion) vorax* HERBST, zarys głowy i przedplecza samca. 106 — *A. (E.) pavidum* GERM., zarys głowy i przedplecza samca. 107 — *A. (E.) pavidum* GERM., głowa samca z profilu. 108 — *A. (E.) intermedium* EPP., zarys głowy samca. 109 — *A. (E.) tenue* KIRBY, zarys głowy samca. 110 — *A. (E.) gyllenhali* KIRBY, zarys głowy samca. 111 — *A. (E.) ononis* KIRBY, głowa samca z profilu. 112 — *A. (E.) platalea* GERM., zarys głowy samca. 113 — *A. (E.) loti* KIRBY, zarys głowy samca. 114 — *A. (E.) simile* KIRBY, zarys ciała samca. 115 — *A. (E.) ervi* KIRBY, zarys ciała samca.

10. Przedplecze wyraźnie przewężone poza przednim brzegiem, na szczycie znacznie węższe niż u podstawy (rys. 105).

Długość 2,2—2,8 mm. Pokrywy podłużne, owalne. Oczy owalne. Samiec. Ryjek krótszy niż głowa i przedplecze razem wzięte, prawie cylindryczny, słabo zagięty, owłosiony aż do szczytu. Czułki w podstawowej połowie jasno-żółto-czerwone, człony końcowe biczycyka rozszerzone, wyraźnie od siebie pooddzielane, ostatni takiej szerokości jak

wyraźnie członowana buławka. Pierwsze człony stóp silnie wydłużone, takiej długości jak wszystkie pozostałe razem lub dłuższe. Golenie przednich nóg na całej prawie długości równomiernie rozszerzone, spłaszczone blaszkowato, w części szczytowej przekrecone na zewnątrz i lekko wygięte ku tyłowi.

Samica. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze, bardzo słabo zakrzywiony, w części podstawowej równoległoboczny i matowy, w części szczytowej nieco węższy, bardzo delikatnie punktowany, na końcu silnie lśniący. Czułki i nogi nie rozszerzone, zwykle tylko dwa pierwsze człony czułek żółtoczerwone.

Biologia nie jest dokładnie znana, postać dojrzałą spotyka się na *Vicia cracca* L., *V. hirsuta* (L.) S. F. GRAY, *V. sepium* L. Większa część Palearktyki. W całej Polsce.

..... **A. (E.) vorax** HERBST.

— Przedplecze tylko nieznacznie przewężone poza przednim brzegiem, na szczycie niewiele węższe niż u podstawy (rys. 106) 11.

11. Czułki w części podstawowej na różnej długości czerwobrunatne, część końcowa stale czarna.

Długość 1,8—2,2 mm. Oczy okrągłe. Przedplecze nieco szersze od swej długości, o zarysie zbliżonym do prostokątnego, na bokach nieznacznie lub tylko słabo rozszerzone, gęsto punktowane, matowe. Pokrywy krótsze niż u poprzedniego gatunku, ciemnoniebieskie, ze słabym połyskiem. Wierzch ciała dość gęsto owłosiony. Spód, prócz odwłoka, owłosiony tylko nieznacznie gęściej.

Samiec. Ryjek wyraźnie krótszy niż głowa i przedplecze razem wzięte, prawie cylindryczny, słabo zakrzywiony, matowy, lśniący tylko na szczycie.

Samica. Ryjek wyraźnie dłuższy od głowy i przedplecza, część szczytowa prawie dwukrotnie dłuższa od podstawowej i węższa od niej, bardzo delikatnie punktowana, lśniąca. Żyje na *Coronilla varia* L., *Lathyrus pratensis* L. W całej Palearktyce. W całej Polsce.

..... **A. (E.) pavidum** GERM.

— Czułki całe żółtoczerwone u samca, u samicy część końcowa ciemniejsza, brunatnoczerwona.

Długość 2—2,2 mm. Ryjek u samicy bardzo słabo zgięty, nieco dłuższy i cieńszy niż u samca, w części szczytowej nadzwyczaj delikatnie punktowany i bardzo silnie lśniący. Oczy większe niż u poprzedniego gatunku, o owalnym zarysie. Przedplecze bardziej zwężone ku przodowi. Pokrywy nieco dłuższe, jasnoniebieskie, z silniejszym połyskiem. Spód ciała prócz odwłoka gęsto, biało owłosiony. Biologia nie znana. Południowy Tyrol, Węgry, Półwysep Bałkański. W Polsce znaleziony tylko raz w Pieninach.

..... **A. (E.) gribodoi** DESBR.

12. Ciało wydłużone. Pokrywy 1,5 raza lub nieco więcej dłuższe od swej szerokości 13.

— Ciało nie wydłużone. Pokrywy mniej niż 1,5 raza dłuższe od swej szerokości 14.

13. Długość ciała 2—2,4 mm. Głowa szersza od swej długości. Punktowanie ciemienia gęste, sięga ku tyłowi poza tylny brzeg oczu na odległość równą mniej więcej połowie średnicy oka i kończy się tu ostrą granicą, odbijając bardzo wyraźnie od gładkiej powierzchni stawowej tyłu głowy (rys. 108).

Przedplecze wyraźnie rozszerzone na bokach, o zarysie nieco sześciobocznym, grubo i gęsto punktowane, przegrody punktów zwykle dużo węższe od średnicy punktów. Pokrywy silnie lśniące, ze słabym spiszowym połyskiem. Wierzch ciała dość gęsto i długo owłosiony.

Samiec. Ryjek prawie takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, prawie cylindryczny, gęsto punktowany i owłosiony prawie do szczytu.

Samica. Ryjek bardzo odmienny od ryjka samca, cieńszy, wyraźnie dłuższy od głowy i przedplecza, dokładnie cylindryczny, dużo silniej zakrzywiony, podobnie, lecz rzadziej rzeźbiony.

Larwa w łąkach *Onobrychis sativa* LAM. (*O. viciaefolia* SCOP.). Środkowa i południowa Europa, Kaukaz. W Polsce w południowej części, zwłaszcza na terenach wapiennych.

..... **A. (E.) intermedium** EPP.

- Długość ciała 1,6—2 mm. Głowa takiej długości jak jej szerokość. Punktowanie ciemienia sięga ku tyłowi poza tylny brzeg oczu na odległość równą średnicy oka lub nawet nieco większą, staje się ku tyłowi nieco rzadsze i nie jest ostro odgraniczone od powierzchni stawowej głowy.

Ryjek u obu płci dość podobny (rys. 109), krótszy od głowy i przedplecza razem wziętych, słabo, u samic silniej zakrzywiony, z rzadszym punktowaniem niż u samca. Przedplecze na bokach słabiej rozszerzone niż u poprzedniego gatunku, bardziej cylindryczne, dużo drobniej i rzadziej punktowane, przestrzenie między punktami zwykle dużo większe od ich średnicy. Wierzch przedplecza z bardzo drobną siateczkowatą rzeźbą, bardzo matowy. Pokrywy dość lśniące, z lekkim stalowym, lub — rzadko — nieco spizowym połyskiem. Wierzch ciała rzadziej i krócej owłosiony. Żyje na *Medicago sativa* L., *Melilotus officinalis* (L.) LAM., spotykany poza tym na *Trifolium pratense* L., *Ononis spinosa* L. Larwa w łądogach, powoduje czasem znaczne szkody w uprawach lucerny. W całej Palearktyce. W całej Polsce pospolity.

..... *A. (E.) tenue* KIRBY.

- 14. Oczy od dołu obrzeżone gęstymi, promienisto ustawionymi, długimi i nieco odstającymi włosami, włosy te u samców z reguły gęstsze i dłuższe niż u samic 19.
- Oczy od dołu nie obrzeżone; wyjątkowo [*A. (E.) ononis* KIRBY, samce] na dolnym brzegu oka rzadkie i krótkie włosy podobnie ułożone, ale wtedy spód ryjka, widziany z boku, z odstającym owłosieniem skierowanym ku przodowi (rys. 111) 15.

- 15. Zagoniki pokryw węższe od rowków.

Długość 1,5—2,3 mm. Oczy małe, silnie sklepione. Przedplecze u podstawy niewiele węższe od nasady pokryw, grubo i gęsto punktowane, zupełnie matowe. Pokrywy krótkie, owalne, u obu płci słabo rozszerzone ku tyłowi. Zagoniki pokryw węższe od rowków, tworzące wysokie żeberka, rowki silnie wgłębione, z wielkimi kwadratowymi punktami. Całe ciało zupełnie czarne, tylko podstawowa część czułków i niekiedy podstawowa część goleni brunatnoczarne. Owłosienie ciała delikatne, słabo widoczne.

Samiec. Ryjek nieco dłuższy od przedplecza, gruby, słabo zakrzywiony, u niektórych okazów w miejscu nasady czułków wyraźnie rozszerzony, gęsto punktowany, na końcu lśniący.

Samica. Ryjek nieco krótszy niż głowa i przedplecze razem wzięte, cieńszy, cylindryczny, nieco bardziej zakrzywiony niż u samca, w części szczytowej silniej lśniący.

Larwa żyje i przeobraża się w wyrosłach wywoływanych przez błonkówki z rodziny *Tenthredinidae* na liściach wierzb. Obserwowana w wyrosłach *Amauronematus viduatus* (ZETTERSTEDT) na *Salix aurita* L., *Pontania femoralis* (CAMERON) na *S. alba* L. i *S. viminalis* L., *Pontania proxima* (LEPELETIER) na *S. fragilis* L., *S. caprea* L., *Pontania bella* ZADDACH na *S. cinerea* L. Europa, Kaukaz, Syberia. W całej Polsce.

..... *A. (E.) minimum* HERBST.

- Zagoniki szersze od rowków 16.
- 16. Oczy płasko sklepione, czoło między nimi węższe od podstawy ryjka (rys. 110).

Długość 2,2—2,7 mm. Całe ciało czarne, matowe. Głowa bardzo wąska, u samic stożkowata, nieznacznie szersza od grubego ryjka. Oczy owalne. Przedplecze niewielkie w stosunku do pokryw, dużo węższe od ich podstawy, o zarysie nieco trapezowatym, grubo i gęsto punktowane. Pokrywy z lekkim stalowym połyskiem, u samca słabo, u samicy dużo silniej rozszerzone ku tyłowi.

Samiec. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, słabo zakrzywiony, w części podstawowej równoległoboczny, zwykle z bardzo małym ząbkem przed nasadą czułków (rys. 110), w części szczytowej lekko zwężający się do przodu, na całej długości gęsto punktowany i owłosiony.

Samica. Ryjek dłuższy od głowy i przedplecza, bardziej cylindryczny i bardziej zakrzywiony niż u samca, o podobnej, ale rzadszej rzeźbie, w części szczytowej nie owłosiony i bardziej lśniący.

Larwa w łądogach *Vicia cracca* L., *V. hirsuta* (L.) S. F. GRAY, *V. sepium* L., powoduje zgrubienia. Europa, Kaukaz. W całej Polsce.

..... *A. (E.) gyllenhali* KIRBY.

—. Oczy wyraźnie sklepione, czoło między nimi nie węższe od podstawy ryjka 17.

17. Ryjek na spodzie odstająco owłosiony, włosy skierowane ku przodowi (rys. 111).

Długość 1,8—2,2 mm. Oczy lekko owalne. Przedplecze prostokątne lub nieco zwężone ku przodowi, gęsto i grubo punktowane. Rowek przed tarczka przedłuża się aż do przodu przedplecza. Pokrywy dość krótkie, u obu płci dość silnie rozszerzone ku tyłowi, z wyraźnym stalowym lub ołowianym połyskiem. Całe ciało dość gęsto, białe owłosione. Przednia powierzchnia bioder przednich nóg gęsto, białe owłosiona, u samców nieco gęściej niż u samic.

Samiec. Ryjek krótszy niż głowa i przedplecze razem wzięte, dość słabo zakrzywiony, na wierzchu punktowany i owłosiony do końca.

Samica. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze, rzadziej i krócej owłosiony również do szczytu, bardziej lśniący niż u samca.

Larwa w strączkach *Ononis arvensis* L., *O. repens* L., *O. spinosa* L. nie powoduje żadnych deformacji. W całej Palearktyce. W całej Polsce.

. *A. (E.) ononis* KIRBY.

—. Ryjek na spodzie bez odstającego owłosienia 18.

18. Ciało matowe, delikatnie szaro owłosione, czarne, prócz podstawowych części początkowych członów biczyka w różnym stopniu czerwono-brunatnych.

Długość 2—2,2 mm. Oczy dość duże, silnie sklepione. Czułki i nogi smukłe. Przedplecze małe w stosunku do pokryw, o zarysie prawie prostokątnym, grubo i gęsto punktowane.

Samiec. Głowa o zarysie prostokątnym. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, na wierzchu nieco spłaszczony, rozszerza się od podstawy poza nasadę czułków, po czym zwęża się ku szczytowi stopniowo albo raptownie i wtedy cylindryczna i lśniąca część końcowa odcina się ostro od reszty (rys. 112), rzadko punktowany, matowy prócz części szczytowej, rzadko owłosiony do końca. Rowek na czułki w części początkowej rozszerzony ku dołowi, tworzy owalny i płytki dołek, zajmujący prawie całe boki ryjka w tym miejscu.

Samica. Głowa o zarysie stożkowatym. Oczy nieco mniej wystające niż u samca. Ryjek dłuższy od głowy i przedplecza, cylindryczny, podobnie, ale rzadziej punktowany jak u samca, słabo owłosiony tylko u podstawy, w części szczytowej bardziej lśniący. Rowek na czułki normalny.

Żyje na *Vicia cracca* L. i *V. villosa* ROTH. Europa, Kaukaz, Syberia. Prawdopodobnie w całej Polsce, ale dość lokalny i rzadko spotykany.

. *A. (E.) platalea* GERM.

—. Ciało z dość silnym połyskiem ołowianym lub stalowym, szaro owłosione, całe czarne.

Długość 1,9—2,5 mm. Głowa węższa niż u poprzedniego gatunku. Ryjek dużo cieńszy (rys. 113), u obu płci bardzo podobny, u samców takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, prawie cylindryczny, bardzo nieznacznie rozszerzony w miejscu nasady czułków, niezbyt silnie zakrzywiony, delikatnie i dość rzadko podłużnie punktowany, drobniej w części szczytowej, nie owłosiony. Rowek na czułki normalny. Ryjek u samicy podobnie zbudowany jak u samca, nieznacznie dłuższy i cieńszy. Oczy mniejsze, słabiej wystające. Przedplecze nieco większe niż u poprzedniego gatunku w stosunku do bardziej wydłużonych pokryw, na bokach w środku zwykle wyraźnie rozszerzone, drobniej i dość gęsto punktowane. Gatunek bardzo zmienny w szczegółach rzeźby, sklepienia oczu, zakrzywienia ryjka itd. Larwa w strączkach *Lotus uliginosus* SCHRK. i *L. corniculatus* L. W całej Palearktyce. W całej Polsce.

. *A. (E.) loti* KIRBY.

19. Pokrywy u obu płci słabo rozszerzone ku tyłowi (rys. 114). Wierzch ciała czarny, z wyraźnym spiszowym połyskiem.

Długość 1,7—2,1 mm. Przedplecze krótkie, jego szerokość wyraźnie większa od długości, u podstawy niewiele węższe od nasady pokryw, dość gęsto punktowane. Spód ciała gęsto białe owłosione. Gatunek łatwy do odróżnienia po zabarwieniu ciała i gęstym owłosieniu jego spodu.

Samiec. Oczy większe niż u samicy. Ryjek znacznie krótszy od głowy i przedplecza razem wziętych, prawie prosty, w miejscu nasady czułków nieznacznie rozszerzony, część podstawowa

owłosiona, szczytowa rzadko punktowana, naga i lśniaca. Golenie przednich nóg wygięte lekko ku środkowi.

Samica. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze, cylindryczny, bardzo słabo zakrzywiony, nie owłosiony, w części szczytowej drobniej punktowany i bardziej lśniący.

Żyje na *Betula alba* L., larwa rozwija się w owocach powodując ich przerost. W całej Palearktyce. W całej Polsce.

..... *A. (E.) simile* KIRBY.

— Pokrywy u obu płci silnie rozszerzone ku tyłowi (rys. 17, 115). Wierzch ciała czarny, matowy, lub z lekkim stalowym połyskiem 20.

20. Nogi częściowo lub prawie w całości żółtoczerwone albo brunatnoczerwone.

Długość 1,6—2,1 mm. Ciało wyraźnie białawo owłosione. Pokrywy z lekkim stalowym połyskiem. Przedplecze niewielkie, zwykle wyraźnie zwężone do przodu i dość wyraźnie przeżone poza przednim brzegiem i przed podstawą, gęsto i drobno punktowane. Ubarwienie nóg zmienne, zwykle uda przednich nóg w całości, środkowych i tylnych prócz okolicy stawu kolanowego żółtoczerwone. Na nogach przednich golenie, a częściowo i stopy żółtoczerwone lub brunatnoczerwone, na nogach środkowych i tylnych zaciemnienie rozleglejsze i intensywniejsze, tak że w przypadkach skrajnych golenie, zwłaszcza tylnych nóg, na całej długości czarne (ab. *griesbachi* СТЕРН.), podobnie jak stopy.

Samiec. Oczy większe niż u samicy. Ryjek niewiele dłuższy od przedplecza, prawie prosty, od nasady czułek zwęża się nieznacznie ku przodowi, na całej długości owłosiony, dość silnie lśniący. Czułki całe żółtoczerwone lub część końcowa ciemniejsza. Owłosienie spodu ciała gęstsze i dłuższe niż u samicy.

Samica. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, część podstawowa znacznie grubsza od dwukrotnie prawie dłuższej części szczytowej, cylindrycznej, nagiej i silnie lśniącej. Część końcowa czułek zwykle brunatnoczarna. Oczy nieco mniejsze niż u samca. Owłosienie spodu ciała nieco krótsze i nie tak gęste.

Larwa rozwija się w owocach *Vicia hirsuta* (L.) S. F. GRAY, *V. cracca* L., *V. silvatica* L. W całej Palearktyce. W całej Polsce.

..... *A. (E.) viciae* PAYK.

— Nogi całe czarne 21.

21. Długość ciała 1,5—2,1 mm. Podstawowa część czułek żółtoczerwona.

Czarny, dość rzadko owłosiony. Ryjek cienki (rys. 115).

Samiec. Ryjek krótszy od głowy i przedplecza razem wziętych, prawie cylindryczny, słabo zakrzywiony, drobno punktowany i owłosiony do szczytu, na końcu silnie lśniący. Czułki na całej długości żółtoczerwone lub część końcowa brunatnoczerwona.

Samica. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze, bardzo cienki, nieco silniej zakrzywiony niż u samca, część szczytowa znacznie węższa od podstawowej i dwukrotnie od niej dłuższa, bardzo defekatnie punktowana, silnie lśniący. Część podstawowa czułek na różnej przestrzeni, czasem aż po końcowe człony biczyka żółtoczerwona, część końcowa brunatnoczerwona lub czarna.

Larwa w strączkach *Lathyrus pratensis* L., *Vicia sepium* L., *V. hirsuta* (L.) S. F. GRAY, *V. dumetorum* L., *V. sativa* L., *Coronilla varia* L., *Lotus corniculatus* L. Europa, basen Morza Śródziemnego, Azja Środkowa. W całej Polsce.

..... *A. (E.) ervi* KIRBY.

— Długość ciała 2—2,6 mm. Podstawowa część czułek ciemna, brunatnoczerwona lub brunatna.

Ryjek dużo grubszy niż u poprzedniego gatunku. Przedplecze szersze niż u *A. (E.) ervi* KIRBY. Pokrywy z lekkim stalowym połyskiem.

Samiec. Ryjek krótszy od głowy i przedplecza razem wziętych, cylindryczny, prawie prosty, gęsto punktowany i owłosiony aż do końca, matowy.

Samica. Ryjek mniej więcej takiej długości jak głowa i przedplecze, bardzo słabo zakrzywiony, część szczytowa wyraźnie węższa od podstawowej, około 1,5 raza od niej dłuższa, delikatnie punktowana, przy nasadzie czułek matowa, lśniący tylko na szczycie.

Żyje na *Lathyrus silvester* L., *L. pratensis* L., *L. latifolius* L. Europa, Kaukaz, Azja Mniejsza. W Polsce podany ze Śląska i Białowieży.

..... *A. (E.) melancholicum* WENCK.

Różni się od podrodzaju *Eutrichapion* REITT. delikatnym owłosieniem tak, że ciało wydaje się nagie. W faunie palearktycznej około 20 gatunków, z których 6 występuje w Polsce.

Klucz do oznaczania gatunków

1. Czoło grubo punktowane 2.
- Czoło drobno, nieregularnie rowkowane 3.
2. Skronie rozszerzone silnie ku tyłowi. Głowa o kształcie krótkiego stożka, z silnie wystającymi oczami (rys. 116).

Długość 1,9—2,5 mm. Na spodzie głowy bardzo niska listewka, widoczna z profilu jako bardzo drobny ząbek poniżej oczu. Przedplecze wyraźnie szersze od swej długości, grubo i gęsto punktowane, podobnie jak ciemię, dość silnie lśniące. Pokrywy ciemnoniebieskie, matowe, bardzo pękate, u obu płci silnie rozszerzone ku tyłowi (rys. 116), również w kierunku podłużnym silnie sklepione, zagoniki zwykle lekko sklepione.

Samiec. Ryjek nieco krótszy niż głowa i przedplecze razem wzięte, dość gruby, cylindryczny, równomiernie, niezbyt silnie zakrzywiony, gęsto punktowany aż do końca, matowy. Czułki osadzone nieco poza połowę długości ryjka.

Samica. Ryjek dużo cieńszy niż u samca, wyraźnie dłuższy od głowy i przedplecza, podobnie jak u samca zakrzywiony i rzeźbiony, ale punkty nie tak gęsto ustawione. Czułki osadzone mniej więcej w połowie długości ryjka.

Larwa rozwija się w pączkach kwiatowych lucerny, *Medicago sativa* L., czasem w ogromnej liczbie, powodując duże szkody, oraz w *Onobrychis sativa* LAM. (*O. viciaefolia* Scop.). Postać dojrzałą spotyka się ponadto na licznych motylkowatych z rodzajów *Pisum* L., *Trifolium* L., *Vicia* L., *Lathyrus* L. W całej Palearktyce. W całej Polsce.

. *A. (A.) pisi* F.

- Skronie prawie równoległoboczne. Głowa wraz z oczami o zarysie prawie prostokątnym (rys. 117).

Długość 1,6—2,2 mm. Dymorfizm płciowy w budowie ryjka podobny jak u poprzedniego gatunku, tylko nieco słabiej zaznaczony. Listewka na spodzie głowy u samicy niekiedy dostrzegalna jako nadzwyczaj drobny ząbek poniżej oczu, u samca zupełnie niewidoczna. Przedplecze nieco szersze niż u poprzedniego gatunku, grubo i nieco gęściej punktowane. Pokrywy u obu płci słabiej rozszerzone ku tyłowi, w kierunku podłużnym znacznie słabiej sklepione, nie tak pękate, jaśniejsze, bardziej lśniące, tak że nie odbijają brakiem połysku od przedplecza, zagoniki nieco węższe i z reguły płaskie. Żyje na *Medicago falcata* L. Wschodnia część środkowej Europy, wschodnia Europa, Kaukaz, Syberia. W Polsce prawdopodobnie w całym kraju, pospolicie.

. *A. (A.) aestimatum* FST.

3. Czoło o szerokości podstawy ryjka lub tylko nieznacznie węższe 4.
- Czoło prawie o połowę węższe od podstawy ryjka.

Długość 1,9—2,4 mm. Głowa wąska. Oczy słabo sklepione i słabo wystające (rys. 118). Długość i szerokość przedplecza zwykle równe. Przedplecze na bokach słabo lub nieznacznie zaokrąglone, o zarysie prawie kwadratowym, grubo, płytko i dość rzadko punktowane, drobne w stosunku do pękatek pokryw. Pokrywy silnie rozszerzone ku tyłowi, silnie sklepione w kierunku podłużnym, z szerokimi i z reguły płaskimi zagonikami, ciemnoniebieskie, ze słabym połyskiem, podobnie jak reszta ciała. Nogi smukłe.

Samiec. Ryjek krótszy od głowy i przedplecza razem wziętych, prawie cylindryczny, bardzo słabo zakrzywiony, drobno i gęsto punktowany aż do szczytu, matowy.

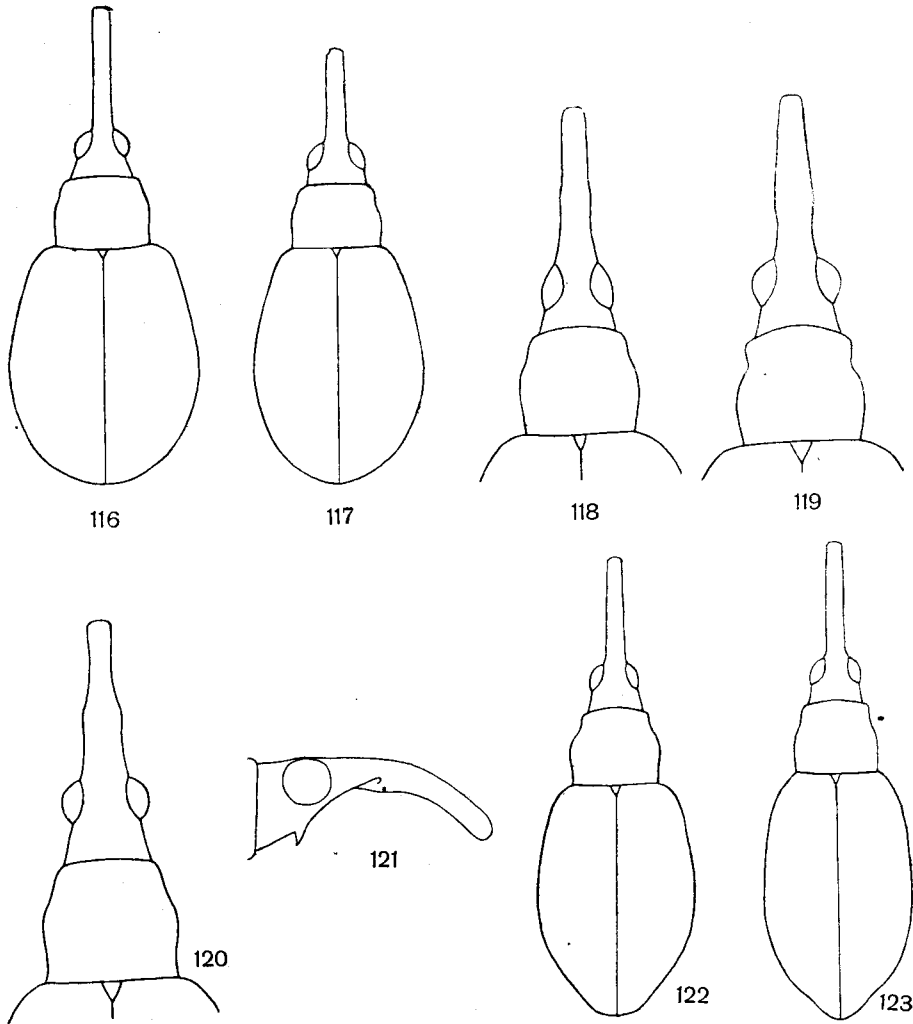
Samica. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze, bardziej zakrzywiony niż u samca, u podstawy zwęża się nieco ku przodowi na krótkiej przestrzeni i potem aż do szczytu prawie cylindryczny, w części podstawowej zupełnie matowy, w części szczytowej drobno i gęsto punktowany, słabo lśniący.

Żyje na *Vicia sepium* L. i *V. sativa* L. W całym obszarze Palearktycznym. W całej Polsce.

. *A. (A.) aethiops* HERBST.

4. Ryjek dość gruby, prosty, lub tylko bardzo słabo zakrzywiony 5.
 —. Ryjek cienki, silnie zakrzywiony 6.
 5. Przedplecze czarne, matowe, silnie przewężone poza przednim brzegiem (rys. 119).

Długość 2,2—2,4 mm. Ryjek prawie prosty lub bardzo słabo zakrzywiony. Oczy silnie sklezione i silnie wystające. Przedplecze szersze od swej długości, dość grubo, płytko i niezbyt gęsto punktowane, między punktami z wyraźną drobną rzeźbą. Pokrywy ciemnoniebieskie,

Rys. 116—123. (Oryg.).

- 116 — *Apion (Apion) pisi* F., zarys ciała samicy. 117 — *A. (A.) aestimatum* FST., zarys ciała samicy.
 118 — *A. (A.) aethiops* HERBST, zarys głowy i przedplecza samicy. 119 — *A. (A.) facetum* GYLL.,
 zarys głowy i przedplecza samicy. 120 — *A. (A.) punctigerum* (PAYK.), zarys głowy i przedplecza
 samicy. 121 — *A. (A.) elegantulum* GERM., głowa samicy z profilu. 122 — *A. (A.) astragali* PAYK.,
 zarys ciała samicy. 123 — *A. (A.) astragali ergenense* BECK., zarys ciała samicy.

dużo szersze od przedplecza, ku tyłowi silnie rozszerzone, z tyłu tępo zaokrąglone, zagoniki około dwukrotnie szersze od rowków, płaskie. Ciało czarne, matowe, owłosienie słabo widoczne.

Samiec. Ryjek nieco krótszy od głowy i przedplecza razem wziętych, prawie cylindryczny lub od nasady czułków bardzo lekko zwężony ku przodowi, gęsto punktowany aż do szczytu.

Samica. Ryjek nieznacznie dłuższy niż u samca, w części podstawowej matowy, w części szczytowej zwężony lekko ku końcowi, bardzo drobno i rzadko punktowany, silnie lśniący.

Biologia nie znana. W środkowej Europie bardzo rzadko spotykany, pospolitszy w północnej, wschodniej i południowo-wschodniej, ponadto podany z zachodniej Azji i Algieru. W Polsce bardzo rzadko spotykany, znany tylko z kilku stanowisk.

..... *A. (A.) facetum* GYLL.

- Przedplecze z niebieskawym połyskiem, poza przednim brzegiem zupełnie nie przewężone, lub — co najwyżej — bardzo słabo (rys. 120).

Długość 2,3—3 mm. Oczy nieco słabiej sklepione niż u poprzedniego gatunku, mniej wystające. Przedplecze szersze od swej długości, na bokach bardzo słabo zaokrąglone, na przodzie wyraźnie zwężone, bardzo drobno i dość rzadko punktowane, punkty normalnie wgłębione, przestrzenie między nimi z wyraźną rzeźbą. Pokrywy dłuższe niż u poprzedniego gatunku, z tyłu nie tak tępo zaokrąglone, rowki węższe, zagoniki zwykle trzy razy od nich szersze, płaskie lub lekko sklepione.

Samiec. Ryjek krótszy niż głowa i przedplecze razem wzięte, w miejscu nasady czułków nieco rozszerzony, z widoczną drobną rzeźbą, matowy, w części szczytowej drobno i gęsto punktowany, nieco lśniący, na szczycie nieco węższy niż u podstawy.

Samica. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze, podobnie rozszerzony w miejscu nasady czułków i podobnie rzeźbiony jak u samca, ale część szczytowa wyraźnie węższa od podstawowej i ponownie nieco rozszerzona na szczycie, dużo rzadziej i drobniej punktowana, lśniąca.

Larwa w owocach *Vicia hirsuta* (L.) S. F. GRAY, nie powoduje żadnych deformacji. Postać dojrzała spotykana ponadto na *Vicia cracca* L., *V. sepium* L., *V. sativa* L. Europa, basen Morza Śródziemnego. W Polsce znajdujący w okolicach Gdańska, Przemyśla, na Wyżynie Małopolskiej.

..... *A. (A.) punctigerum* (PAYK.).

6. Ciało czarne, pokrywy jasnoniebieskie.

Długość 2—2,5 mm. Na spodzie głowy mała listewka, skierowana ku tyłowi, z profilu wyglądająca jak ostry ząbek poniżej oczu (rys. 121). Przedplecze szersze od swej długości, na przodzie silnie zwężone, na bokach zaokrąglone w różnym stopniu, czasem bardzo słabo, dość grubo i gęsto punktowane. Rowek przed tarczką przedłuża się prawie do przodu przedplecza. Pokrywy dosyć lśniące, niezbyt silnie rozszerzone ku tyłowi, barki dobrze zaznaczone, rowki wąskie, zagoniki znacznie szersze, z reguły nieco sklepione. Ciało nagie.

Samiec. Ryjek krótszy od głowy i przedplecza razem wziętych, równomiernie i silnie zakrzywiony, od nasady zwęża się nieznacznie i ponownie rozszerza w okolicy nasady czułków, część szczytowa cieńsza nieco od podstawowej, dość gęsto drobno punktowana, słabo lśniąca. Na końcu goleni tylnych nóg po wewnętrznej stronie gruba szczecina, dłuższa od otaczających włosów. Dwie podobne, ale nieco grubsze szczeciny na zewnętrznym brzegu pierwszego członu stóp tylnych nóg, skierowane ku dołowi i tyłowi.

Samica. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze, zgrubienie w miejscu nasady czułków wyraźniejsze, część szczytowa wyraźnie cieńsza niż u samca, bardzo silnie lśniąca.

Larwa w łąkach *Trifolium medium* L. i *T. pratense* L. Postać dojrzała spotykana ponadto na *Onobrychis sativa* LAM. (*O. viciaefolia* Scop.). Europa, basen Morza Śródziemnego, Syberia. Z Polski nie wykazany.

..... *A. (A.) elegantulum* GERM.

- Całe ciało żywo zabarwione niebiesko, zielono lub złocisto 7.

7. Zagoniki pokrywy lekko wypukłe.

Długość 2—2,4 mm. Oczy dość silnie sklepione. Skronie rozszerzone nieco ku tyłowi. Przedplecze dość szerokie, silnie przewężone poza przednim brzegiem (rys. 122), dość gęsto punktowane. Rowek przed tarczką dość szeroki. Pokrywy wyraźnie rozszerzone ku tyłowi (rys. 122). Zagoniki o słabo zaznaczonych krawędziach, dość matowe. Ciało niebieskie lub zielonkawoniebieskie, rzadko trafiają się okazy jasnozielone.

Samiec. Ryjek nieco krótszy od głowy i przedplecza razem wziętych, w okolicy nasady czułków bardzo nieznacznie rozszerzony, bardzo słabo zwężony ku szczytowi, w części szczytowej drobno i dość rzadko punktowany.

Samica. Ryjek nieco dłuższy od głowy i przedplecza, o podobnej budowie jak u samca, ale cieńszy, delikatniej punktowany i bardziej lśniący. Część szczytowa ryjka wyraźnie ciemniejsza od podstawowej.

Żyje na *Astragalus glycyphyllos* L. w miejscach cienistych, lasach i zaroślach. Europa, basen Morza Śródziemnego. W całej Polsce.

..... *A. (A.) astragali astragali* PAYK.

— Zagoniki pokryw zupełnie płaskie.

Długość 2—2,4 mm. Czułki nieco mniej smukłe. Oczy słabiej sklepione niż u podgatunku nominatywnego, głowa poza nimi prawie równoległoboczna. Przedplecze dłuższe, na przodzie słabiej zwężone (rys. 123), nieco rzadziej punktowane jak u *A. (A.) astragali astragali* PAYK. Rowek przed tarczką nieco słabszy. Pokrywy znacznie słabiej rozszerzone ku tyłowi, nieco dłuższe, zagoniki pokryw o ostrzejszych brzegach, z nieco grubszą rzeźbą, bardziej lśniące. Ciało zielone lub zlocistozielone. Różnice płciowe jak u formy nominatywnej, część szczytowa ryjka samicy tak samo zabarwiona jak podstawowa. Żyje na *Astragalus onobrychis* L. i *A. danicus* RETZ. na nasłonecznionych zboczach. Wschodnia i południowo-wschodnia Europa. W Polsce tylko w południowo-wschodniej części Wyżyny Lubelskiej.

..... *A. (A.) astragali ergenense* BECK.

Podrodzaj: *Oxystoma* DUM.

Ryjek gruby, ku przodowi silnie zwężony, w części podstawowej gęsto punktowany i matowy. Na spodzie głowy podłużny rowek o ostrych krawędziach utworzony przez połączenie się ze sobą rowków na czułki, przedłużonych ku tyłowi. Podrodzaj ten odbiega tak dalece wyglądem ryjka od innych podrodzajów pędrusiów, że przez niektórych autorów uważany był za osobny rodzaj, co jednak nie jest uzasadnione. W faunie palearktycznej około 10 gatunków, z których 6 występuje w Polsce.

Klucz do oznaczania gatunków

1. Wierzch ciała czarny, lub z lekkim stalowym odcieniem 2.

— Wierzch ciała niebieski, rzadko niebieskozielony.

Długość 2,3—3,5 mm.

Samiec. Ryjek gruby, od podstawy do $\frac{2}{3}$ długości równoległoboczny, po czym zwęża się szybko ku szczytowi, w części podstawowej w środku gładkie i płaskie żeberko, poza tym cały wierzch, aż po szczyt, gęsto punktowany i jednostajnie owłosiony.

Samica. Ryjek od podstawy równoległoboczny do nasady czułków, ku przodowi zwęża się stopniowo i przechodzi w wąski, cylindryczny i lśniący odcinek szczytowy, nieco krótszy od $\frac{1}{3}$ długości całego ryjka. Żeberko w części podstawowej jak u samca. Tylko część podstawowa ryjka owłosiona.

Larwa w strączkach różnych motylkowatych, *Vicia sepium* L., *V. sativa* L., *Lathyrus pratensis* L., *L. tuberosus* L. Postać dojrzała żeruje na tych samych i pokrewnych gatunkach, ale pojawia się również, zwłaszcza na wiosnę, na różnych drzewach iglastych i liściastych, niekiedy w dużych ilościach. Występuje w całym Obszarze Palearktycznym. Pospolity w całej Polsce.

..... *A. (O.) pomonae* (F.).

2. Pierwszy człon biczyka bardzo wydłużony, pręcikowaty, dłuższy niż połowa trzonka.

Długość 3—3,5 mm. Ciało wydłużone. Pokrywy ze stalowym odcieniem. Nogi bardzo smukłe. Golenie przednich nóg wyraźnie wygięte w części podstawowej.

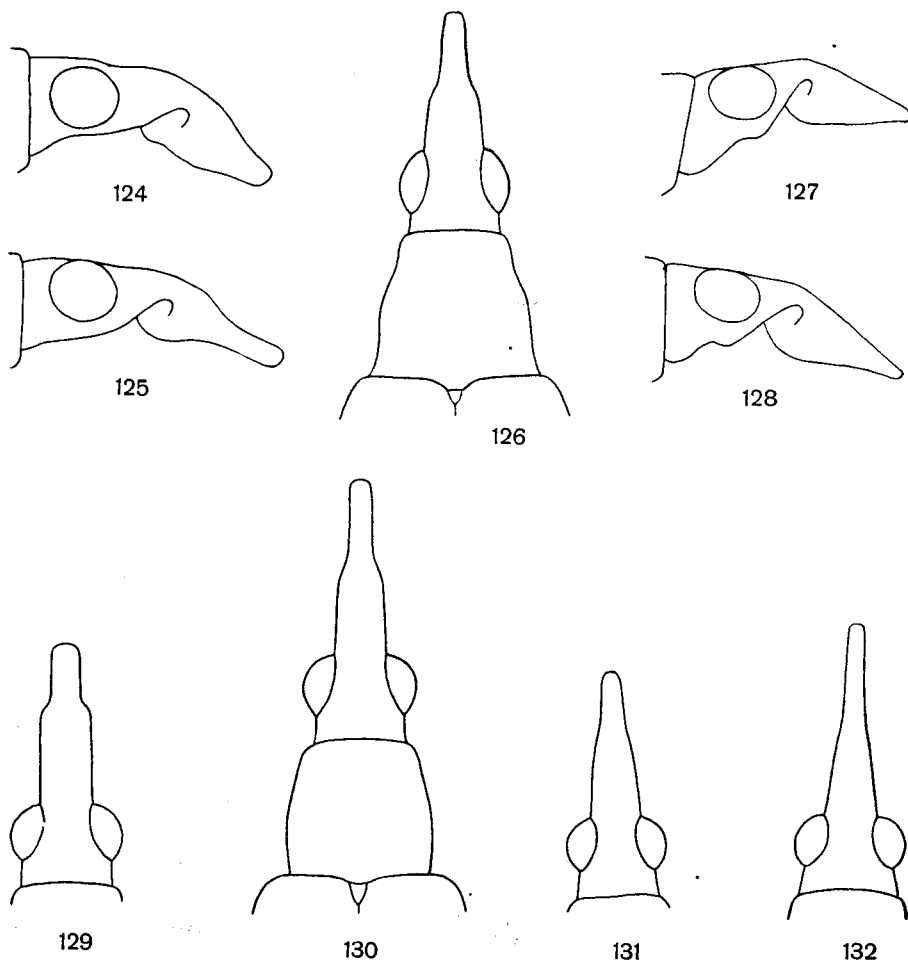
Samiec. Ryjek gruby, od podstawy do $\frac{3}{4}$ długości równoległoboczny, po czym zwęża się stopniowo, na wierzchu aż po szczyt jednostajnie gęsto punktowany i owłosiony. Podstawowa część czułków żółtawa na zmiennej przestrzeni. Pierwszy człon stóp przednich nóg silnie wydłużony, takiej długości jak wszystkie pozostałe razem. Stopy przednich nóg jasnożółte, prócz

dystalnej części człona końcowego. Stopy drugiej pary nóg ciemniej, ostatniej jeszcze ciemniej zabarwione.

Samica. Ryjek tylko do $\frac{1}{4}$ długości równoległoboczny, ku przodowi zwęża się stopniowo i przechodzi w wąski, cylindryczny i lśniący odcinek szczytowy, zajmujący $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ długości całego ryjka. Czułki w różnym stopniu zaciemnione. Stopy brunatne (prócz pazurków) lub czarne, na przednich nogach zwykle jaśniejsze, niż na pozostałych.

Larwa w strączkach *Vicia sepium* L., *Lathyrus pratensis* L., *L. tuberosus* L. Postać dojrzała znajduje się często na *Vicia cracca* L. Europa, Maroko, Algier, Syria, Kaukaz, Syberia. W Polsce dużo rzadziej znajduje się od poprzedniego gatunku, nieco częściej w górach, niż na niżu.

..... A. (*O.*) *ochropus* GERM.

Rys. 124—132. (Oryg.).

124 — *Apion (Oxystoma) cerdo* GERST., głowa samca z profilu. 125 — *A. (O.) cerdo* GERST., głowa samicy z profilu. 126 — *A. (O.) cracca* (L.), zarys głowy i przedplecza samicy. 127 — *A. (O.) cracca* (L.), głowa samca z profilu. 128 — *A. (O.) cracca* (L.), głowa samicy z profilu. 129 — *A. (O.) opeticum* BACH, zarys głowy samca. 130 — *A. (O.) opeticum* BACH, zarys głowy i przedplecza samicy. 131 — *A. (O.) subulatum* KIRBY, zarys głowy samca. 132 — *A. (O.) subulatum* KIRBY, zarys głowy samicy.

- Pierwszy człon biczyka normalny, podłużny, owalny, krótszy od połowy długości trzonka 3.
3. Przedplecze duże, stożkowane, tylne naroża tworzą małe ząbki lekko wygięte na zewnątrz (rys. 126). Trzonek czułków żółtoczerwony, jednobarwny lub ciemniejszy w części końcowej, pierwszy i zwykle drugi człon biczyka jasne, żółtoczerwone lub brunatne, albo całe czułki żółtoczerwone lub ciemniejące ku końcowi 4.
- Przedplecze małe, o zarysie w przybliżeniu prostokątnym, tylne naroża tworzą kąt prosty lub prawie prosty (rys. 130). Czułki czarne, tylko podstawowa część trzonka żółtoczerwona, albo wyjątkowo również część podstawowa pierwszego człona biczyka jaśniej zabarwiona 5.
4. Długość ciała 2,5—3,2 mm. Ryjek — widziany z boku — z wyraźnie oddzieloną równoległoboczną częścią końcową (rys. 124, 125).
- Czulki żółtoczerwone tylko w części podstawowej. Pokrywy dłuższe, w części podstawowej w kierunku podłużnym słabiej sklepione, punkty przedplecza większe, ciało słabiej owłosione niż u *A. (O.) craccae* L.
- Samiec. Część podstawowa ryjka dość wąska, w kierunku poprzecznym sklepiona, boki równoległe do $\frac{1}{3}$ długości, po czym zwężają się łagodnie i przechodzą stopniowo w słabo odgranliczoną krótką i lśniącą część szczytową. Wierzch ryjka owłosiony tak samo jak przedplecze.
- Samica. Wierzch ryjka u podstawy podobnie sklepiony jak u samca, boki zwężają się od $\frac{1}{3}$ długości i przechodzą łagodnie w dobrze odgranliczoną, wąską, cylindryczną i lśniącą część szczytową, zajmującą $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ długości całego ryjka.
- Larwa w strączkach *Vicia cracca* L. W całym Obszarze Palearktycznym. W całej Polsce.
- *A. (O.) cerdo* GERST.
- Długość ciała 2,3—2,5 mm. Ryjek — widziany z boku — bez wyraźnie oddzielonej części końcowej (rys. 127, 128).
- Pokrywy krótsze, w kierunku podłużnym równomierniej sklepione, przedplecze drobniej i gęściej punktowane, owłosienie ciała wyraźniejsze niż u poprzedniego gatunku.
- Samiec. Część podstawowa ryjka szeroka, nieco spłaszczona u podstawy, w połowie długości zwęża się szybko ku szczytowi. Cały wierzch aż po szczyt gęsto, biało owłosiony. Czułki całe czerwonożółte.
- Samica. Część podstawowa ryjka podobnie szeroka i nieco spłaszczona jak u samca, boki nieco przed połową długości zwężają się szybko i przechodzą w niewyraźnie oddzieloną część szczytową, wąską i lśniącą. Część końcowa czułków brunatna lub czarna.
- Larwa w strączkach *Vicia cracca* L., *V. hirsuta* (L.) S. F. GRAY, *V. cassubica* L., *Lathyrus silvester* L. Gatunek ten, podobnie jak *A. (O.) pomonae* (F.), spotyka się często na drzewach. W całym Obszarze Palearktycznym. W całej Polsce bardzo pospolity.
- *A. (O.) craccae* (L.).
5. Część końcowa ryjka ostro odgranliczona od podstawowej (rys. 129, 130).
- Długość 2,3—3,2 mm. Rowki podłużne na środku czoła większe, na bokach słabsze.
- Samiec. Część podstawowa ryjka równoległoboczna, zajmuje $\frac{2}{3}$ długości ryjka, część szczytową dużo węższa, cylindryczna, punktowana i owłosiona tak samo jak podstawowa.
- Samica. Część szczytowa ryjka gładka, lśniaca i cylindryczna, zajmuje połowę długości ryjka.
- Larwa w strączkach *Lathyrus vernus* (L.) BERNH. i *Lathyrus montanus* BERNH. (*Orobos tuberosus* L.). Środkowa i południowa Europa, Kaukaz, Syberia. W Polsce podany tylko ze Śląska, Pienin i okolic Jastrzębiej Góry nad Bałtykiem.
- *A. (O.) opeticum* BACH.
- Część podstawowa ryjka przechodzi łagodnie i stopniowo w część szczytową (rys. 131, 132).
- Długość 2,5—3,1 mm. Rowki podłużne jednakowo wykształcone na całej szerokości czoła.
- Samiec. Ryjek wydłużony, stożkowany, matowy, jednakowo punktowany i owłosiony i tylko na samym szczycie lekko lśniący.

Samica. Ryjek dużo dłuższy niż u samca, sztywny, owłosiony tylko po nasadę czułek, część szczytowa silnie lśniąca zajmuje $\frac{2}{5}$ — $\frac{1}{2}$ długości ryjka i u niektórych okazów rozszerza się bardzo lekko ku szczytowi.

Larwa w strączkach *Lathyrus pratensis* L. i *Lotus corniculatus* L. Europa, Algier, Syria, Syberia. W całej Polsce, niezbyt pospolity, nieco częstszy w górach.

..... *A. (O.) subulatum* KIRBY.

Podrodzaj: *Protapion* SCHILSKY

Ciało pozornie nagie. Pokrywy z połyskiem łupku lub ciemnooliwkowym. Uda, często i dalsze części nóg żółtoczerwone, tylko u jednego gatunku całe ciało czarne. W faunie palearktycznej 22 gatunki, z tych 9 w Polsce. Gatunki tego podrodzaju, na ogół bardzo pospolite, cechują się dużą zmiennością wewnątrzgatunkową, są często bardzo do siebie podobne, tak że ich odróżnianie wymaga bardzo uważnej obserwacji.

Klucz do oznaczania gatunków

1. Całe ciało i nogi czarne.

Długość 1,5—1,9 mm. Przedplecze o zarysie kwadratowym lub szerokość jego nieco większa od długości. Pokrywy u obu płci o jednakowym kształcie, z silnie zaznaczonymi barkami, silnie rozszerzone ku tyłowi. Wierzch ciała z dość silnym połyskiem.

Samiec. Ryjek mniej więcej takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte.

Samica. Ryjek wyraźnie dłuższy niż u samca.

Żyje na *Medicago lupulina* L., *M. sativa* L., *M. falcata* L., *Trifolium dubium* SIBTH. (*T. minus* SM.). Europa, Azja Mniejsza, Kaukaz, Syberia. W całej Polsce.

..... *A. (P.) filirostre* KIRBY.

— Ciało czarne, nogi przynajmniej częściowo żółtoczerwone lub czerwone . . . 2.

2. Uda i golenie w całości żółtoczerwone 3.

— Uda — zazwyczaj bez stawu kolanowego — czerwone, golenie w całości lub na dużej przestrzeni ciemnobrunatne albo czarnobrunatne 5.

3. Czułki całe czerwone, niekiedy końcowa część biczyka i buławka nieco ciemniejsze.

Długość 1,7—2 mm. Przedplecze dość wąskie, cylindryczne. Części końcowe pierwszych i drugich członów stóp oraz trzecie i czwarte człony ciemnobrunatne.

Samiec. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, słabo zgięty, matowy, lśniący tylko na szczytce.

Samica. Ryjek dużo dłuższy, równie słabo zakrzywiony, jak u samca, lśniący na całej prawie długości.

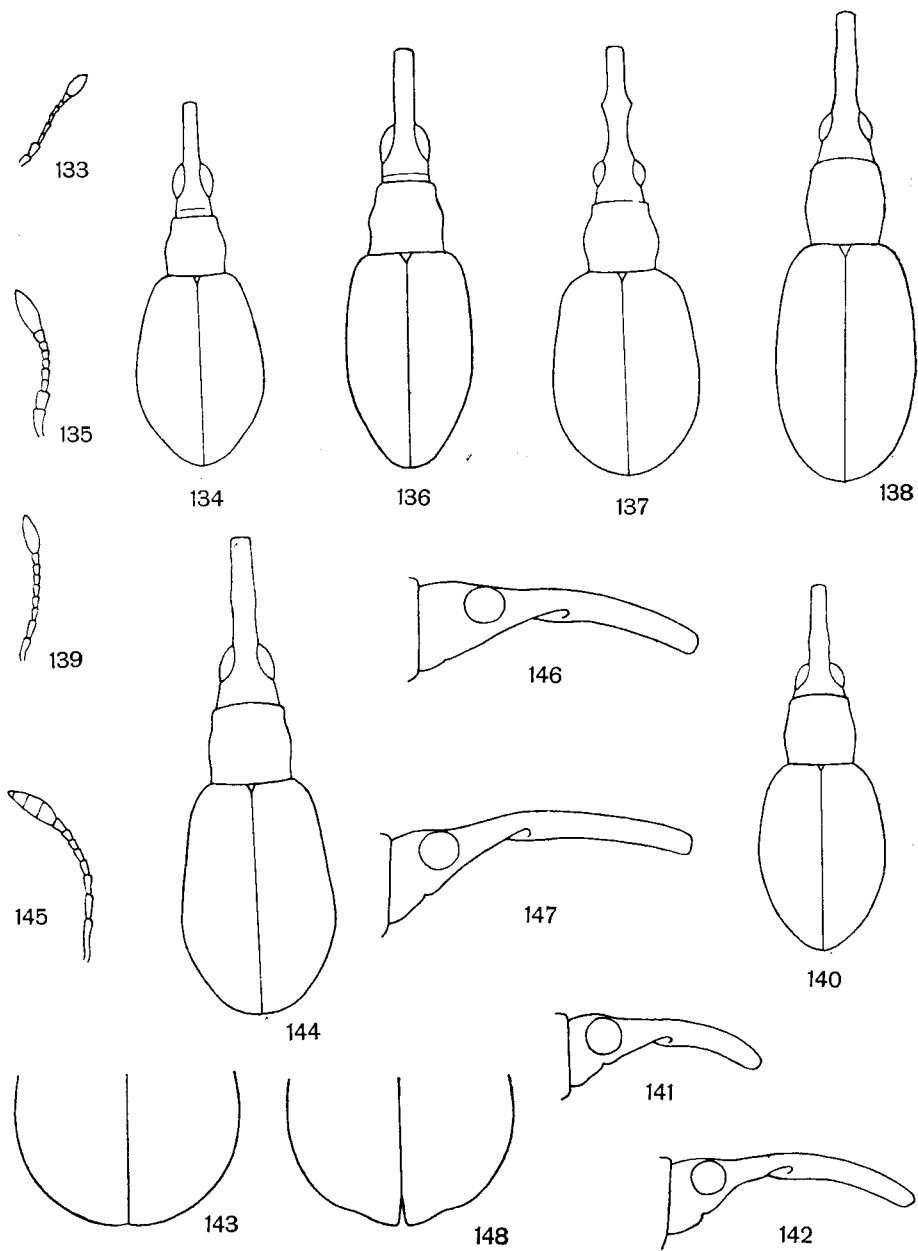
Larwa w główkach *Trifolium medium* L. Środkowa Europa, po południową Szwecję. Z Polski nie wykazany.

..... *A. (P.) gracilipes* DIETR.

— Podstawowa część czułek czerwona, buławka i często końcowa część biczyka czarne 4.

4. Biczyk czułek cały żółty, czasem dwa lub trzy końcowe człony nieco ciemniejsze, nitkowaty, jego człony nie rozszerzają się wyraźniej ku szczytowi. Buławka krótka, owalna, odbija wyraźnie od biczyka (rys. 133).

Długość 1,5—1,8 mm. Przedplecze małe w stosunku do pokryw, o zarysie kwadratowym lub nieznacznie szersze od swej długości. Pokrywy z silnie sterczącymi barkami, krótkie i szerokie, u obu płci silnie rozszerzone ku tyłowi (rys. 134).

Rys. 133—148. (Oryg.).

133 — *Apion* (*Protapion*) *nigritarse* KIRBY, czulek samca. 134 — *A. (P.) nigritarse* KIRBY, zarys ciała samca. 135 — *A. (P.) flavipes* (PAYK.), czulek samca. 136 — *A. (P.) flavipes* (PAYK.), zarys ciała samca. 137 — *A. (P.) dissimile* GERM., zarys ciała samca. 138 — *A. (P.) varipes* GERM., zarys ciała samca. 139 — *A. (P.) aestivum* GERM., czulek samicy. 140 — *A. (P.) aestivum* GERM., zarys ciała samca. 141 — *A. (P.) aestivum* GERM., głowa samca z profilu. 142 — *A. (P.) aestivum* GERM., głowa samicy z profilu. 143 — *A. (P.) aestivum* GERM., tył pokryw samicy. 144 — *A. (P.) apricans* HERBST, zarys ciała samca. 145 — *A. (P.) apricans* HERBST, czulek samicy. 146 — *A. (P.) apricans* HERBST, głowa samca z profilu. 147 — *A. (P.) apricans* HERBST, tył pokryw samicy. 148 — *A. (P.) apricans* HERBST, tył pokryw samicy.

Samiec. Część szczytowa ryjka, od nasady czułków, z reguły żółta.

Samica. Ryjek nieznacznie dłuższy i cieńszy niż u samca, cały ciemno zabarwiony. Biodra przednich nóg, tak samo jak u samca, całe żółte.

Żyje na *Trifolium campestre* SCHREB. (*T. procumbens* L. pro p.), *T. strepens* CR. (*T. agrarium* L. pro p.), *T. dubium* SIBTH. (*T. minus* SM.), *T. repens* L. Larwa obserwowana w zalążniach *T. repens* L. prawie nie zmienionych. W Obszarze Palearktycznym. W Polsce rzadszy od *A. (P.) flavipes* (PAYK.).

..... *A. (P.) nigrifarse* KIRBY.

- Biczek czułków od trzeciego członu ciemniejszy, końcowe człony tak ciemne jak buławka, rozszerzają się wyraźnie ku szczytowi. Buławka wydłużona i wrzecionowata, nie odbija wyraźnie od biczyka (rys. 135).

Długość 1,9—2,1 mm. Przedplecze większe, pokrywy dłuższe, nie tak silnie rozszerzone ku tyłowi jak u poprzedniego gatunku, zwłaszcza u samca (rys. 136).

Samiec. Ryjek nieco dłuższy od przedplecza, cały czarny lub część szczytowa bardzo ciemno-brunatna. Biodra przednich nóg żółte.

Samica. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, wyraźnie cieńszy i bardziej lśniący niż u samca. Biodra przednich nóg z reguły czarne, rzadko w całości (ab. *coxale* DESBR.) lub częściowo (ab. *muculicoxis* DESBR.) żółtoczerwone.

Larwa w główkach różnych gatunków koniczyń, *Trifolium repens* L., *T. pratense* L., *T. medium* L., *T. hybridum* L., *T. strepens* CR. (*T. agrarium* L. pro p.). W całym Obszarze Palearktycznym. W całej Polsce pospolity.

..... *A. (P.) flavipes* (PAYK.).

5. Golenie dwubarwne, części podstawowe zabarwione tak samo jak uda, części końcowe tak ciemne jak stopy, albo nieco poniżej stawu kolanowego znajduje się na nich jasna obrączka 6.

- Całe golenie jednostajnie ciemno zabarwione, zwłaszcza środkowych i tylnych nóg 7.

6. Podstawowa $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$ goleni wszystkich nóg zabarwiona tak samo jak uda. Pokrywy krótkie i szerokie (rys. 137), rowki wąskie, zagoniki trzy do czterech razy szersze od nich, zwykle płaskie.

Długość 1,7—2 mm. Przedplecze o jednakowej długości i szerokości, na bokach bardzo słabo rozszerzone (u samicy), lub szersze od swej długości i na bokach silniej zaokrąglone (u samca), gęsto pokryte dość drobnymi, okrągłymi punktami, zlewającymi się częściowo w podłużne rzędy, u podstawy bez wyraźnej krawędzi. Barki silnie sterczące.

Samiec. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, równomiernie, niezbyt silnie zakrzywiony, część podstawowa zupełnie matowa, zwęża się silnie ku przodowi i rozszerza ponownie guzkowato w okolicy nasady czułków, część szczytowa cylindryczna, dość rzadko punktowana i lśniąca (rys. 137). Na czole podniesiony fałd w kształcie litery U, skierowanej ku przodowi. Trzonek czułków czerwony, silnie wydłużony i maczugowato zgrubiały, pierwszy człon biczyka krótki, czarny, jak i pozostała część czułków, człony drugi do czwartego bardzo krótkie, czwarty z dużą szczecinią na szczycie, skierowaną na zewnątrz, piąty takiej długości jak drugi do czwartego, z podobną, ale słabszą szczecinią jak czwarty, końcowe człony biczyka stopniowo krótsze i szersze, buławka wrzecionowato wydłużona, złożona z czterech członów, z których dwa pierwsze ze sobą luźno połączone. Uda i golenie grubsze niż u samicy. Golenie środkowych i tylnych nóg zagięte ku środkowi. Stopy rozszerzone, na nogach przednich człon pierwszy półksiężycowato wycięty po stronie wewnętrznej, drugi wydłużony i wygięty ku środkowi, z ostrym ząbkem u podstawy po wewnętrznej stronie. Pierwszy i drugi człon stóp tylnych nóg silnie wydłużony i rozszerzony, na wewnętrznym brzegu z długimi włosami.

Samica. Ryjek dłuższy od głowy i przedplecza, tylko u podstawy matowy, poza tym silnie lśniący. Czułki smukłe, o budowie normalnej, podobnie jak nogi.

Larwa wyłącznie w główkach *Trifolium arvense* L. Postać dojrzała spotykana również tylko na tej roślinie. Europa, środkowa Azja i Azja Mniejsza. W całej Polsce prócz wyższych partii Karpat i Sudetów.

..... *A. (P.) dissimile* GERM.

- Podstawa goleni poniżej stawu kolanowego z jasnym pierścieniem, zajmującym $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ długości goleni, niezbyt ostro odznaczonym, końcowa część goleni

przednich nóg zwykle jaśniejsza niż środkowych i tylnych, najczęściej jasnobrunatna. Pokrywy dość wydłużone (rys. 138), z szerokimi rowkami, zagoniki najwyższej dwukrotnie od nich szersze, zwykle lekko sklepione.

Długość 2,3—2,5 mm. Czułki, prócz podstawowej części trzonka, ciemne. Przedplecze nieco dłuższe niż u poprzedniego gatunku, cylindryczne lub słabo zwężone ku przodowi, gęsto pokryte dość dużymi, nieco podłużnymi punktami, zlewającymi się w podłużne rzędy, z wyraźną krawędzią u podstawy.

Samiec. Ryjek prawie takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, gruby, cylindryczny, silnie zakrzywiony, gęsto punktowany aż do szczytu. Golenie przednich nóg rozszerzone ku szczytowi, na końcu wyraźnie zagięte ku środkowi.

Samica. Ryjek nieznacznie cieńszy i dłuższy, rzadziej punktowany niż u samca, matowy u podstawy, poza tym silnie lśniący.

Larwa w łąkach *Trifolium pratense* L., powoduje zgrubienia. Postać dojrzała znajdująca również na *T. montanum* L., *T. alpestre* L., *T. repens* L. W całej Palearktyce. W całej Polsce.

..... *A. (P.) varipes* GERM.

7. Przedplecze drobno punktowane, punkty zwykle nie stykają się ze sobą, lub — jeśli są gęsto ustawione — przegrody dzielące je leżą wszystkie w tym samym poziomie i nie nadają powierzchni przedplecza nierównego wyglądu. Ryjek u obu płci słabo zakrzywiony (rys. 141, 142, 146, 147). Na końcach bioder przednich nóg samca brak cech szczególnych¹ 8.
- Przedplecze pokryte niezbyt dużymi punktami, z reguły stykającymi się, przegrody oddzielające je wąskie, tak że powierzchnia przedplecza wydaje się nierówna. Ryjek u obu płci wyraźnie zakrzywiony (rys. 150, 151, 155, 156). Na końcach bioder przednich nóg samców po wewnętrznej stronie bardzo drobne kolce, widoczne dobrze przy patrzeniu z przodu (rys. 153) 10.
8. Uda zupełnie czarne, prócz zgrubiałej części ud przednich nóg czerwono zabarwionej na różnej długości, u niektórych okazów środkowa część ud środkowych i tylnych nóg bardzo ciemnobrunatna.

Długość 1,9—2 mm. Całe ciało czarne. Czułki czarne, prócz samej podstawy trzonka. Przedplecze drobno punktowane. Pokrywy u obu płci silnie rozszerzone ku tyłowi. Skrzydła szczytkowe lub zanikłe.

Samiec. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, matowy w części podstawowej, rzadko punktowany w części szczytowej, lśniący na końcu.

Samica. Ryjek dużo dłuższy od głowy i przedplecza, cieńszy, słabo zakrzywiony, u niektórych okazów prawie prosty, punktowany jak u samca, matowy tylko u podstawy.

Larwa wyłącznie w główkach *Trifolium alpestre* L. Środkowa i wschodnia Europa, Kaukaz. W Polsce znaleziony tylko w okolicach Legnicy.

..... *A. (P.) aestivum* var. *ruficrus* GERM.

- Uda prócz stawów kolanowych czerwono zabarwione 9.
9. Długość ciała 1,9—2,4 mm. Część podstawowa trzonka czułek jasnożółta, część końcowa zwykle ciemniejsza, człony biczka stopniowo ciemnieją ku końcowi czułek, zwykle jeszcze pierwszy i drugi brunatnoczerwone. Golenie przednich nóg dużo jaśniejsze od pozostałych, zwykle niewiele ciemniejsze od ud przednich nóg.

Pokrywy smuklejsze niż u *A. (P.) aestivum* GERM., zwłaszcza u samca, słabiej rozszerzone ku tyłowi (rys. 144). Punkty przedplecza niezbyt gęsto ustawione, zwykle nie stykają się ze sobą. Czułki smukłe, trzonek trzy do czterech razy dłuższy od swej szerokości na szczycie. Końcowe człony biczka dłuższe od swej szerokości, lub — co najwyżżej — takiej długości jak ich szerokość, słabo rozszerzone ku szczytowi, biczek z tego powodu bardziej nitkowaty (rys. 145). Buławka wrzecionowata.

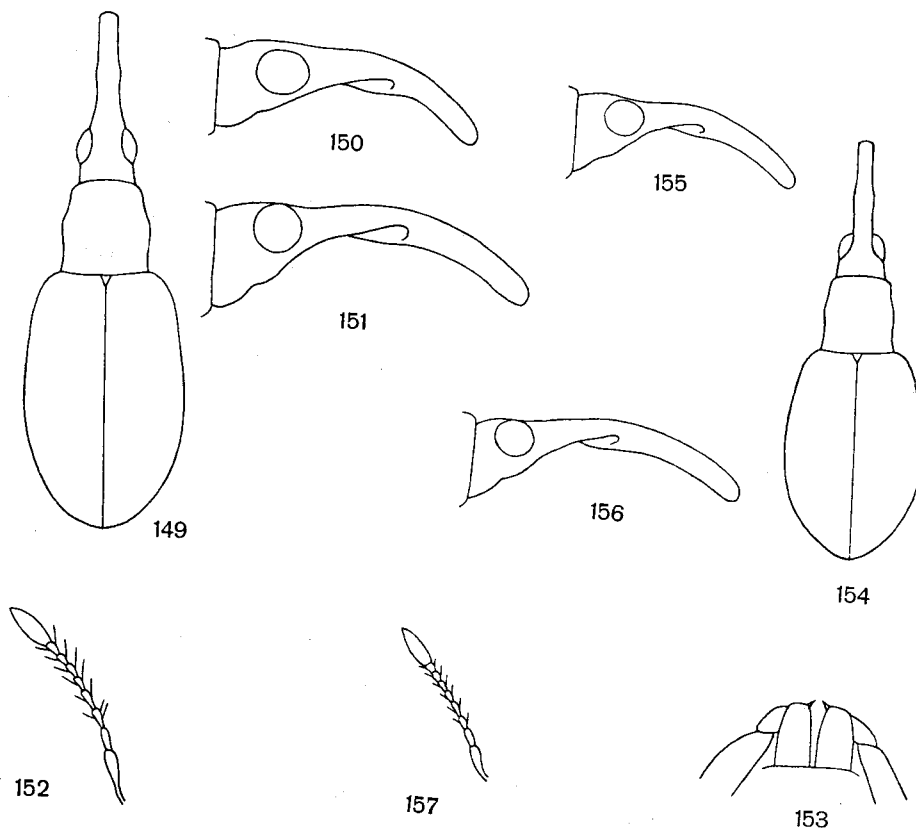
Samiec. Ryjek słabo zakrzywiony (rys. 146), cylindryczny, nieco krótszy od głowy i przedplecza razem wziętych, dość grubo i niezbyt gęsto punktowany, słabo lśniący.

¹ Cztery należące do tej grupy i bardzo pospolite gatunki są do siebie nadzwyczaj podobne, tak że odróżnianie ich wymaga wielkiej uwagi.

Samica. Ryjek znacznie dłuższy niż u samca (rys. 147), wyraźnie dłuższy niż głowa i przedplecze razem wzięte, również słabo zakrzywiony, podobnie punktowany jak u samca, silniej lśniący. Tył pokrywy obok końca szwu wydłuża się w krótki i szeroki płat, sterczący wyraźnie poniżej linii zewnętrznego brzegu pokryw (rys. 148).

Larwa w główkach *Trifolium pratense* L. i *T. montanum* L. Większa część Palearktyki. W całej Polsce bardzo pospolity, może powodować znaczne szkody w uprawach koniczyny i lucerny.

..... *A. (P.) apricans* HERBST.

Rys. 149—157. (Oryg.).

149 — *Apion (Protapion) onicola* BACH, zarys ciała samca. 150 — *A. (P.) onicola* BACH, głowa samca z profilu. 151 — *A. (P.) onicola* BACH, głowa samicy z profilu. 152 — *A. (P.) onicola* BACH, czułek samca. 153 — *A. (P.) onicola* BACH, biodra przednich nóg samca. 154 — *A. (P.) assimile* KIRBY, zarys ciała samca. 155 — *A. (P.) assimile* KIRBY, głowa samca z profilu. 156 — *A. (P.) assimile* KIRBY, głowa samicy z profilu. 157 — *A. (P.) assimile* KIRBY, czułek samca. *

— Długość ciała 1,6—2,1 mm. Zwykle tylko sama podstawa trzonka jaśniejsza, całe czułki poza tym czarne. Golenie przednich nóg jaśniejsze od pozostałych, ale zwykle ciemniejsze wyraźnie od ud przednich nóg.

Pokrywy krótkie, u obu płci silnie rozszerzone ku tyłowi (rys. 140). Punkty przedplecza zwykle dość gęsto ustawione, stykają się zazwyczaj ze sobą. Czułki niezbyt smukłe, trzonek 2—2,5 raza dłuższy od swej szerokości. Końcowe człony biczyska takiej długości jak ich szerokość lub nieco szersze od swej długości, wyraźniej rozszerzone ku końcom, z tego powodu biczysk bardziej paciorkowaty (rys. 139). Buławka podłużna, owalna.

Samiec. Ryjek nieco krótszy niż głowa i przedplecze razem wzięte, nieco silniej zakrzywiony (rys. 141) niż u poprzedniego gatunku, część szczytowa nieznacznie węższa od podstawowej, matowej, szczytowa dość rzadko punktowana, silnie lśniąca.

Samica. Ryjek cieńszy, bardziej cylindryczny, wyraźnie dłuższy od głowy i przedplecza (rys. 142), podobnie punktowany jak u samca, ale w całości bardziej lśniący. Tył pokryw prosty (rys. 143).

Gatunek bardzo zmienny, rozpadający się w południowej Europie na szereg ras wyraźnie odrębnych, których pojedyncze cechy zaznaczają się niekiedy u naszych okazów. W razie trudności odróżnienia pojedynczych okazów na podstawie podanych cech z powodu zmienności dotyczącej wszystkich prawie szczegółów rzeźby i ubarwienia, można samice tego gatunku oddzielić od samic *A. (P.) apricans* HERBST po braku płatów na końcu pokryw, a samce po budowie ryjka. Larwa w główkach *Trifolium pratense* L., *T. rubens* L., *T. ochroleucum* L., *T. repens* L. Większa część Palearktyki. W całej Polsce, pospolity.

..... *A. (P.) aestivum* GERM.

10. Długość ciała 2,2—2,7 mm. Pokrywy z lekkim oliwkowym połyskiem. Czułki smukłe, trzonek z reguły nieco dłuższy niż dwa początkowe człony biczyka, wszystkie człony biczyka wydłużone, wyraźnie rozszerzone ku końcom, przez co biczyk wydaje się paciorkowaty. Szczecinki na członach biczyka długie, odstające (rys. 152).

Przedplecze niewielkie w stosunku do pokryw (rys. 149), dość grubo punktowane.

Samiec. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, dość silnie zakrzywiony (rys. 150), zwężający się wyraźnie od podstawy do nasady czułek, część szczytowa wyraźnie węższa od podstawowej (rys. 149), podstawowa matowa, podłużnie punktowana, punkty zlewają się w nieregularne i mało wyraźne rzędy. Część szczytowa ryjka dość rzadko punktowana, na końcu silnie lśniąca. Trzonek czułek silnie maczugowato zgrubiał w części końcowej, szczeciny na członach biczyka długie, silnie odstające. Oczy podłużne, dość słabo sklepione.

Samica. Ryjek wyraźnie dłuższy od głowy i przedplecza, prawie cylindryczny, podobnie zakrzywiony (rys. 151) i z podobną rzeźbą jak u samca, ale w części podstawowej zaznacza się wyraźnie środkowe żeberko, a cały dużo bardziej lśniący. Trzonek czułek tylko nieznacznie zgrubiał w części szczytowej, pręcikowaty, szczeciny na członach biczyka nieco krótsze i mniej odstające niż u samca. Oczy krótsze, bardziej wypukłe niż u samca.

Larwa wyłącznie w strączkach wilżyny, *Ononis arvensis* L. (*O. hircina* JACQ.), *O. repens* L., *O. spinosa* L. Europa, prócz północnej części, Azja Mniejsza, zachodnia i środkowa Azja. W całej Polsce.

..... *A. (P.) onicola* BACH.

- Długość ciała 1,8—2 mm. Pokrywy z lekkim niebieskawym połyskiem. Czułki niezbyt smukłe, trzonek takiej długości jak dwa początkowe człony biczyka, lub — wyjątkowo — nieznacznie dłuższy, człony biczyka mało wydłużone, nieznacznie rozszerzone ku końcom, dlatego biczyk wydaje się nitkowaty. Szczecinki na członach biczyka cienkie, niezbyt odstające (rys. 157).

Przedplecze nieco większe w stosunku do pokryw niż u poprzedniego gatunku (rys. 154), dość drobno punktowane.

Samiec. Ryjek takiej długości jak głowa i przedplecze razem wzięte, dość silnie zakrzywiony (rys. 155), w części podstawowej równoległoboczny, prawie cylindryczny, bardzo lekko rozszerzony w miejscu nasady czułek (rys. 154), część szczytowa prawie takiej samej grubości jak podstawowa, w części podstawowej ryjek słabo lśniący, z szeregami punktów i zaznaczającym się nieco żeberkiem środkowym, w szczytowej rzadziej punktowany, silniej lśniący.

Samica. Ryjek znacznie dłuższy od głowy i przedplecza, cieńszy, prawie cylindryczny, podobnie zakrzywiony (rys. 156) i podobnie rzeźbiony jak u samca, dużo silniej lśniący.

Larwa w główkach kwiatowych, powoduje wyrośle na *Trifolium pratense* L., *T. repens* L., *T. hybridum* L., *T. ochroleucum* L. Większa część Palearktyki. W całej Polsce pospolity, może powodować znaczne szkody w uprawach koniczyny.

..... *A. (P.) assimile* KIRBY.

IV. PIŚMIENICTWO

Z dawniejszych opracowań rodzaju *Apion* HERBST można wymienić:

1. M. WENCKER. Monographie des Apionides. L'Abeille, Paris, 1, 1864, str. 110—270.

Pracy tej, mimo upływu 100 lat od jej ukazania się, można jeszcze używać z pożytkiem ze względu na dokładne opisy poszczególnych gatunków.

Monografię pędrusiów, uwzględniającą większość gatunków palearktycznych stanowi:

2. J. DESBROCHERS DES LOGES. Révision des Curculionides appartenant à la tribu des Apionides d'Europe et des pays voisins, en Afrique et en Asie. Le Frelon, Chateauroux, 3, 4, 1893—1894, str. 1—124 [błędnie wydrukowano po str. 66 jest str. 85], 4, 1, 1894—1895, str. 23—56 (125—158), 139—152 (159—172), 161—198 (173—210), 5, 1, 1895—1896, str. 1—12 (211—222), 69—96 (223—250), 105—164 (251—310).

Oraz dodatek do tego opracowania:

3. J. DESBROCHERS DES LOGES. Premier supplément à la Monographie des Apionides. Le Frelon, Chateauroux, 6, 2—3, 1897, str. 1—48.

Zawiera uzupełnienia i katalog. Dzieło to nie wprowadza podziału na podrodzaje, jest mało krytyczne przy rozróżnianiu poszczególnych gatunków, a ponadto trudno dostępne.

4. J. SCHILSKY, w: H. C. KÜSTER u. G. KRAATZ. Die Käfer Europas, Nürnberg, 38, 1901, VI+181 nlb. str., 39, 1902, IV+176 nlb. str., 42, 1906, VI+186 nlb. str., 43, 1906, VIII+CXIX+54 nlb. str.

Wprowadził pierwszy podział rodzaju na podrodzaje, podał opisy większości gatunków palearktycznych oraz klucz do ich oznaczania.

Gruntowny znawca pędrusiów, niemiecki entomolog H. WAGNER, pozostawił wśród swych wielu prac poświęconych temu rodzajowi tylko jedno większe syntetyczne opracowanie podrodzaju *Protapion* SCHILSKY:

5. H. WAGNER. *Apion*-Studien II. (*Curcul.*). Revision des Subgen. *Protapion* SCHILSKY. (45. Beitrag zur Kenntnis der Subfam. *Apioninae*). Coleopterologisches Centralblatt, Berlin, 1, 1926, str. 123—151, 212—243, 333—355, 1 rys., 2, 1927, str. 48—68.

Jest to wzorowa monografia tego trudnego podrodzaju.

6. A. HUSTACHE. Famille LXXIX *Curculionidae*, Tribu *Apioninae*. Tabl. anal. des Coléoptères de la Faune Franco-Rhénane (France, Hollande, Belgique, Région rhénane, Valais). Publ. des Miscellanea Entomol., Toulouse, 1931, str. 1—286, 94 rys.

Praca ta zawiera bardzo dokładne opracowanie zachodnioeuropejskiej fauny pędrusiów i obejmuje prawie wszystkie nasze gatunki.

Rozmieszczenie geograficzne gatunków występujących w Polsce w obrębie środkowej Europy podaje:

7. A. HORION. Verzeichnis der Käfer Mitteleuropas (Deutschland, Österreich, Tschechoslowakei) mit kurzen faunistischen Angaben. I, II, Stuttgart, 1951, X+536 str.

Rodzaj *Apion* HERBST na str. 434—442.

Najnowsze opracowanie fauny pędrusiów zawiera:

8. A. HOFFMANN, Coléoptères Curculionides. Faune de France, 62, Paris, 1958, str. 1209—1842, rys. 664—1305.

Rodzaj *Apion* HERBST ujęty jest na str. 1468—1679, rys. 898—1247.

Autor, od wielu lat zajmujący się szczególnie tym rodzajem, dał bardzo kompletne i bogato ilustrowane opracowanie morfologii i systematyki pędrusiów. Na szczególne podkreślenie zasługuje nadzwyczaj dokładne przedstawienie biologii wszystkich prawie gatunków. Dzieło to obejmuje prawie wszystkie gatunki występujące w Polsce.

9. E. REITTER. Fauna Germanica. V. Band. Stuttgart, 1916, 343 str., 18 rys., tabl. 153—168.

Rodzaj *Apion* HERBST ujęty jest na str. 240—259.

10. J. SAINTE-CLAIRE DEVILLE. Faune des Coléoptères du Bassin de la Seine 6 (bis.). Supplément aux *Rhynchophora*. Paris, 1924, 159 str.

W pracy podane są uzupełnienia do podziału rodzaju *Apion* HERBST na podrodzaje.

V. SKOROWIDZ NAZW SYSTEMATYCZNYCH ŁACIŃSKICH

Liczby wytłuszczone oznaczają stronicę, na których znajdują się opisy, liczby z gwiazdkami stronicę, na których znajdują się rysunki.

- abietis* (L.), *Hylobius* 11*
acanthium L., *Onopordon* 49
acanthoides L., *Carduus* 49
acetosa L., *Rumex* 26, 28, 37
acetosella L., *Rumex* 26, 27, 35, 37
aciculare GERM., *Apion* (*Perapion*) 17 **25**
acre L., *Sedum* 26
aeneum (F.), *Apion* (*Aspidapion*) 17, **30***
aestimatum FST., *Apion* (*Apion*) 20, **62**, 63*
aestivum GERM., *Apion* (*Protapion*) 20, 69*,
 71, 73
aestivum var. *ruficrus* GERM., *Apion* (*Protapion*)
 20, 71
aethiops HERBST, *Apion* (*Apion*) 20, **62**, 63*
affine KIRBY, *Apion* (*Perapion*) 17, 26, 27*, **28**
agrarium L., *Trifolium* 70
Alacentron SCHILSKY 18, 23, **31**
alba L., *Betula* 60
alba L., *Salix* 59
albolineatus (F.), *Myorrhinus* 11*
album L., *Sedum* 26
album L., *Viscum* 32
albus MED., *Melilotus* 56
alcyoneum GERM., *Apion* (*Eutrichapion*) 20,
54, 55*
alliariae HERBST, *Apion* (*Ceratapion*) 19, 48*, **49**
alpestre L., *Trifolium* 71
altissimus THUILL., *Melilotus* 56
ambigua GYLL., *Sitona* 10*
amethystinum MILL., *Apion* (*Loborhynchapion*)
 19, 52*, **53**
annulipes WENCK., *Apion* 18
Anoplus SCHÖNH. 6
Anthonomus GERM. 31
Anthribidae 3
Apion HERBST 5, 13, 17, **22**, 74, 75
Apion s. str. 20, 24, **62**
Apioninae 3, 4, 5, 6, 9, 10, **13**, 17, 74
apricans HERBST, *Apion* (*Protapion*) 15*, 21,
 69*, **72**, 73
aquatica L., *Mentha* 41
armatum GERST., *Apion* (*Ceratapion*) 19,
48*, 49
arvense (L.), SCOP., *Cirsium* 49
arvense L., *Trifolium* 70
arvensis L., *Anthemis* 50, 51
arvensis L., *Ononis* 45, 60, 73
Aspidapion SCHILSKY 17, 23, **30**
assimile KIRBY, *Apion* (*Protapion*) 15, 21, 72*, **73**
astragali astragali PAYK., *Apion* (*Apion*) 20,
 63*, **65**
astragali ergenense BECK., *Apion* (*Apion*)
 20, 63*, **65**
atomarium KIRBY, *Apion* (*Thymapion*) 18,
 40*, **41**, 42
Attelabidae 12
Attelabinae (*Rhynchitinae*) 12
aureum POLL., *Trifolium* 43
aurita L., *Salix* 59
austriacum WAGN., *Apion* (*Ceratapion*) 19,
 48*, **49**
Bagoini 7
Barynotus GERM. 7
bella ZADD., *Pontania* 59
betulus L., *Carpinus* 32
bohemani BED., *Apion* 21
bohemani THOMPS., *Apion* 21
boloniense LOISEL, *Sedum* 26
Brachyderinae 4, 9
brevirostre HERBST, *Apion* (*Perapion*) 17, **26**
brunnipes BOH., *Apion* (*Taphrotopium*) 19, **47**
budderbergi BED., *Apion* (*Omphalapion*) 19,
 50*, **51**
calcaratus (F.), *Phyllobius* 4*
calcitrapa L., *Centaurea* 49
campestre SCHREB., *Trifolium* 43, 70
campestris L., *Artemisia* 47
capitatus SCOP., *Cytisus* 34, 35
caprea L., *Salix* 59
capucinus BECK., *Coryssomerus* 11*

- carduorum* KIRBY, *Apion* (*Ceratapion*) 19, 48*, 49
cassubica L., *Vicia* 67
Catapion SCHILSKY 19, 24, 43
catenulatum WAGN., *Apion* 19
Ceratapion SCHILSKY 19, 23, 47
cerdo GERST., *Apion* (*Oxystoma*) 20, 66*, 67
chamomilla L., *Matricaria* 46, 50
Chlorophanus GERM. 5
cinerea L., *Salix* 59
Cionini 6, 7
Cionus CLAIRVILLE 12*
Cleoninae 4, 9, 10
columbinum GERM., *Apion* (*Eutrichapion*) 20, 54, 55*
compactum DESBR., *Apion* (*Exapion*) 18, 33*, 34
Compositae 15, 50
confluens KIRBY, *Apion* (*Diplapion*) 19, 45*, 46
conglomeratus MURR., *Rumex* 28, 36
corniculatum GERM., *Apion* (*Exapion*) 18, 33*, 35
corniculatus L., *Lotus* 52, 60, 61, 68
Coryssomerini 4
Cossonini 7
cotula L., *Anthemis* 46, 50, 51
coxale DESBR., *Apion* (*Protapion*) *flavipes* ab. 20, 70
cracca L., *Vicia* 54, 58, 60, 61, 64, 66, 67
craccae (L.), *Apion* (*Oxystoma*) 20, 66*, 67
crispus L., *Rumex* 26, 28
cruentatum WALT., *Apion* (*Erythrapion*) 18, 36*, 37
Curculio L. 4
Curculiones adelognathi 4, 7, 9
Curculiones phaneroegnathi 4, 7, 8, 9
Curculionidae 3, 17, 74
Curculioninae 4, 5, 9, 12
curtiostre GERM., *Apion* (*Perapion*) 17, 26, 27*
curtiostre var. *sibiricum* BOH., *Apion* (*Perapion*) 17, 26
curvirostre GYLL., *Apion* (*Alacentron*) 18, 31
cyanus L., *Centaurea* 49
Cynipidae 7

danicus RETZ., *Astragalus* 53, 57, 65
detritum detritum REY, *Apion* (*Diplapion*) 19, 46
detritum rumaniacum WAGN., *Apion* (*Diplapion*) 19, 45*, 46
dichroum BED., *Apion* 20
difficile HERBST, *Apion* (*Exapion*) 18, 33*, 35
dioica L., *Urtica* 39
Diplapion REITT. 19, 23, 45
dispar GERM., *Apion* (*Omphalapion*) 19, 50*, 51

dissimile GERM., *Apion* (*Protapion*) 21, 69*, 70
distans DESBR., *Apion* 19
Dryophthorus SCHÖNH. 5
dubium SIBTH., *Trifolium* 68, 70
dumetorum L., *Vicia* 54, 61

ebeninum KIRBY, *Apion* (*Synapion*) 19, 52*
elegantulum GERM., *Apion* (*Apion*) 20, 63*, 64
elongatulum DESBR., *Apion* (*Exapion*) 18, 33*, 34
elongatum GERM., *Apion* (*Thymapion*) 18, 40*, 42
ergenense BECK, *Apion* (*Apion*) *astragali* 20, 63*, 65
ervi KIRBY, *Apion* (*Eutrichapion*) 20, 57*, 61
Erythrapion SCHILSKY 18, 22, 35
Eutrichapion REITT. 19, 24, 54, 62
Exapion BED. 18, 22, 32

faba L., *Vicia* 54
facetum GYLL., *Apion* (*Apion*) 20, 54, 63*, 64
fagi KIRBY, *Apion* 21
falcata L., *Medicago* 62, 68
femoralis (CAM.), *Pontania* 59
filirostre KIRBY, *Apion* (*Protapion*) 20, 24, 68
flavimanum GYLL., *Apion* (*Thymapion*) 18, 40*, 43
flavimanum neresheimeri WAGN., *Apion* 18
fulvirostre GYLL., *Apion* (*Pseudapion*) 17, 30
flavipes ab. *coxale* DESBR., *Apion* (*Protapion*) 20, 70
flavipes ab. *maculicoxis* DESBR., *Apion* (*Protapion*) 20, 70
flavipes (PAYK.), *Apion* (*Protapion*) 20, 69*, 70
flavofemoratum HERBST, *Apion* (*Kalcapion*) 18, 38
formaneki WAGN., *Apion* (*Exapion*) 18, 33*, 34
fragilis L., *Salix* 59
frumentarium KIRBY, *Apion* 18
frumentarium (PAYK.), *Apion* (*Erythrapion*) 18, 36*, 37
frumentarius (F.), *Apion* 18
fuscirostre (F.), *Apion* (*Exapion*) 18, 33*

gallica L., *Filago* 47
Genista L. 53
germanica L., *Filago* 47
germanica L., *Genista* 34, 35
germanicus (HERBST), *Coenorrhinus* 11*
glaucus (F.), *Coniocleonus* 11*
glycyphyllos L., *Astragalus* 57, 65
gracilipes DIETR., *Apion* (*Protapion*) 20, 68
granaria L., *Calandra* 7, 8

- gribodoi* DESBR., *Apion* (*Eutrichapion*) 20, **58**
griesbachi STEPH., *Apion* (*Eutrichapion*) *viciae*
 var. 20, 61
guttatum MILL., *Helianthemum* 25
gyllenhali KIRBY, *Apion* (*Eutrichapion*) 19,
 57*, **59**
haematodes KIRBY, *Apion* 18
hanaki FRIVALDSZKY, *Omius* 10*
heterophyllus L., *Lathyrus* 54
hircina JACQ., *Ononis* 45, 73
hirsuta (L.) GRAY., *Vicia* 58, 59, 61, 64, 67
hirsutum L., *Hypericum* 25, 26
hirticornis HERBST, *Peritelus* 8
holosericeum GYLL., *Apion* (*Trichoptera*)
 18, 32
hoffmanni WAGN., *Apion* (*Thymapion*) 19,
 40*, **42**
hoffmanni var. *smreczyński* HOFFM., *Apion* 19, 45
hookeri KIRBY, *Apion* (*Omphalapion*) 19,
 50*, **51**
humifusum L., *Hypericum* 25, 26
hungaricum DESBR., *Apion* 18
hungaricum WAGN., *Apion* 18
hybridum L., *Trifolium* 70, 73
hydrolapathi MARSH., *Apion* (*Perapion*) 17,
 27*, **28**
hydrolapathum HUDS., *Rumex* 28
Hylobiinae 4, 9, 12
Hyperini 6, 7
hypoglottis L., *Astragalus* 57
immune KIRBY, *Apion* (*Pirapion*) 19, **53**
inodora L., *Matricaria* 46, 50, 51
intermedium EPP., *Apion* (*Eutrichapion*) 19,
 57*, **58**
Ixias DEV. 18, 22, **31**
jacea L., *Centaurea* 48, 49
Kalcapion SCHILSKY, 18, 23, **37**
kiesenwetteri DESBR., *Apion* 18
laevigatum PAYK., *Apion* (*Omphalapion*) 19, **50**
lanceolatum (L.) SCOP., *Cirsium* 49
Larinus GERM. 6
Lathyrus L. 62
latifolius L., *Lathyrus* 54, 61
leucanthemum L., *Chrysanthemum* 46
Lixus F. 6
Loborhynchapion WAGN. 19, 24, **52**
longirostre OL., *Apion*• (*Rhopalapion*) 18, **31**
Ioti KIRBY, *Apion* (*Eutrichapion*) 19, 57*, **60**
lupulina L., *Medicago* 68
luteoalbum L., *Gnaphalium* 47
macrorrhynchum EPP., *Apion* (*Ceratapion*)
 19, 47, 48*
maculicoxis DESBR., *Apion* (*Protapion*) *flavipes*
 ab. 20, 70
Magdalini 7
malvae (F.), *Apion* (*Malvapion*) 17, **29**
Malvapion HOFFM. 17, 23, **29**
marchicum HERBST, *Apion* (*Perapion*) 17,
 27*, 28
marshallianus WILLD., *Thymus* 41
Medicago L. 44
medium L., *Trifolium* 44, 64, 68, 70
melancholicum WENCK., *Apion* (*Eutrichapion*)
 20, **61**
meliloti KIRBY, *Apion* (*Eutrichapion*) 19, 55*, **56**
millum BACH, *Apion* (*Thymapion*) 18, 40*, **42**
miniatum GERM., *Apion* (*Erythrapion*) 18, **36***
minima (SM.) FR., *Filago* 47
minimum HERBST, *Apion* 7
minimum HERBST, *Apion* (*Eutrichapion*) 15,
 20, **59**
minus SM., *Trifolium* 43, 68, 70
minutissimum ROSENH., *Apion* (*Thymapion*)
 42
mollis STRÖM, *Polydrosus* 8
Mononychus GERM. 6
montanus BERNH., *Lathyrus* 67
montanum L., *Trifolium* 71, 72
moschata L., *Malva* 30
multipunctatus (F.), *Otiorrhynchus* 10*
Nanophyes SCHÖNH. 7
Nanophyini 5
neresheimeri WAGN., *Apion* *flavimanum* 18
nigricans L., *Cytisus* 34, 35
nigritarse KIRBY, *Apion* (*Protapion*) 20, 69*, **70**
nuda L., *Nepeta* 43
nummularium (L.) DUN., *Helianthemum* 25
nutans L., *Carduus* 49
oblivium SCHILSKY, *Apion* (*Thymapion*) 18,
 40*, **41**
oblongum WAGN., *Apion* 17
obscurum PERS., *Helianthemum* 25
obtusifolius L., *Rumex* 26, 28, 36
ochroleucum L., *Trifolium* 73
ochropus GERM., *Apion* (*Oxystoma*) 20, **66**
officinalis L., *Althaea* 30, 31
officinalis (L.) LAM., *Melilotus* 56, 59
Omphalapion SCHILSKY 19, 23, **50**

- onobrychis* L., *Astragalus* 65
ononcola BACH, *Apion* (*Protapion*) 21, 72*, 73
ononiphagum SCHATZM., *Apion* (*Catapion*) 19, 43, 44*, 45
ononis KIRBY, *Apion* (*Eutrichapion*) 20, 57*, 59, 60
onopordi KIRBY, *Apion* (*Ceratapion*) 19, 48*, 49
opeticum BACH, *Apion* (*Oxystoma*) 20, 66*, 67
oryzae L., *Calandra* 7, 8
Otiorrhynchinae 4, 9
Otiorrhynchini 7
Otiorrhynchus GERM. 7, 8
ovatum (VIV.) DUN., *Helianthemum* 25
ovulum GERM., *Eusomus* 8
Oxystoma DUM. 20, 22, 65

*palliatu*s (F.), *Barypithes* 10*
pallida OL., *Biorhiza* 7
pallipes KIRBY, *Apion* (*Kalcapion*) 18, 38*
palustre (L.) SCOP., *Cirsium* 49
pannonicus (KRAM.) GARCKE, *Lathyrus* 54
Papilionaceae 15
parvulum HOFFM., *Apion* 19
patientia L., *Rumex* 26, 28
pavidum GERM., *Apion* (*Eutrichapion*) 20, 57*, 58
penetrans GERM., *Apion* (*Ceratapion*) 19, 48*, 49
Perapion WAGN. 17, 24
perennis L., *Mercurialis* 38
perforatum L., *Hypericum* 25, 16
Phrissotrichum SCHILSKY 17, 22, 28
Phyllobiini 7
pilosa L., *Genista* 34, 38
pilosum PERS., *Helianthemum* 25
Pirapion REITT. 19, 24, 53
pisi F., *Apion* (*Apion*) 15, 20, 62, 63*
Pisum L. 62
platalea GERM., *Apion* (*Eutrichapion*) 19, 57*, 60
Platypodidae 3
podolicum RYB., *Apion* 18
Polygonaceae 15
Polyphaga 3
*pomona*e (F.), *Apion* (*Oxystoma*) 20, 65, 67
Pontania COSTA 7
pratense L., *Trifolium* 44, 56, 59, 64, 70, 71, 72, 73
pratensis L., *Lathyrus* 58, 61, 65, 66, 68
pratensis L., *Salvia* 42
procumbens L., *Trifolium* 70
Protapion SCHILSKY 20, 24, 68, 74
proxima (LEP.), *Pontania* 59

Pseudapion SCHILSKY 17, 23, 29
pubescens KIRBY, *Apion* (*Catapion*) 19, 43, 44*
punctigerum (PAYK.), *Apion* (*Apion*) 20, 63*, 64
punctirostre GYLL., *Apion* (*Eutrichapion*) 20, 55*, 57

radiolus KIRBY, *Apion* (*Aspidapion*) 17, 30*, 31
Raymondionimini 5
reflexum GYLL., *Apion* (*Eutrichapion*) 15, 20, 56
reflexum L., *Sedum* 26
repens L., *Ononis* 60, 73
repens L., *Trifolium* 56, 70, 73
rhenana BOR., *Centaurea* 49
Rhopalapion SCHILSKY 18, 23, 31
Rhynchaenini 4, 5
Rhynchophora 3, 75
rosea CAV., *Althaea* 30, 31
rotundifolia (L.) HUDS., *Mentha* 41
rotundifolia L., *Malva* 29, 30, 31
rubens L., *Trifolium* 73
rubens Steph., *Apion* (*Erythrapion*) 18, 35, 36*
ruficus GERM., *Apion* (*Protapion*) *aestivum* var. 20, 71
rufirostre (F.), *Apion* (*Pseudapion*) 17, 29, 30
rufulum rufulum WENCK., *Apion* (*Taeniapion*) 18, 39
rufulum zoufali WAGN., *Apion* (*Taeniapion*) 18, 38*, 39
rugicolle GERM., *Apion* (*Phrissotrichum*) 17, 29
rumaniacum WAGN., *Apion* (*Diplapion*) *detritum* 19, 45*, 46
ruthenicus FISCH., *Cytisus* 34

samarense FST., *Apion* (*Thymapion*) 18, 40*, 43
sanguineum (DEG.), *Apion* (*Erythrapion*) 18, 36*, 37
sanguineus L., *Rumex* 36
sativa L., *Medicago* 59, 62, 68
sativa LAM., *Onobrychis* 15, 56, 58, 62, 64, 65
sativa L., *Vicia* 61, 62, 64
scabiosa L., *Centaurea* 49
Scolytidae 3
scoparius (L.) WIMM., *Sarothamnus* 33, 53
*sed*i GERM., *Apion* (*Perapion*) 17, 26, 27*
Sedum L. 26
seniculus KIRBY, *Apion* (*Catapion*) 15, 19, 44*, 45
sepium L., *Vicia* 54, 58, 59, 61, 62, 64, 65, 66
serpyllum (L.) BORB., *Thymus* 41, 42
sexangulare L., *Sedum* 26
sibiricum BOH., *Apion* (*Perapion*) *curtirostre* var. 17, 26
silvatica L., *Vicia* 61

- silvaticum* L., *Gnaphalium* 47
silvester L., *Lathyrus* 54, 61, 67
silvestris L., *Malva* 29, 30, 31
silvestris L., *Salvia* 42
simile KIRBY, *Apion* (*Eutrichapion*) 20, 57*, 61
simum GERM., *Apion* (*Perapion*) 17, 25, 27*
smreczyński HOFFM., *Apion hoffmanni* var.
19, 42
spencei KIRBY, *Apion* (*Eutrichapion*) 20, 54, 55*
sphaerocephalus L., *Echinops* 47
spinosa L., *Ononis* 45, 59, 60, 73
Stereonychus SUFFR. 6
stolidum GERM., *Apion* (*Diplapion*) 19, 45*, 46
strepens CR., *Trifolium* 70
striatum KIRBY, *Apion* (*Pirapion*) 19, 52*, 53
Strophosomus STEPH. 7
subulatum KIRBY, *Apion* (*Oxystoma*) 20, 66*, 68
sulcifrons HERBST, *Apion* (*Taphrotopium*) 19,
45*, 47
sundevalli BOH., *Apion* 20
Synapion SCHILSKY 19, 23, 51

Taeniapion SCHILSKY 18, 22, 38
Tanymecinae 4, 9
Tanyrrhynchinae 4, 5, 9, 10
Taphrotopium REITT. 19, 22, 46
Tenthredinidae 15, 59
tenuis KIRBY, *Apion* (*Eutrichapion*) 15, 19,
57*, 59
Thymapion DEV. 18, 24, 39
tinctoria L., *Anthemis* 51
tinctoria L., *Genista* 34, 35, 38, 53
Trachyphloeus GERM. 8
Trichoptera WAGN. 18, 23, 32
trichopterus GAUTIER, *Barypithes* 10*
trifolii BACH, *Apion* 20

Trifolium L. 52, 62
tuberosus L., *Lathyrus* 65, 66
tuberosus L., *Orobus* 67

uliginosus SCHRK., *Lotus* 52, 60
urens L., *Urtica* 39
urticarium (HERBST), *Apion* (*Taeniapion*) 15,
18, 38*, 39

validum GERM., *Apion* (*Aspidapion*) 17, 31
varia L., *Coronilla* 58, 61
variegatum WENCK., *Apion* (*Ixias*) 18, 32
varipes GERM., *Apion* (*Protapion*) 21, 69*, 71
velatum GERST., *Apion* (*Perapion*) 17, 25, 27*
vernus (L.) BERNH., *Lathyrus* 52, 67
Vicia L. 44, 62
viciae PAYK., *Apion* (*Eutrichapion*) 13*, 20, 61
viciae var. *griesbachi* STEPH., *Apion* (*Eutricha-*
pion) 20, 61
viciaefolia SCOP., *Onobrychis* 15, 56, 58, 62, 64
vicinum KIRBY, *Apion* (*Thymapion*) 18, 40*, 41
viduatus (ZETT.), *Amauronematus* 59
villosa ROTH., *Vicia* 54, 60
villosus F., *Curculio* 7
viminalis L., *Salix* 59
violaceum KIRBY, *Apion* (*Perapion*) 17, 27*, 28
virens HERBST, *Apion* (*Eutrichapion*) 15, 20,
55*, 56
vorax HERBST, *Apion* (*Eutrichapion*) 20, 57*, 58
vulgare LAM., *Leucanthemum* 46
vulgare GAERTN., *Helianthemum* 25, 29
vulgare L., *Origanum* 43
vulgaris L., *Brunella* 42

zoufali WAGN., *Apion* (*Taeniapion*) *rufulum*
18, 38*, 39